

**AÇIK VE ÖRGÜN EĞİTİM SOSYAL BİLGİLER
DERS KİTAPLARI VE ÖĞRETİM PROGRAMINDA
SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS
ÖGELERİNİN İNCELENMESİ**

Ayşegül PEHLİVAN

(Yüksek Lisans Tezi)

Aralık, 2015

**AÇIK VE ÖRGÜN EĞİTİM SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARI VE
ÖĞRETİM PROGRAMINDA SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS
ÖGELERİNİN İNCELENMESİ**

AYŞEGÜL PEHLİVAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İlköğretim Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı
Danışman: Doç. Dr. Emine KOLAÇ**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Aralık, 2015**

“Bu tez çalışması Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Birimi tarafından desteklenmiştir.

Proje No:1506E493”

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ayşegül PEHLİVAN'ın "Açık ve Örgün Eğitim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Öğretim Programında Somut Olmayan Kültürel Miras Öğelerinin İncelenmesi" başlıklı tezi 25.12.2015 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca İlköğretim Anabilim Dalı sosyal Bilgiler Öğretmenliği programı yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr. Emine KOLAÇ	
Üye : Prof.Dr. Handan DEVECİ	
Üye : Yard.Doç.Dr. Dilek TÜRKİYILMAZ	
Üye : Yard.Doç.Dr. Adem KOÇ	
Üye : Yard.Doç.Dr. Hıdır KARADUMAN	

Prof.Dr. Esra CEYHAN
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü

ÖZET

AÇIK VE ÖRGÜN EĞİTİM SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARI VE ÖĞRETİM PROGRAMINDA SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ÖGELERİNİN İNCELENMESİ

AYŞEGÜL PEHLİVAN

İlköğretim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Aralık, 2015

Danışman: Doç. Dr. Emine KOLAÇ

Bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmelerle toplumlar ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan hızlı bir değişime girmektedir. Bu değişim, toplumların kendilerine özgü oluşturdukları maddi ve maddi olmayan kültürel miraslarını da tehlikeye sokmaktadır. Özellikle, gelenek göreneklerle ve usta-çırak ilişkisi ile nesilden nesle aktarılan yerel kültür öğelerinin zamanla unutulmasına ve yok olmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, toplumun bir bakıma kimliği sayılacak somut olmayan kültürel mirasın korunması konusu son derece önemlidir.

Bireylerde somut olmayan kültürel mirası korumaya yönelik bilincin oluşturulmasında eğitime büyük görevler düşmektedir. İçinde barındırdığı kazanım, beceri ve değerler düşünüldüğünde, kültürel mirasa duyarlı bir eğitimin verilmesinde Sosyal Bilgiler dersinin önemi yadsınamaz. Kültürel mirasın korunması için bireylere verilecek kültürel miras eğitiminin öğrenme-öğretme sürecindeki en önemli unsuru şüphesiz öğretmenlerdir. Fakat, ülke genelinde her öğretmenin aynı eğitime ve aynı becerilere sahip olması mümkün olmayacağından bu konuda ders kitapları ve öğretim programlarına da büyük görev düşmektedir. Bu yüzden, ders kitabı ve öğretim programının kazandırılmak istenen amaca uygun olarak hazırlanması önemlidir. Diğer yandan, açık öğretim sistemi kapsamında eğitim gören bireyler yüz yüze eğitim fırsatından yararlanamadıkları için açık öğretim sistemi kapsamında okutulan ders kitaplarının da örgün eğitim sistemi ile uygunluk göstermesi gerekmektedir. Bu bağlamda, açık öğretim ders notları, örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim

programlarında SOKÜM'e ilişkin bilgi, beceri, değer ve etkinliklere yer verilme durumunun nasıl olduğunu ortaya çıkarmak oldukça önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, ortaokul açık öğretim ve örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarında SOKÜM öğelerinin incelenmesidir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programları ile örgün eğitim ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitapları ve açık öğretim Sosyal Bilgiler 6. ve 7. sınıf ders notları kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizinde NVivo 10 paket programı kullanılmıştır. Araştırmanın program ile ilgili sonucunda; Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda SOKÜM' ün beş ögesine de yer verildiği, SOKÜM öğeleri ile ilgili kazanım ve etkinlik örneklerinin en fazla kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında ve 7. sınıfta yer aldığı, programda en fazla “sözlü gelenekler ve anlatımlar” ögesine yer verildiği, “gösteri sanatları” ile ilgili etkinlik örneklerine 5. ve 6. sınıfta hiç yer verilmediği ancak 7. sınıfta sadece iki konuda gösteri sanatlarının yer aldığı tespit edilmiştir. Örgün eğitim ile ilgili araştırma sonucunda; örgün eğitim ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında SOKÜM öğelerine üç sınıf seviyesinde de yer verildiği, örgün eğitim basamağında SOKÜM öğelerinin en fazla 5. sınıf ders kitabında en az ise 7. sınıf ders kitabında yer aldığı, program ile kıyaslandığında 7. sınıf program ve ders kitabı arasında uyumsuzlukların olduğu belirlenmiştir. Açık öğretim ile ilgili araştırma sonucunda ise açık öğretim ders notlarında beş ögenin sadece dördüne yer verildiği, örgün eğitim ders kitabı ile karşılaştırıldığında SOKÜM öğelerinin açık öğretim ders notlarında sınırlı şekilde yer aldığı görülmüştür.

Araştırma sonuçlarından hareketle, ders kitap ve notlarında SOKÜM öğelerinin dağılımında çeşitliliğin sağlanmasına özen gösterilmesi ve farklı kültürel öğelere değinilmesi; farkındalık yaratmak amacıyla program ve ders kitaplarında SOKÜM vurgusunun daha fazla yapılması; tüm ünitelerle ilişkilendirilerek farkındalık oluşturulmaya çalışılması ve bu konu hakkında farklı çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Sosyal bilgiler, örgün eğitim, açık öğretim, ders kitapları, somut olmayan kültürel miras

ABSTRACT**EXAMINATION OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE ELEMENTS IN
OPEN AND FORMAL EDUCATION SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS AND
CURRICULUM**

AYŞEGÜL PEHLİVAN

MA Program in Primary Education

Anadolu University Graduate School of Educational Sciences

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Emine KOLAÇ

The societies have been changing in economical, cultural and social aspects by the effects of science and technology. This situation poses a danger for the heritage of the societies which has been created by themselves in material and non-material way, and it causes the local culture - which is especially unbound to the earth and delivered from former generations to the others - to be forgotten. Hence it is extremely important that the intangible cultural heritages which is counted as the identity of the society must be protected.

It falls to education to raise people's awareness for intangible cultural heritage (ICH). Considering the skill, acquisition and values which ICH includes, It can not be trivialized that the importance of Social Studies in terms of teaching which is sensitive to cultural heritage. The most important role of the learning – teaching process, which is given to the individuals in order to keep the cultural safe, is undoubtedly the teacher. Due to not having the same quality and the skills of teachers all over the country, It also falls to the books and the programmes of instruction. That's why it is important for the textbooks to be prepared as convenient to the aim targeted to be acquired. And also because of not having the opportunity of having face to face education, the textbooks given to people who study distance education need to be convenient to the ones which are lectured in formal education. In these circumstances, it is extremely important to reveal the situation whether the textbook of both distance and formal education includes the activities, information, skill and the values related to ICH.

The aim of the research is to study the content of the ICH in the textbook of 5th, 6th, 7th grade of open and distance education. The research is done by the document review which is one of the qualitative methods. During the study, as data collection tool, the textbook of 5th, 6th, 7th grade and the notes of Social Studies of 6th and 7th grade.

As the data is analyzed, NVivo 10 package program is used. As the results of the study gathered from the program, it is revealed that: five elements of ICH take place in the curriculum of Social Studies of secondary school; Among all activities and acquisitions concerned to ICH, the most partaking ones are culture and heritage, and they take place at 7th grade; It is confirmed that mostly oral folks and expressions take place as the elements of ICH, and as performance arts are never shown in 5th and 6th, they are shown at 7th grade only for two times. The result of the study concerning to formal education, in the textbooks of formal education of secondary school Social Studies, the elements of the ICH are shown in all 3 grades; at the levels of formal education, the element are shown at 5th grade at most, at 7th grade at least. When compared between curriculums and the textbooks, It is revealed that there are incompatibility between the 7th grade. It is seen that the result of the study shows that the notes of distance education don't include the all elements of the ICH, and when compared to formal education, the notes of distance education include the elements determinately.

According to the result of the study, it is a must to offer variety in the textbooks and notes and to mention about the cultural element; in order to raise awareness, ICH must be emphasized in textbook and notes more; It is offered to relate ICH with all units in order to raise awareness and to work on this issue.

Keywords: Social studies, formal education, open education, textbook, intangible cultural heritage

ÖNSÖZ

Hayatın her alanında kendini gösteren ve dünyayı hızlı bir şekilde tek tipleşmeye sürükleyen küreselleşme olgusu, toplumların yerel kültürlerini önemli derecede etkilemektedir. Bu etkiye karşı yerel kültürlerini koruma altına alamayan ülkeler, zamanla maddi ve maddi olmayan kültürel öğelerini unutmaya başlayacaklardır. Dünyanın küresel bir köy haline geldiği günümüzde, toplumların kendilerine özgü oluşturdukları kültürel öğelere sahip çıkacak bilinçli vatandaşlar yetiştirmesi son derece önemlidir. Çünkü, kendi kültürünü bilmeyen, yaşatma bilincine sahip olmayan ve kültürüne sahip çıkmayan bireylerin gelecek nesillere miras bırakmaları mümkün değildir.

Konusu insan ve insana dair her şey olan Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından biri de milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesini sağlamaktır. Sosyal Bilgiler dersi, toplumların sahip olduğu kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasında en önemli araçlardan biridir. Bu bağlamda, gerek örgün eğitim gerekse açık öğretim Sosyal Bilgiler dersinde kültürel mirası oluşturan somut ve SOKÜM öğelerinin korunması bilincinin kazandırılması son derece önemlidir. Gerçekleştirilen bu araştırmanın; Sosyal Bilgiler dersinde kültürel mirasın korunması bilincinin kazandırılması ile ilgili bilgi, beceri ve değerlere nasıl yer verildiği konusuna açıklık getirmesi bakımından diğer araştırmalara bir kaynak olacağı beklenmektedir.

Öncelikle araştırma sürecinin her aşamasında yanımda olan, bu süreçte kendimi stres altında hissettiğim durumlarda beni rahatlatmak ve motive etmek için elinden gelen her şeyi samimiyetle yapan değerli danışman hocam Sayın **Doç. Dr. Emine KOLAÇ**'a yardımlarından ötürü teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırma sürecinde alan bilgisiyle araştırmanın gerçekleşmesine katkı sağlayan ve çalışmanın daha nitelikli hale gelmesinde yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Sayın **Prof. Dr. Handan DEVECİ**'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, SOKÜM'ün kategorileştirilmesi konusunda yardımlarını esirgemeyen ve bana yol gösteren Sayın **Yrd. Doç. Dr. Adem KOÇ**'a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın inandırıcılığının sağlanması amacıyla verilerin kodlanmasında bana yardımcı olan arkadaşım **Hacer ÖZER**'e, araştırmanın her aşamasında yanımda olan ve

zamanını ayıran arkadaşım **Onur YILMAZ**'a ve araştırma sürecinde yanımda olan bütün arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Sadece bu çalışma sürecinde değil tüm hayatım boyunca her zaman yanımda olan, bir an olsun benden desteğini esirgemeyen, bana hep güzel kapılar açıp hayatıma anlam katan başta babam **Halil İbrahim PEHLİVAN** ve annem **Cemile PEHLİVAN** olmak üzere canım aileme sonsuz teşekkür ederim.

Araştırma kapsamında proje desteği sunan Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Birimi'ne teşekkür ederim.

Ayşegül PEHLİVAN

Eskişehir, 2015

ÖZGEÇMİŞ

Ayşegül PEHLİVAN

İlköğretim Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim Durumu

Lisans	2011	Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı
Lise	2003	Türküzü Şehit Nuri Pamir Lisesi

İş Deneyimi

2013-...	Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi
2011-2013	Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

Seçme Yayınlar

Yeşiltaş, E. ve **Pehlivan, A.** (2015). "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çevrimiçi Haritaların Kullanımının Akademik Başarıya Etkisi", *Turkish Studies*, 10 (11), 1621-1636.

Günel, E. & **Pehlivan, A.** (2015). "Examining the Citizenship and Democracy Education Textbook and Curriculum in terms of Global Education", *Journal of Social Studies Education Research*, 6 (1), 123-171.

Günel, E. ve **Pehlivan, A.** (2015). "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Küresel Vatandaşlık Algısı", II. Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi (EJER), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ekiçi, M., Eryılmaz, Ö., Gezer, U. & **Pehlivan, A.** (2014). "Ortaöğretime Geçiş Sınavı Sosyal Bilgiler Sınav Soruları ile Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 1. Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi (EJER Congress), İstanbul.

Pehlivan, A. (2013). "Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Durkheim Yorumu". (Ed.) Bahri Ata, Emile Durkheim; Üçüncü Fransa Cumhuriyeti'nde Öğretmenlerin Eğitimcisi ve Eğitim Görüşleri. Ankara: Pegem A. (s. 61-69).

Pehlivan, A. (2013). "Emile Durkheim'ın Hayatı ve Eserlerine Toplu Bir Bakış". (Ed.) Bahri Ata, Emile Durkheim; Üçüncü Fransa Cumhuriyeti'nde Öğretmenlerin Eğitimcisi ve Eğitim Görüşleri. Ankara: Pegem A. (s. 1-6).

Yeşiltaş, E. ve **Pehlivan, A.** (2012). "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çevrimiçi Haritaların Kullanımının Akademik Başarıya Etkisi", II. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu (USBES II), Aksaray Üniversitesi, Aksaray.

İÇİNDEKİLER

JURİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
ÖZGEÇMİŞ	viii
TABLO LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR LİSTESİ	xvi
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
Sosyal Bilgiler: Tanımı ve Tarihçesi	4
İlköğretim Programında Sosyal Bilgiler	8
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kültürel Miras Eğitimi	10
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Somut Kültürel Miras	14
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM).....	15
SOKÜM Öğeleri.....	20
Örgün Eğitim Sosyal Bilgiler Dersinde SOKÜM	24
Açık Öğretim Sosyal Bilgiler Dersinde SOKÜM	26
Araştırmanın Amacı	27
Araştırmanın Önemi.....	27
Sınırlılıklar	29
Tanımlar	30

İKİNCİ BÖLÜM	32
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	32
Türkiye’ de Yapılan Araştırmalar	32
Dünya’da Yapılan Araştırmalar	37
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	40
YÖNTEM	40
Araştırmanın Modeli	40
Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları.....	41
Verilerin Analizi	42
İnandırıcılık.....	43
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	45
BULGULAR VE YORUM	45
Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programları’nda SOKÜM Öğelerine Yer Verilme Durumu	45
Örgün Eğitim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında SOKÜM Öğelerine Yer Verilme Durumu	55
Örgün Eğitim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında SOKÜM Öğeleri.....	55
Örgün Eğitim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında SOKÜM Öğeleri.....	69
Örgün Eğitim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında SOKÜM Öğeleri.....	77
Açık Öğretim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Notlarında SOKÜM Öğelerine Yer Verilme Durumu	86
Açık Öğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Notlarında SOKÜM Öğeleri	86
Açık Öğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Notlarında SOKÜM Öğeleri	91
Ortaokul Örgün Eğitim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Açık Öğretim Ders Notlarının SOKÜM Öğelerine Yer Verilme Durumu Açısından Karşılaştırılması....	97

Araştırma Amaçlarından Farklı Olarak Analiz Sırasında Karşılaşılan Bulgular	98
BEŞİNCİ BÖLÜM	99
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	99
Sonuç ve Tartışma.....	99
Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.....	99
Örgün Eğitim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitapları	101
Açık Öğretim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Notları	106
Öneriler	109
KAYNAKÇA	111
EKLER	120
EK A ETİK KURUL BELGESİ	121
EK B SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ÖGELERİ	122

TABLO LİSTESİ

<i>Tablo 1: SOKÜM' ün Korunması Yolunda Atılan Adımlar.....</i>	<i>17</i>
<i>Tablo 2: Türkiye' nin İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi 'nde Yer Alan Kültürel Miras Öğeleri .....</i>	<i>19</i>
<i>Tablo 3: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 'nda SOKÜM ile İlgili Kazanım ve Etkinlik Sayısı .....</i>	<i>45</i>
<i>Tablo 4: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 'nda Yer Alan Etkinliklerin SOKÜM Öğelerine Göre Dağılımı .....</i>	<i>47</i>
<i>Tablo 5: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 'nda SOKÜM İle İlgili Olarak Verilen Kazanım ve Etkinlik Sayısı.....</i>	<i>48</i>
<i>Tablo 6: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 'nda Yer Alan Etkinliklerin SOKÜM Öğelerine Göre Dağılımı .....</i>	<i>50</i>
<i>Tablo 7: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 'nda SOKÜM ile İlgili Olarak Verilen Kazanım ve Etkinlik Sayısı.....</i>	<i>51</i>
<i>Tablo 8: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 'nda Yer Alan Etkinliklerin SOKÜM Öğelerine Göre Dağılımı .....</i>	<i>53</i>
<i>Tablo 9: Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programları 'nda Yer Alan SOKÜM İle İlgili Kazanım ve Etkinlik Örneklerinin Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımı .....</i>	<i>54</i>
<i>Tablo 10: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesi .....</i>	<i>56</i>
<i>Tablo 11: Gösteri Sanatları Ögesi.....</i>	<i>59</i>
<i>Tablo 12: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi .....</i>	<i>62</i>
<i>Tablo 13: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi .....</i>	<i>65</i>
<i>Tablo 14: El Sanatları Geleneği Ögesi.....</i>	<i>67</i>
<i>Tablo 15: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesi .....</i>	<i>70</i>
<i>Tablo 16: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi .....</i>	<i>72</i>
<i>Tablo 17: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi .....</i>	<i>75</i>
<i>Tablo 18: El Sanatları Geleneği Ögesi.....</i>	<i>76</i>
<i>Tablo 19: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesi .....</i>	<i>78</i>
<i>Tablo 20: Gösteri Sanatları Ögesi.....</i>	<i>79</i>
<i>Tablo 21: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi .....</i>	<i>80</i>
<i>Tablo 22: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi .....</i>	<i>82</i>

<i>Tablo 23: El Sanatları Geleneği Ögesi.....</i>	<i>84</i>
<i>Tablo 24: Örgün Eğitim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında SOKÜM Ögelerine Yer Verilme Durumu.....</i>	<i>85</i>
<i>Tablo 25: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesi .....</i>	<i>87</i>
<i>Tablo 26: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi .....</i>	<i>88</i>
<i>Tablo 27: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi .....</i>	<i>90</i>
<i>Tablo 28: El Sanatları Geleneği Ögesi.....</i>	<i>90</i>
<i>Tablo 29: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi .....</i>	<i>92</i>
<i>Tablo 30: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi .....</i>	<i>93</i>
<i>Tablo 31: El Sanatları Geleneği Ögesi.....</i>	<i>95</i>
<i>Tablo 32: Açık Öğretim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Notlarında Yer Verilen SOKÜM İle İlgili Etkinlik Sayısı .....</i>	<i>96</i>
<i>Tablo 33: Örgün Eğitim ve Açık Öğretim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Notlarında Yer Verilen SOKÜM İle İlgili Etkinlik Sayısının Karşılaştırılması.....</i>	<i>97</i>

ŞEKİL LİSTESİ

<i>Şekil 1: Kültürel Miras Çeşitleri</i>	13
<i>Şekil 2: SOKÜM Öğeleri</i>	18
<i>Resim 3: Nasrettin Hoca Fıkraları</i>	57
<i>Resim 4: Hikâye Örneği</i>	58
<i>Resim 5: Âşık Veysel Satıroğlu, Kızılırmak Türküsü</i>	58
<i>Resim 6: Horon</i>	60
<i>Resim 7: Âşıklık Geleneği</i>	61
<i>Resim 8: Doğum günü</i>	63
<i>Resim 9: İp Atlama</i>	63
<i>Resim 10: Hıdırellez Bayramı</i>	64
<i>Resim 11: Haberleşme Araçları</i>	66
<i>Resim 12: Nevruz Bayramı</i>	68
<i>Resim 13: Bakırcı Ustası</i>	69
<i>Resim 14: Oğuz Kağan Destanı</i>	71
<i>Resim 15 : Nevruz Bayramı Kutlamaları</i>	73
<i>Resim 16: Kız İsteme Töreni ve Düğün</i>	74
<i>Resim 17: Çevgan Oyunu</i>	74
<i>Resim 18: Türklerin Yaptıkları Meslekler</i>	77
<i>Resim 19: Düğün Alayı</i>	80
<i>Resim 20: Konya Yöresi 'ne Özgü Etli Ekmek</i>	82
<i>Resim 21: Osmanlı Evi</i>	83
<i>Resim 22: Türk Kahvesi İkramı</i>	83
<i>Resim 23: Etnografya Müzesi, Kıyafetler ve Yer Sofrası Bölümleri</i>	85
<i>Resim 24: Kına Gecesi ve Düğün Günü</i>	89
<i>Resim 25: Türklerde Dokumacılık</i>	91
<i>Resim 26: Osmanlı 'da Sultanın Bayram Alayı</i>	93
<i>Resim 27: Türk Evleri</i>	94
<i>Resim 28: Keçe yapımı</i>	95
<i>Resim 29: Manisa 'da Düğün ve Şenliklerde Giyilen Yöresel Kıyafetler</i>	96

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devleti

EUROPA NOSTRA: Miras İçin Birleşmiş Avrupa Federasyonu

ICCROM: Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi

ICOM: Uluslararası Müzeler Konseyi

ICOMOS: Uluslararası Anıtlar ve Siteler Konseyi

İSSOMBİ: İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Başyapıtları Programı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NCSS: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi

SOKÜM: Somut Olmayan Kültürel Miras

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜRKSOY: Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

YİH: Yaşayan İnsan Hazinesi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Yaşanılan dünyada geçmişten kalan, günlük hayatta karşılaşılan ya da gelecek zamana adanan çoğu şey oluşturulan kültürün bir parçası olmaktadır. Arkeolojik kazılarda binlerce yıl öncesinde kullanılan bir aletin bulunması ya da çok eski zamanlarda uygulanan bir davranışın günümüzde de devam ettirilmesi toplumların kültürel olarak kendini ifade etmelerine olanak sağlamaktadır.

Küreselleşmenin de etkisiyle, başta ulaşım, ticaret ve iletişim ağları olmak üzere bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler, insanlar arasında hızlı bir etkileşime yol açmıştır. Bu durum, ülkeleri sadece ekonomik ve siyasi açıdan değil kültürel açıdan da etkilemiştir. Dünya üzerinde ekonomik açıdan güçlü olan gelişmiş ülkeler, uyguladıkları neoliberal politikalarla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan etkili olmaya başlamıştır (Lakes ve Carter, 2012, s. 108; Tezcan, 2002, s. 55). Küreselleşen dünyada insanların birbirleriyle olan etkileşimleri artmış, beğenilerde ve zevklerde benzerlikler ortaya çıkmaya başlamıştır (Arıkan, 2012, s. 14). Bu durum dünya üzerinde yer alan yerel kültürleri olumsuz yönde etkilemiş ve bu toplumlara ait kültürel miraslar yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır (Gürkan, 2015, s. 1).

Kültürel miras; insanlığın gelecek nesillere aktardığı maddi ve manevi kültür unsurları ve yaşanmışlıkları gösteren birikimler olarak tanımlanabilir. İnsanların yüzyıllar boyunca ürettiği, geliştirdiği ve insanlığın faydalanması için yaşama kattığı maddi, manevi her türlü olgu, insan dehasının birer göstergesi niteliğindedir (Erkal, 2010, s.1). bu bakımdan toplumların oluşturduğu kültürel mirasın bir bakıma toplumların kimliği olduğu söylenebilir.

Bugün insana dair yapılmış her yapı ya da öğrenilmiş her gelenek, görenek veya inanç, geçmişten geleceğe uzanan bir köprü görevi görmektedir (Eroğlu ve Yıldız, 2006, s. 316). Küreselleşmeyle birlikte değişen yaşam tarzı ve değerler, toplumların kendilerine özgü bu kültür öğelerinin de değişmesine ve geleceğe aktarılamamasına; bunun sonucunda da yok olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, toplumun bir bakıma

kimliği olan kültür ögelerinin korunması konusu son derece önemlidir (Çengelci, 2012, s. 187; Türkyılmaz, 2013).

17. yüzyıldan beri dünyanın çoğu ülkesinde yasalar ve sözleşmeler aracılığıyla kültürel mirasın korunmasına ilişkin önlemler alınmaya çalışılmaktadır (Gümüş ve Adanalı, 2011, s. 88). Ancak, kültürel mirasın korunmasına ilişkin en büyük sorumluluğun; bireylere duyarlılık ve sorumluluk becerilerini kazandıracak olan eğitime düştüğü bir gerçektir. Kültürel mirasın korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında bireyin rolü büyüktür. Bu rolü yerine getirebilmesi için bireye kültürel değerlerini tanıtan, farkındalık yaratan, kültürel mirasın korunması ve geleceğe aktarılmasında bilinç ve sorumluluk kazandıran bir eğitimin verilmesi gerekmektedir (Bulu, 2007, s. 44).

Kültürel mirasa duyarlı bir eğitimin verilmesinde disiplinler arası bir yaklaşımla, bütün derslere önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu dersler içinde, ğretim programlarında kültürel mirasa ayrı birer öğrenme alanı olarak yer veren Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinin özel bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Sosyal Bilgiler ğretim Programı içinde 4. sınıftan 7. sınıfa kadar sarmal program çerçevesinde yer alan “Kültür ve Miras” adında bir öğrenme alanı bulunmaktadır. Bu ğrenme alanı kapsamında bireye, kültürün korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması bilincinin kazandırılması amaçlanmıştır. Bu açıdan dşnldğnde; kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunun Sosyal Bilgiler dersinin önemli çalışma alanlarından biri olduğu söylenebilir (Arıkan, 2012, s. 2).

Bir dersin genel amaçları ve ğretim programı içinde kültürel mirasa yer verilmesi, kültürel mirasın korunması ve geleceğe aktarılması konusunda bilinç ve sorumluluk oluşurmada tek başına yeterli değildir. Öğretim programlarında verilen ve bireylere kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri ve değerlerin daha etkili şekilde öğretilmesi için ğretim programlarının, ğretmen, ders materyalleri ve derslerde kullanılan yöntem ve tekniklerle desteklenmesi gerekir. Öğretme- ğrenme süreci içinde bireye gerekli olan bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasında kullanılan ders materyallerinden bir tanesi ders kitaplarıdır. Ders kitaplarının ilgili konunun öğretilmesinde önemli bir işlevi vardır (Yaşar, 2008, s. 130). Teknolojinin büyük bir hızla ilerlediği günümüzde bile ders kitapları ğretmen ve öğrencilerin temel başvuru

kaynağı olma özelliğini korumaktadır. Ders kitapları, okullarda kullanılan en yaygın ders aracıdır. Pek çok öğretmen ders sürecinde kitapları temel kaynak olarak kullanmaktadır (Kızılçaoğlu, 2003, s. 19; Öztürk ve Otluoğlu, 2002, s. 26). Eğitim-öğretimin temel unsurlarından biri olan ders kitapları, öğretmenin sınıf içindeki rolünü daha iyi yerine getirmesine ve öğretmek istediklerini daha sistematik bir biçimde paylaşmasına olanak sağlayan başlıca öğretim materyalleridir (Ünal, 2013, s. 617). Bu nedenle, ders kitabı ve öğretim programının kazandırılmak istenen amaca uygun olarak hazırlanması büyük önem taşımaktadır. Bu sadece örgün eğitim için değil aynı zamanda uzaktan eğitim sistemi için de geçerlidir. Çeşitli nedenlerle örgün eğitim sisteminin dışında kalan bireylere zaman ve mekândan bağımsız olarak eğitimlerini devam ettirme seçeneği sunan açık öğretim sistemi de bu açıdan dikkatle değerlendirilmelidir. Örgün eğitimde olduğu gibi, açık öğretim sisteminde de kültür mirası öğelerinin özel bir önemi vardır. Bu sistemde yer alan bireylerde de kültür mirası öğelerine yönelik bilinç ve sorumluluk oluşturmada ders kitaplarına önemli görev düşmektedir.

Bu bağlamda, açık öğretim ve örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programında Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM)' a ilişkin bilgi, beceri, değer ve etkinliklere yer verilme durumunu ortaya çıkarmak oldukça önemlidir. Bu çalışmadan; örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitapları, açık öğretim ders notları ve öğretim programında SOKÜM öğelerine (sözlü anlatımlar ve gelenekler, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ve el sanatları geleneği) yer verilme durumuna yönelik geniş ve kapsamlı bilgi edinilmesi beklenmektedir.

Araştırma kapsamının daha iyi anlaşılabilmesi ve daha derin bir bakış açısı kazanılabilmesi için “Sosyal Bilgiler”, “kültürel miras” ve “SOKÜM” kavramlarının ayrıntılı bir biçimde açıklanması gerekmektedir. Bu bölümde; Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler’ de kültür ve miras, kültürel miras ve SOKÜM başlıkları ile araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

Sosyal Bilgiler: Tanımı ve Tarihçesi

Konusu, insan ve insan yaşamı olan Sosyal Bilgiler, içerisinde tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, vatandaşlık, hukuk, vb. gibi pek çok bilim dalını barındıran çok disiplinli ve disiplinler arası yapıya sahip bir alandır (Kılıçoğlu, 2009, s. 4). Aynı zamanda, Sosyal Bilgiler, bünyesinde barındırdığı sosyal bilimleri pedagojik ilkeler doğrultusunda daha açık ve anlaşılır hale getirerek bireye aktarmaya çalışan bir ilköğretim ve ortaokul dersi olarak da tanımlanabilir (Kabapınar, 2012, s.2).

Kavram olarak Sosyal Bilgiler ilk kez 1916 yılında kabul edilmiştir. Ancak, tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda, Sosyal Bilgiler'in tanımı ile ilgili çok farklı görüşlerin ortaya atıldığı dikkat çekmektedir. 1916'da kavramın Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Milli Eğitim Derneği'nin Orta Dereceli Okulları Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından kabul edilmesiyle Sosyal Bilgiler *"Mevzuu doğrudan doğruya insan cemiyetinin teşkilatına ve tekamülüne ve bu içtimai birliklerin bir uzvu olması dolayısıyla insana dair olan bilgiler"* (Moffat, 1957'den akt. Akdağ, 2012, s. 3) şeklinde tanımlanmıştır.

Komisyon tanımının yanında kişisel çalışmalarda da farklı Sosyal Bilgiler tanımlarına yer verilmiştir. Garcia ve Michaelis (2001, s. 9) Sosyal Bilgileri; demokratik bir toplumda sorumluluk bilincine sahip bireyler yetiştirmek için var olan insan ilişkilerinin incelenmesi ve kültürel mirasın temel özelliklerini nesilden nesle aktaran bir program alanı olarak tanımlamıştır. Ross (1997) ise Sosyal Bilgileri, bireylerin toplumda aktif olarak yer alabilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve değerlerle yetiştirilmesi olarak tanımlamıştır (Ross, 1997'den akt. Kılıçoğlu, 2009, s. 4).

Hem komisyon hem de farklı kişiler tarafından yeni tanımlar oluşturulmasına rağmen 1970'lere kadar Sosyal Bilgiler kavramının tanımı, içeriği ve kapsamı hakkında bir fikir birliği sağlanamamıştır. 1970 yılında ilk kez Barr, Barth ve Shermis tarafından bireye verilecek vatandaşlık eğitiminde sosyal bilimler ile beşeri bilimlerin birleştirilmesi şeklinde bir Sosyal Bilgiler tanımı yapılmıştır (Barr, Barth ve Shermis, 1970, s.16; Kılıçoğlu, 2009, s.4; Öztürk, 2012, s.3). Fakat, bu tanım da Sosyal Bilgiler kavramının tanımlanması tartışmalarına son vermede yetersiz kalmıştır. Bu nedenle, 1992 yılında Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS),

Sosyal Bilgiler, sosyal ve beşeri bilimleri vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerinin içinden kendi konusu ile ilgili içerikler üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin en temel amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır (1994, s.9).

biçiminde kapsamlı ve açıklayıcı bir tanım yaparak var olan tanım tartışmalarına son vermiştir.

Türkiye’de Sosyal Bilgiler kavramı ile ilgili farklı tanımlamaların olduğu dikkat çekmektedir. Erden (Tarihsiz, s. 8)’ e göre Sosyal Bilgiler; sosyal bilimler disiplinlerinden oluşturulmuş bilgilere dayalı olarak, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu bireyler yetiştirmek amacıyla bireylere toplumsal yaşamla ilgili bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır. Sönmez (2005, s. 455) ise Sosyal Bilgileri, “*Toplumsal gerçekle kanıtlanmaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen dirik bilgiler*” olarak tanımlamıştır.

Öztürk (2012, s. 2) ise Sosyal Bilgileri “*hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programı*” olarak tanımlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde ise Sosyal Bilgiler şu şekilde tanımlanmaktadır:

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olmak amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005b, s.46).

Gerek Dünya’da gerekse Türkiye’de yapılan tanımlara bakıldığında, genel olarak Sosyal Bilgiler dersinin asıl amacının, bireyin vatandaşlık becerilerini geliştirerek; etkin, aktif ve duyarlı bireyler yetiştirmek olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, bireyin etkin ve nitelikli bir vatandaş olmasına katkı sağlayacak bilgi, beceri

ve değerlerin Sosyal Bilgiler dersi içerisinde etkili ve kapsamlı verilmesi son derece önemlidir.

Sosyal Bilgiler eğitiminin ne zaman başladığı konusunda net bir bilgi yoktur. Ancak, insanın toplumsal bir varlık olduğu göz önünde bulundurulduğunda Sosyal bilimlerin kökeninin insanın var oluşuna dayandığı söylenebilir (Deveci, 2011, s. 20). Kavram olarak Sosyal Bilgilerin tarihsel süreci incelendiğinde, kavramın temelini 20. yüzyılın başlarına dayandığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler kavramı, ilk kez 1996 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Milli Eğitim Derneği'nin Orta Dereceli Okulları Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından kabul edilmiştir (Akdağ, 2012, s. 3; Kaymakçı ve Ata, 2012, s. 37; Kılıçoğlu, 2009, s. 7; Öztürk ve Deveci, 2011, s.11). Bu bağlamda, kavramın anavatanı olarak ABD görülmektedir (Öztürk, 2012, s. 3). 20. yüzyıl başlarında Amerika'da yaşanan sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan iç ve dış göçlerin etkisiyle, ülke içerisinde farklı ırk, dil, din, etnik kökene sahip bireylerin bir arada yaşamaya başlaması, birlikte yaşamaya alışma sürecinde meydana gelen ayrımcılık, ırkçılık, vb. gibi kaosa sebebiyet verebilecek olaylara çözüm yolları aranması ve ulus bilincinin yaratılmaya çalışılması Sosyal Bilgiler kavramının ortaya çıkmasına temel oluşturmuştur (Kaymakçı ve Ata, 2012, s. 37; Öztürk ve Deveci, 2011, s.10).

1916- 1970 yılları arasında Sosyal Bilgilerin tanım tartışmalarının yanı sıra genel yapısı ve içeriği de hep tartışma konusu olmuş ve özellikle tarih ve coğrafya bilim dallarının Sosyal Bilgiler programı altında verilmesinin yetersiz olacağı savunulmuştur. 1970'li yılların yarısına gelindiğinde, yeni bir Sosyal Bilgiler hareketi doğmuş ve bu yıllarda tarih ve coğrafya bilim dallarının Sosyal Bilgiler içerisindeki ağırlığı azaltılarak diğer bilim dallarına daha fazla yer vermeye başlanmıştır (Öztürk ve Deveci, 2011, s. 11; Öztürk ve Otluoğlu, 2002, s. 14). Sosyal Bilgiler kavramının tanımı ile ilgili adımlar da yine bu yıllarda atılmış ve yapılan tanım tartışmalarına 1992 yılında NCSS son vermiştir. Bu tanımla birlikte, NCSS tarafından yeni Sosyal Bilgiler programının amaç ve içeriği de belirlenmiş ve disiplinler arası özellikte, problem çözme ve işbirlikli öğrenme modellerine dayalı bütünleşmiş bir program olması kararlaştırılmıştır (Akdağ, 2012, s.3; Öztürk ve Deveci, 2011, s. 2). Çıkış noktası ABD olsa da Sosyal Bilgiler yaklaşımı, zamanla dünya üzerindeki diğer ülkelerde de benimsenmeye ve uygulanmaya başlanmıştır.

Türkiye’de ise Sosyal Bilgiler eğitimini, Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönem olarak iki şekilde ele almak mümkündür. Cumhuriyet öncesi dönemde Sosyal Bilgilerin kapsamı, Türklerde İslamiyetin kabul edildiği tarihlere kadar dayanmaktadır. Türklerde günlük yaşam içinde bireylere öğretilen gelenek, görenekler ve toplumsal bilgiler Sosyal Bilgiler eğitimi kapsamında düşünülebilir. Selçuklularda medrese eğitimi sırasında da felsefe, tarih gibi sosyal bilim dersleri verilmiş ve Sosyal Bilgiler konularına değinilmiştir (Deveci, 2011, s. 21; Sözer, 2008, s. 45). Osmanlı Devleti zamanında da sıbyan mekteplerinde Sosyal Bilgiler ile ilgili tarih, coğrafya ve ahlâk dersleri verilmiştir. Sosyal Bilgiler konuları genellikle tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri içerisinde verilmiştir. Osmanlı Devleti’nin II. Meşrutiyet Dönemi’nde de, II. Abdülhamit zamanında iptidai denilen ilköğretim kurumlarında Sosyal Bilgiler konularına yer verilmiştir. 1913 tarihinde çıkarılan Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati kanunuyla tarih ve coğrafya dersleri ile birlikte Osmanlı vatandaşlığında kimlik ve ahlâki eğitimi konu edinen Malumat-ı Medeniyye dersleri programda yer almaya başlamıştır (Kılıçoğlu, 2009, s. 9; Öztürk ve Deveci, 2011, s. 15; Safran, 2008, s. 13).

Cumhuriyet döneminde ise, 1926 yılından itibaren tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri 1930, 1932, 1936 ve 1948 yıllarında hazırlanan öğretim programlarında ayrı disiplinler olarak yer almıştır (Kaymakçı, 2009, s. 1531; Kılıçoğlu, 2009, s. 9). 1926 yılında hazırlanan İlkokul Müfredat Programı kapsamında verilen Malumat-ı Vataniye dersleri yurttaşlık Bilgisi adını almıştır. 1931 yılında bu ders, ortaokulun ilk üç sınıfında da birer ders saati şeklinde verilmeye başlanmıştır. 1937 yılında ise, Yurttaşlık Bilgisi dersi birinci sınıftan kaldırılmıştır (Deveci, 2011, s. 28). 1968 yılına gelindiğinde, ilk kez Sosyal Bilgiler bir ders olarak disiplinler arası bir yaklaşımla 4. ve 5. sınıflarda okutulmaya başlanmıştır. 1995 yılında ilkokulda Sosyal Bilgiler, ortaokulda Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri verilmiştir. 2005 yılına gelindiğinde ise ortaokullarda ders Sosyal Bilgiler adıyla okutulmaya başlanmıştır (Öztürk ve Deveci, 2011, s. 16; Öztürk ve Otluoğlu, 2002, s. 16).

Günümüzde ise Sosyal Bilgiler, 2012 yılında yürürlüğe giren 4+4+4 eğitim sistemiyle ilköğretim seviyesinin bir dersi olarak ilkokul ve ortaokul kademelerinde okutulmaktadır. Barr, Barth ve Shermiss’ in 1977 de ortaya koyduğu “Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler”, “Sosyal bilim olarak Sosyal Bilgiler” ve “Yansıtıcı

düşünme olarak Sosyal Bilgiler” gelenekleriyle oluşturulan ve bireylerin içinde yaşadıkları topluma ve dünyaya ayak uydurmaları için gerekli vatandaşlık becerilerini kazandırmayı amaçlayan bir ders olarak (Ata, 2011, s. 35) eğitim sistemi içerisinde yerini almıştır.

İlköğretim Programında Sosyal Bilgiler

Her şeyin hızla geliştiği günümüzde, bireyin yaşadığı topluma ve dünyaya ayak uydurması, yakın ve uzak çevresinde gelişen olay ve olgulardan haberdar olması, yaşanan sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve teknolojik gelişmeler nedeniyle insan ilişkilerinde etkin rol oynayabilmesi gerekmektedir. Bireyin ailede aldığı eğitimi sürdürebilmesi ve sosyalleşme sürecinde ihtiyaç duyduğu bilgi, beceri ve değerleri kazanabilmesi için eğitim kurumlarına büyük rol düşmektedir (Erden, Tarihsiz, s. 4).

Eğitim kurumlarının ilköğretim basamağına bakıldığında, bireyin kendini gerçekleştirebilmesi için kazanması gereken bilgi, beceri ve değerlerin önemli bir bölümünün Sosyal Bilgiler dersi içerisinde kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Sözer (2008, s. 46) ilköğretimdeki Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amacının bireye toplumsal kişilik kazandırmak olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, ilköğretim programlarında bireyin yaşamına yön verecek bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasında Sosyal Bilgiler’ in önemi oldukça büyüktür.

Sosyal Bilgiler dersi, 2004 yılında hazırlanan öğretim programıyla birlikte ilköğretim düzeyinde 4. 5. 6. ve 7. sınıflarda okutulurken 2012 yılında bir değişikliğe gidilmiştir. 11 Nisan 2012 tarihinde 28261 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren yeni 4+4+4 eğitim sistemi ile birlikte ilköğretim basamağı ilkokul ve ortaokul olarak iki basamağıya ayrılmıştır (Memişoğlu ve İsmetoğlu, 2013, s. 14). Bu sistem içerisinde 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi ilkokul basamağına, 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersleri ise ortaokul basamağına alınmıştır.

MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan ilköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve kılavuzunda Sosyal Bilgiler dersinin vizyonu şu şekilde açıklanmaktadır:

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılaplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren) sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir (MEB, 2005b, s. 45).

Bu vizyon doğrultusunda Sosyal Bilgiler dersinin; fiziksel ve duygusal açıdan kendini gerçekleştirmiş, girişimci, etkin, sorumluluklarını yerine getiren, toplumsal ve evrensel değerlerini bilen ve yaşatan bireyler yetiştirmeyi amaçladığı söylenebilir. Safran (2008, s. 3), Sosyal Bilgiler’ in vizyonu içerisinde, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmenin amaçlanması, sosyal bilimler ve vatandaşlık konularını içermesi, bireyin sosyal ve fiziki çevresi ile etkileşimini zaman boyutunda konu edinmesi ve toplu öğretimden hareketle oluşturulmuş bir ders olması olmak üzere dört önemli boyutun yer aldığını belirtmektedir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde, programın sarmal yapı içerisinde 4. sınıftan 7. sınıfa kadar birbirini izleyen ve içerik bakımından her sınıf düzeyinde genelden özele doğru ayrıntıya inen bir şema izlediği görülmektedir. Ayrıca, programın öğrenme alanları ve bu öğrenme alanlarıyla ilişkili kazanım, beceri ve değerler üzerine şekillendiği görülmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Küresel Bağlantılar”, “Güç, Yönetim ve Toplum”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ve “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” olmak üzere dokuz öğrenme alanı bulunmaktadır. Bu öğrenme alanlarının yanında, geçmiş, bugün ve gelecek bağlantısı kapsamında tüm üniteleri ve öğrenme alanlarını içine alan “Zaman, Süreklilik ve Değişim” başlıklı bir öğrenme alanı daha bulunmaktadır. Öğrenme alanları ile ilgili her sınıf derecesinde üniteler yer almakta ve bu üniteler içerisinde de beceri, değer ve kazanımlara yer verilmektedir (MEB, 2005a, s. 98).

Sosyal Bilgilerin dokuz öğrenme alanından biri olan Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamında, 4. sınıfta “Geçmişimi Öğreniyorum”, 5. sınıfta “Adım Adım Türkiye”, 6. sınıfta “İpek Yolunda Türkler” ve 7. sınıfta “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitelerine yer verilmekte ve bu ünitelerden genelden özele sarmal yapıda kültürel

değerler öğretilmeye çalışılmaktadır. Sınıf düzeylerine göre dört üniteye yer verilen Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamında bireylere verilmeye çalışılan kültürel miras eğitiminde kullanılan öğeler, başlı başına bir konu olmanın yanında içinde barındırdığı şiir, hikâye, bilmece, vb. unsurlarla Sosyal Bilgiler dersi için yardımcı materyal görevi de görmektedir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretiminde kültürel miras eğitimine yer verilmesi oldukça önemlidir.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kültürel Miras Eğitimi

Son yıllarda yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler, ülkelerin sahip olduğu kültürel değerlerin mevcut ülke sınırlarından bağımsız olarak genişlemesine ya da daralmasına yol açmış ve toplumların sahip olduğu kültürel zenginlikler yavaş yavaş yok olmaya başlamıştır. Küreselleşmeye ayak uydurma uğruna sahip olunan yerel kültürlerin göz ardı edilmesi bir tek tipleşmenin yaşanmasına sebep olmuş ve yerel kültürüne sahip çıkmak isteyen toplumlar endişeye kapılmıştır (Çulha Özbaş, 2009, s. 702). İnsanların ve toplumların giderek birbirine benzediği küresel dünyada, sahip olunan kültürel öğelerin yaşatılması ve bu bilincin nesilden nesle aktarılması büyük önem taşımaktadır.

Kültürel miras kavramını açıklamadan önce bu kavramı oluşturan kültür ve miras kavramlarının bilinmesi kavramın sahip olduğu geniş anlamı kavramak açısından önemlidir. Kültür; bir topluluk içinde bireyler arası iletişim ve etkileşimle ortaya çıkan, zamanla öğrenilen ve geleceğe aktarılan maddi, manevi, somut ve somut olmayan öğelerin (bilgi, inanç, gelenek, görenek, sanatsal faaliyetler, ahlâki değerler vb.) bütünü olarak tanımlanabilir. Alan yazında yapılan çalışmalara bakıldığında, kültüre ilişkin çeşitli tanımların yapıldığı görülmektedir (Akay, 2006, s. 40; Demirel, 2009, s. 7; Güvenç, 2010, s. 95). Güvenç (2010, s. 95), kültürü “doğanın yarattıklarına karşılık insanoğlunun ortaya koyduğu her şey” olarak tanımlarken; Gülmez (2013, s. 3), toplum içinde grupları düzenleyen kurallar, düşünce yapıları, gelenekler, görenekler, inançlar, adetler, ahlâki kurallar, alışkanlıklar gibi insanla ilgili bütün unsurları kapsayan bir olgu olarak tanımlamıştır. Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük (2006)’ te ise kültür; “tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars” olarak tanımlanmıştır. Miras

kavramı ise, yine aynı kaynaktan; “Birine ölen yakınından kalan mal, mülk, para veya servet, salt”, “Kalıtım yoluyla gelen herhangi bir özellik” ve “Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey” olarak ifade edilmektedir [Türk Dil Kurumu (TDK), 2006]. Tanımlara bakıldığında, eğitim sistemi içinde bireylere kazandırılmak istenen miras kavramı; “Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey” (TDK, 2006) anlamında, yani toplumsal yapı içinde oluşan kültür olarak kullanılmaktadır.

Kültür ve miras kavramları; Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda, bireye kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak verilmesini sağlayan dokuz öğrenme alanından biri olan “Kültür ve Miras” öğrenme alanında bir arada verilmiştir. Bu öğrenme alanı içinde bireyler; kültürü oluşturan unsurların neler olduğu, kültürel mirasa yönelik duyarlılık, geçmişten günümüze kültürel miras anlama ve nasıl şekillendiğini bilme gibi beceri, değer ve kazanımları edinmektedir (MEB, 2005b, s. 99).

Öğrenilebilirlik, tarihsellik, süreklilik, değişebilirlik, toplumsallık ve bütünleştiricilik gibi özelliklere sahip olan kültür, bu özellikleriyle toplumların var oluşlarından bu yana sağladıkları birikimi yansıtır (Artun, 2005; Çengelci, 2012, s. 186; Güvenç, 2010, s. 100-104). Toplumların yüzyıllar boyunca edindikleri bu birikim, onların kültürel mirasını oluşturur. Bu kültürel miras tarihsel süreçte yaşayan tüm insanlığın ortak malı sayılmaktadır (Artun, 2005).

Kültürel miras, içinde çok farklı boyutları barındıran bir kavram olduğundan yapılan tanımların da kişi ve kurumlara göre değişiklik gösterdiği görülmektedir (Güler Bıyıklı, 2010, s. 2). Genel anlamda kültürel miras; insanların tarihsel süreç içinde yaşadığı, geliştirdiği, ürettiği, biriktirdiği ve gelecek nesillere faydalanmaları için bıraktığı değerler, düşünceler, insanın yaşam şeklinin ve var olma durumunun göstergesi olan her şey olarak tanımlanabilir (Arıkan, 2012, s. 5; Çankaya, 2006, s. 8; Erkal, 2010, s.1; Tahir, 2007, s. 1). Kültürel miras bir toplumun ve o toplumda yaşayan insanların gelenekleri, inançları ve geliştirdikleri hakkında bize bilgi vermektedir (Aslan ve Ardemagni, 2006, s. 1). Bu nedenle, kültürel mirasın bilinmesi, korunması, yaşatılması ve geleceğe aktarılması son derece önemlidir (Oğuz, 2007, s. 6). Çünkü geleceğe aktarılamayan kültürel miras, zamanla kültür olma özelliğini kaybetmektedir (Artun, 2005; Çengelci, 2012, s. 186; Kolaç, 2009, s. 20). Bu nedenle, kültürel mirasın

korunmasına ilişkin dünya genelinde yapılan anlaşma ve sözleşmelerle ona karşı oluşabilecek tehditler ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

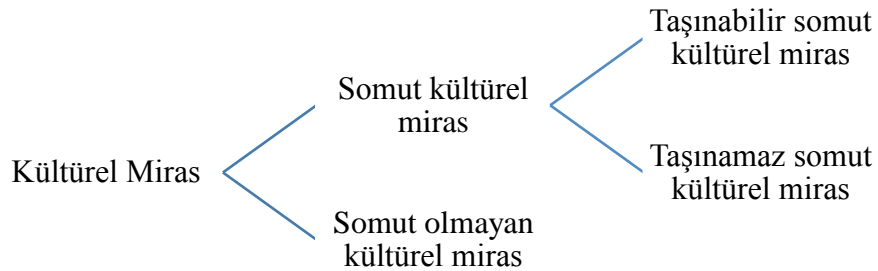
Kültürel mirasın korunmasına ilişkin başta Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve Avrupa Birliği olmak üzere Dünya’da pek çok kurum ve kuruluşun çalışmalar yaptığı görülmektedir. UNESCO, yaptığı etkinlikler kapsamında, bütün kültürlerin insanlığın ortak ürünü ve mirası olduğunu savunarak dünya üzerinde var olan geleneksel kültürlerin geleceğe aktarılmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır (Oğuz, 2007, s. 5). Bu iki büyük kuruluşun dışında Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM), Uluslararası Anıtlar ve Siteler Konseyi (ICOMOS), Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi (ICCROM), Miras için Birleşmiş Avrupa Federasyonu (EUROPA NOSTRA) ve Avrupa Tarihi Kentler Birliği gibi kuruluşlar da kültürel mirasın korunmasına ilişkin çalışmalarını sürdürmektedir (Yeşilbursa, 2011, s. 2). Kültürel mirasın korunması konusuna Anayasada da yer verilmiştir. Anayasanın temel hak ve ödevler kısmınının 63. Maddesi’nde; “Devlet tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır” ifadesiyle kültürel mirasın korunması konusuna vurguda bulunulmuştur (T.C. Anayasası, 1982).

Kültürel mirasın korunması konusunda çıkarılan yasalar, yönetmelikler ve imzalanan sözleşmeler kültürel miras konusunda atılmış etkili ve önemli adımlardır. Ancak, toplum içinde yaşayan bireylerde kültürel mirasa ilişkin farkındalık oluşturmada ve yaygın etki sağlamada eğitim önemli bir kurumdur. Çünkü, kültürel mirası koruma ve yaşatma bilincine sahip bireyler yetiştirilmedikçe farkındalık sahibi toplumların ortaya çıkması mümkün olmayacaktır (Yeşilbursa, 2011, s. 8).

Araştırmacılar kültürel miras eğitiminin ilköğretim ve ortaöğretimde Sosyal Bilgiler, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık, Edebiyat, Müzik, Güzel Sanatlar vb. derslerde verilebileceğini; aynı zamanda fen bilimleri ile de ilişkilendirilebileceğini vurgulamaktadır (Yeşilbursa, 2011, s. 85). Bu bağlamda, ilköğretim basamağında kültürel mirasa ilişkin bilincin kazandırılması görevini üstlenen derslerden biri de Sosyal Bilgiler dersi olduğu söylenebilir. Sosyal Bilgiler ile kültür arasında yakın bir ilişki vardır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında verilen ünitelerde yer alan kazanım, beceri ve değerlerin hemen

hemen hepsi dorudan ya da dolaylı olarak kültürle ilişkilidir. Bu nedenle kültür ve kültürel miras kavramlarının Sosyal Bilgiler için önemi büyüktür (Deveci, 2009, s. 2). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın genel amaçları içinde yer alan; *“Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder”* ve *“insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir”* (MEB, 2005b, s. 5) ifadeleri de Sosyal Bilgiler, kültür ve kültür miras arasındaki ilişkiyi açık bir şekilde gözler önüne sermektedir.

İnsanların yaşamları boyunca oluşturdukları kültürel miras; Dünya'daki eğitim, bilim ve kültür çalışmalarının insanlık yararına yürütülmesi yönünde kararlar almayı ve bu kararları barış içerisinde uygulamayı amaçlayan (Oğuz, 2007, s. 5-6) UNESCO tarafından Şekil 1' de görüldüğü gibi somut ve somut olmayan kültürel miras olmak üzere iki temel başlıkta değerlendirilmektedir (Ahmad, 2006, s. 298; Çengelci, 2012, s. 187).

Şekil 1: Kültürel Miras Çeşitleri

Şekil 1'de görüldüğü üzere, somut ve somut olmayan ögeler ile bu ögelerin altında yer alan diğer unsurların tümü kültürel mirası oluşturmaktadır. Oluşturulan bu çerçeve dikkate alındığında, kültürel miras eğitimi kültürün somut ve somut olmayan ögelerini bir öğretim aracı ya da materyal olarak kullanarak kültürü öğrenme ve öğretme yaklaşımı olduğu söylenebilir. Kültürel miras eğitimi kapsamında verilen bu ögelerin Sosyal Bilgiler dersi içindeki önemini anlamak açısından somut ve somut olmayan ögelerin tanıtılması ve Sosyal Bilgiler öğretimindeki öneminin vurgulanması gerekmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Somut Kültürel Miras

Somut kültürel miras, günümüzde evrensel niteliğinde görülen ve İstanbul'daki Ayasofya'dan Mısır'daki piramitlere kadar insanoğlunun dehasıyla ortaya konulmuş yapılar, anıtlar, sitler ve diğer doğal güzellikleri kapsamaktadır (Kirshenblatt- Gimblett, 2004, s. 52).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. Maddesinde somut kültürel miras;

Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya sualtındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.

biçiminde tanımlanmıştır.

UNESCO, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkeler arasında herkesi ilgilendiren ortak bir zemin hazırlamak ve kalıcı barışı sağlamak için bir girişimde bulunmuş ve bu barışı sürdürmek için tüm ülkelere büyük anlam ifade eden insanlığın evrensel özelliklerini korumayı amaçlamıştır (Lambaria, 2014, s. 1). Bu bağlamda, ABD'nin Washington eyaletinde "Dünya Mirasına Güvence" çağrısı başlatılmıştır (Gürkan, 2015, s. 14). Bu çağrı ile kültürel ve doğal miras üzerinde oluşacak herhangi bir bozulmanın ya da yok olmanın insanlığın kültürel mirasını tehdit edeceği ifade edilerek, 16 Kasım 1972 yılında Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sözleşmenin 4. maddesinde;

Sözleşmeye taraf olan devletlerden her biri 1. ve 2. maddelerde sözü edilen ve topraklarında bulunan kültürel ve doğal mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri ve gelecek kuşaklara iletilmesinin sağlanması görevinin öncelikle kendisine ait olduğunu kabul eder. Bunun için kaynaklarını sonuna kadar kullanarak ve uygun olduğunda özellikle mali, sanatsal, bilimsel ve teknik alanlarda her türlü uluslararası yardım ve işbirliği sağlayarak elinden geleni yapacaktır.

ifadesine yer vererek insanlığın "paylaşılan mirası" nın korunmasına vurgu yapılmış (Smith ve Akagawa, 2008, s. 1) ve anlaşmaya imza atan bütün devletlerin de bu korumanın gerçekleştirilebilmesi için üzerine düşen maddi ve manevi sorumlulukları yerine getirmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Somut kültürel miras tarihi binalar ve anıtlar, çeşitli obje ve nesnelere, tarihi belgeler, tarihi çevreler ve arkeolojik alanlardan oluşmaktadır. Bireylerin yaşadıkları

çevrede kolayca farkına varabilecekleri ve gözlemleyebilecekleri yerler ve objelerden oluşan somut kültürel miras öğeleri Sosyal Bilgiler öğretiminde de önemli materyaller olarak kullanılmaktadır. (Yeşilbursa, 2011, s. 85). Tarih, coğrafya, arkeoloji, gibi bilim dallarını kapsayan Sosyal Bilgiler dersinde; tarihi binaların gezilip görülmesi, sit alanlarının ziyaret edilmesi, müzeler aracılığıyla kültürel objelerin tanınması gibi etkinliklerin somut kültürel miras kapsamında yapılabilecek öğretim etkinlikleri olduğu söylenebilir.

UNESCO'nun 1972 yılına kadar hazırladığı plan ve sözleşmeler incelendiğinde, genellikle korunması gereken öğelerin mağara, bina, yazı stilleri, resimler, çeşitli nesne ve objeler gibi arkeolojik yapı ve kalıntılar ile doğal çevre gibi somut kültür öğeleri olduğu görülmektedir (Oğuz, 2013b, s. 7). Kültürel miras kavramında, ilk akla gelen somut kültürel miras olsa da (Çetin, 2010, s. 182) kültürel miras öğelerinin sadece somut kültür öğelerinden oluşmadığı bir gerçektir. Genellikle sözlü anlatımla nesilden nesle aktarılan SOKÜM öğeleri de kültürel mirasın bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Bu bakımdan, çalışmanın asıl konusu olan somut olmayan kültürel mirasın ve Sosyal Bilgiler öğretimindeki yerinin açıklanması gerekmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM)

SOKÜM; “toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar” olarak tanımlanmaktadır (UNESCO, 2003, s. 2). Bu tanımdan hareketle, bir toplumun SOKÜM'ünün, o toplumun tarihini, inançlarını, değerlerini, sosyal ve kültürel kimliğini yansıttığı söylenebilir (Wendland, 2004, s. 97).

SOKÜM kavramı, yeni bir disiplin olarak ya da eski bir disipline yeni bir ad olarak ortaya çıkmamıştır. Kavram, UNESCO'nun kültür varlıklarını koruma kapsamında başlattığı somut kültürel miras çalışmaları sonucunda, sözlü kültüre ilişkin çalışmalar yapan kişilerin yaşayan kültüre ve geçmişten geleceğe aktarılan kültür değişmelerine somut kültürel miras kapsamında yer verilmemesinin bir eksiklik olduğunu dile getirmeleri sonucunda folklor terimi ile ortaya çıkmıştır (Oğuz, 2007, s.

6; Oğuz, 2013a, s. 59-60; Oğuz, 2013b, s. 6-7; Vrdoljak, 2005, s. 1). Benzer şekilde, Smith ve Akagawa (2008, s. 1) da SOKÜM' ün, Dünya Mirasının Korunması Sözleşmesi'ne bir karşı sürüm olarak bazı kesimlerin Asya, Afrika ve Güney Amerika gibi batılı olmayan ülkelerin miras uygulamalarını kabul etmeye teşvik etmeleri ile ortaya çıktığını vurgulamıştır. 1972 yılında kabul edilen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'nde yer alan mirasların tamamının somut olması, insanlığın bu mirasların dışında kalan başka miraslara da sahip olduğu düşüncesini gündeme getirmiş ve SOKÜM öğelerine ilişkin çalışmalar yapılması gerektiği vurgulanmıştır (Ashworth, 1994, s. 15).

Kavram, bu şekilde anılmadan önce folklor, popüler ve geleneksel kültür, maddi olmayan miras, sözlü ve somut olmayan gibi değişik isimler almış ve sonunda SOKÜM kavramı üzerinde karar kılınmıştır (Oğuz, 2013b, s. 5). Somut olmayan terimi, İngilizcede “intangible” kelimesi ile ifade edilmek ve elle tutulamayan, maddi varlığı bulunmayan; görsel, işitsel ve sözlü bütün halk bilgisi unsurlarını içine alan bir kavramdır (Ekici, 2004a, s. 2). Bu kapsamda ele alınan unsurların “somut olmayan” adını alması ve bu terimin Türkiye’de kullanılmaması (somut olmayan denildiğinde akla soyut kavramının gelmesi), kavram üzerine pek çok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Söz gelimi; halı, kilim, bağlama, halay gibi gözle görülebilen somut öğelerin neden SOKÜM kapsamında değerlendirildiği akıllarda hep soru işareti olarak kalmıştır. Fakat bu öğelerin SOKÜM kapsamına alınması, gözle görülebilir olmalarından dolayı değil, usta çırak ilişkisi içinde, geçmişten geleceğe bir bilgi birikimi aktarması ve bu bilginin korunmak istenmesinden dolayıdır (Oğuz, 2013a, s.9).

Tarihsel süreç içinde değerlendirildiğinde, SOKÜM' ün korunmasına giden yolda alınan ve uygulanan kararlar yaklaşık 30 yıllık bir süreci kapsamaktadır. Bu süreci Oğuz (2013a, s. 9) Tablo 1’de özetlemiştir:

1972	Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi
1973	Bolivya Deklarasyonu
1989	Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması Tavsiye Kararı
1994	Yaşayan İnsan Hazinesi
1997/98	İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Başyapıtları Programı
2003	Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi
2005	Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi

Tablo 1: SOKÜM' ün Korunması Yolunda Atılan Adımlar

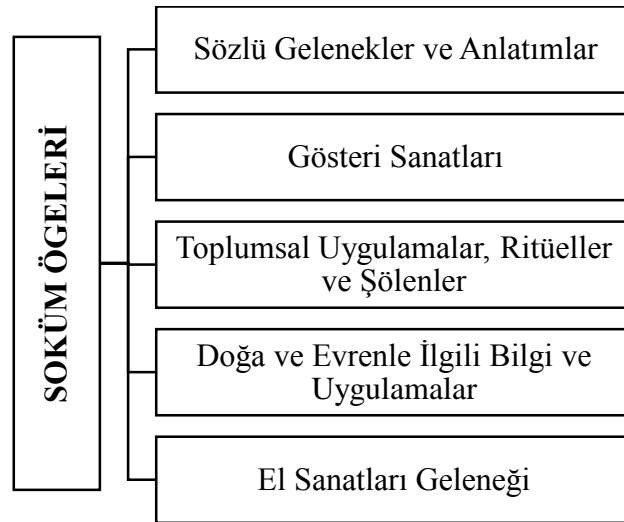
Tablo 1’de görüldüğü gibi, 1972 yılında başlayan bu süreç, önemli kararlara imza atılarak 2005 yılına kadar gelmiştir. 1972 yılında, Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi ile başlayan süreçte maddi kültürün dışında kalan mirasların korunması tartışmalarının ortaya çıkması ve 1973 Bolivya Deklarasyonu ile folklor tanımının sürecin içine sokulması, SOKÜM’ ün korunması yolunun önünü açmıştır (Oğuz, 2009, s. 7; Oğuz, 2013a, s. 28). 1989 yılında “Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması Tavsiye Kararı”nın alınmasının ardından SOKÜM’ ün korunmasına ilişkin ilk belge olarak kabul edilen bir ön çalışma raporu hazırlanmıştır (Aikawa, 2004, s.137; Kirshenblatt-Gimblett, 2004, s. 53). Daha sonra SOKÜM’ ün korunmasına ve gelecek nesillere aktarılması konusuna duyarlılık kazandırmak amacıyla bazı programlar başlatılmıştır (Aikawa, 2004, s.139; Gürkan, 2015, s. 17). Bu programlardan ilki, Kore Cumhuriyeti tarafından biçimlendirilen ve SOKÜM Sözleşmesi’nin sonuna eklenerek bugün de geçerliliğini koruyan “Yaşayan İnsan Hazinesi” (YİH), ikincisi ise 2006 yılında kaldırılmış olan “İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Başyapıtları Programı” (İSSOMBİ)’dir (Oğuz, 2008, s. 5).

Bu çalışmalardan sonra UNESCO’nun 32. Genel Konferansı’nda, bir toplumun kendi kültürüne ait olduğunu düşündüğü, yüzyıllar boyu yaşatarak kendinden sonraki nesillere aktardığı ve küreselleşmeyle yok olmaya yüz tutan SOKÜM’ ün korunmasına katkı sağlayacak yöntemleri belirleyen 17 Ekim 2003 tarihli SOKÜM’ ün Korunması Sözleşmesi imzalanmıştır. SOKÜM’ ü korumakta yetersiz kalan ülkelerin kendilerini kültürel olarak ifade etmelerinin mümkün olamayacağı düşüncesiyle bu sözleşmeden iki yıl sonra Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi imzalanmış ve SOKÜM’ ün Korunması Sözleşmesi’ne büyük dayanak oluşturulmuştur

(Gürçayır, 2011, s. 5; Oğuz, 2009, s. 8; Oğuz, 2013a, s. 27). Her iki sözleşmenin de amacı Dünya üzerinde bulunan kültürel mirası ve çeşitliliği koruma altına almaktır (Oğuz, 2007, s. 30).

UNESCO, SOKÜM' ün Korunması Sözleşmesi kapsamında SOKÜM' ü tanımlamış ve sözleşmenin 1. maddesinde “SOKÜM'ü korumak”, “ilgili toplulukların, grupların ve bireylerin SOKÜM'üne saygı göstermek”, “SOKÜM' ün önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak” ve “uluslararası işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamak” gibi SOKÜM' e ilişkin amaçları açıklamıştır (Oğuz, 2013a, s. 129; UNESCO, 2003). Ayrıca bu sözleşmeyle, SOKÜM' ün araştırılması, incelenmesi, korunmasına ilişkin merkezlerin oluşturulması, SOKÜM' e ilişkin müzelerin kurulması, okullarda ders olarak okutulması, kitle iletişim araçlarıyla yaygınlık kazanmasının sağlanması ve geleceğe aktarılması amaçlanmıştır.

Sözleşmenin 2. maddesinde, SOKÜM öğeleri beş başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar ve içerikleri Şekil 2’de yer almaktadır (Oğuz, 2013a, s. 153):

Şekil 2: SOKÜM Öğeleri

Şekil 2’ de verilen öğeler incelendiğinde, SOKÜM’ ün bir topluluğun tarih ve kültürüne ilişkin geniş bir alanı kapsadığı göze çarpmaktadır. Beş ana başlıkta toplanan bu öğelerden, sözlü gelenekler ve anlatımlar; şiir, destan, mit, efsane, vb. halk edebiyatı konularını; gösteri sanatları başlığı, müzik, dans ve tiyatro ile ilgili konuları ve toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler başlığı, kutlama, şölen, vb. gibi toplumda

var olan değişik uygulamaları ele almaktadır. Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar başlığında, toplumların doğa ve evrene ilişkin sahip olduğu inanç ve bilgiler değerlendirilirken, el sanatları geleneği başlığında geleneksel meslekler, sanat ve zanaat alanlarına yer verilmektedir (Oğuz, 2013a, s. 153-154).

SOKÜM' ün Korunması Sözleşmesi'nin 16. 17. ve 18. maddelerinde UNESCO'nun kültürel mirasa ilişkin çabalarını gösteren önemli üç belgeden bahsedilmektedir. Bu belgeler, "İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi", "Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi" ve "En İyi Uygulama Örnekleri Listesi" dir (Lambaria, 2014, s. 1).

Türkiye'de de 19 Ocak 2006 yılında SOKÜM' ün Korunması Sözleşmesi TBMM'de oy birliği ile kabul edilmiş ve Türkiye 27 Mart 2006 tarihinde sözleşmeye taraf olmuştur (UNESCO, 2003). Türkiye'nin ilk yazımları, 2008 yılında İstanbul'da yapılan Hükümetler arası Komite'nin üçüncü olağan toplantısında daha önce ilan edilen bazı başyapıtların SOKÜM Temsili Listesi'ne eklenmesiyle gerçekleşmiştir. 2014 yılı itibariyle Türkiye'nin bu listeye kayıtlı 12 adet kültürel mirası bulunmaktadır. 2008 – 2014 yılları arasında İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne Türkiye'den eklenen kültürel miras öğeleri Tablo 2'de görölmektedir.

2008	Meddahlık Geleneği Mevlevi Sema Törenleri
2009	Åşıklık Geleneği Karagöz Nevruz
2010	Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren Meclisi, Sıra Geceleri, Barana Sohbetleri, Oda Geleneği, vb.) Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali Alevi- Bektaşi Ritüeli Semah
2011	Tören Keşkeği Geleneği
2012	Mesir Macunu Festivali
2013	Türk Kahvesi ve Geleneği
2014	Ebru: Türk Kağıt Süsleme Sanatı

(http://unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/sokum_bb.pdf)

Tablo 2: Türkiye'nin İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'nde Yer Alan Kültürel Miras Öğeleri

Tablo 2’de görüldüğü gibi; Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi’ne Türkiye’nin katılımı 2008 yılında Meddahlık Geleneği ve Mevlevi Sema Törenleri ile başlamıştır. 2008 yılından itibaren her yıl bu listeye yeni kültürel öğeler eklemeye devam etmektedir. Tablo incelendiğinde, listede meddahlık, sema gösterileri, semah, yağlı güreş, Türk kahvesi, mesir macunu, ebru sanatı, gibi bugün herkes tarafından bilinen öğelerin yanında çoğu yerde unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş olan gelenekleri, yaren meclisleri, âşıklık geleneği gibi kültürel öğelere de büyük önem verildiği ve koruma altına alındığı dikkat çekmektedir.

SOKÜM öğelerinin neler olduğunun ve hangi kategorilerle alanyazında yer aldığı bilmesi SOKÜM’ün anlaşılması açısından önemlidir.

SOKÜM Öğeleri

SOKÜM öğeleri “sözlü gelenekler ve anlatımlar”, “gösteri sanatları”, “toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler”, “doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar” ve “el sanatları geleneği” olmak üzere beş başlıkta toplanmaktadır (Oğuz, 2013a, s. 155-164). Bu başlıklar ve içerdiği kültürel öğeler şu şekilde sıralanabilir:

A: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar

1. Mitler
2. Efsaneler (Kır efsaneleri - Kent efsaneleri – Memoratlar – Menkıbeler)
3. Destanlar (Epos, Epope)
4. Masallar
5. Halk Hikâyeleri
6. Fıkralar
7. Deyimler
8. Atasözleri
9. Küfürler
10. Argo Sözler
11. Yemin Sözleri
12. Selamlaşma Sözleri
13. Adlar (Kişi adları - Yer adları - Sülale adları – Lakaplar – Diğer)

14. Sözlü Tarih
15. Halk şiiri (Ninniler - Maniler - Türküler - Ağıtlar - Destanlar - İlahiler – Tekerlemeler- Bilmeceler - Alkışlar - Kargışlar –Diğer)
16. Sözlü Anlatımın Yardımcı Unsurları (Jestler – Mimikler)
17. Diğer

B: Gösteri Sanatları

1. Halk Müziği
  - a. Âşık Müziği ve Gösterimleri (Âşık Fasılları - Âşık Yarışmaları - Türkülü Hikâyeler – Diğer)
  - b. Tekke Şiiri ve Gösterimleri (Zikir – Sema – Semah – Diğer)
  - c. Anonim Müzik ve Gösterimleri (Türkü Türleri ve Ezgileri (Kırık Hava, Maya, Bozlak, vb.- Türkülü Atışmalar (Martufal, Bayraktar, Atma Türkü, vb.- Sıra Geceleri - Yaren Sohbetleri - Barana Sohbetleri - Kına Geceleri - Düğün Eğlenceleri – Diğer)
  - d. Halk Çalgıları (Vurmalı - Üflemeli - Tezeneli - Yaylı Halk Çalgıları- Diğer)
2. Halk Oyunları (Halay – Zeybek – Bar – Horon – Köçek – Diğer)
3. Halk Tiyatrosu (Köy Seyirlik Oyunları – Karagöz - Kukla - Ortaoyunu - Pantomim –Meddah - Diğer)

C: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler

1. Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri
  - a. Geçiş Törenleri (Doğum; Çocuksuzluk ve Çözüm Uygulamaları, Gebelik Dönemi, Doğum Sırası, Doğum Sonrası – Diş Hediği- Sünnet- Nişan- Düğün- Askerlik- Gurbete Çıkma- Hacca Gitme- Ölüm- Diğer)
  - b. Kutlamalar (Bayramlar- Panayırlar- Festivaller- Yıl Dönümleri- Anma Günleri- Kandiller- Özel Günler- Diğer)
  - c. Ziyaret Yerleri, Adak-Kurban Uygulamaları (Türbe- Yatır- Adak - Kurban- Sihir- Büyü-Fal- Kehanet-Rüya- Bolluk Ve Bereket Ritüelleri- Nazar- Uğur- Diğer)
2. Halk Hukuku
  - a. Töre (Örf, Örnek: Evlenme Modellerine ve Ensest Kurallarına Mutlak İtaat)
  - b. Gelenek (An'ane, Örnek: Eş Seçiminde Otoriteye Saygı)

- c. Görenek (Adet, Örnek: Halkın Düğün Uygulamalarına Saygı)
- d. Halk Hukuku Uygulamaları (Kan Davası- Namus Davası- Yemin, And İçme ve Sözünde Durma – Konuk Ağır lama – Yardımseverlik- Toplumsal Statü ve Farklılık Ölçütleri- Akrabalık Tanımı ve Biçimi- Diğer)
- 3. Halk Sporları (Cirit- Güreş- Bilek Güreşi- Nişan Alma- Boğa Güreşi- Deve Güreşleri- Horoz Dövüşleri- Köpek Dövüşleri- Çocuk Oyunları ve Oyuncakları- Diğer)

D: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar

- 1. Mitik, Şamanik, Kozmogonik, Eskatolojik, Halk İnanışları (Tanrı – Melek- Şeytan- Cin- Peri- Hızır- Alkarısı/Al basması- Koncalus- Enkebut- Karabasan- diğer)
- 2. Dünya ve Evren'in Yaratılışı İle İlgili Bilgi ve Uygulamalar (Güneş- Ay- Yıldızlar- Dünya- Diğer)
- 3. Kıyamet (Kıyamet İşaretleri- Kıyamet Günü- Kıyamet Sonrası)
- 4. Halk Hekimliği (Ocaklar ve Tedavi Yöntemleri- Halk Hekimleri- Halk İlaçları- Sımkçılar- Halk Baytarlığı ve Zoolojisi - Diğer)
- 5. Halk Takvimi ve Meteorolojisi
- 6. Halk Biyolojisi
- 7. Halk Botaniği
- 8. Halk Matematiği (Ölçü Birimleri- Tartı Birimleri- Hesaplama Yöntemleri- Diğer)
- 9. Halk Mimarisi (Konutlar ve Yapım Teknikleri- Ev İçi Mimari ve Dekorasyon- Hayvan Barınakları ve Samanlıklar- Yiyecek ve İçecek Depoları- Fırınlr ve Diğer Ekmek Pişirme Yerleri- Kulübeler- Çamaşırhane ve Yunaklar- Çeşmeler- İbadethaneler- Diğer)
- 10. Halk Ekonomisi (Takas- Hizmet Karşılığı Mal- İmece- Diğer)
- 11. Halk Taşımacılığı (Kara Taşımacılığı- Tekerlekli Araçlar- Kızaklı Araçlar- İrmak, Göl Ve Deniz Taşımacılığı- Diğer)
- 12. Halk Haberleşme Teknikleri (Haberci/Ulak- Hayvan Kullanımı- Simge Eşya- Mektup- Diğer)

13. Halk Tarım ve Hayvancılığı (Ekincilik- Toplayıcılık- Avcılık- Hayvancılık- Balıkçılık- Diğer)
14. Halk Mutfağı (Gıda Depolama Kültürü-Yerel Bilgi ve Becerilerle Üretilen Yemekler- Mutfak Araç ve Gereçleri- Kutsal ve Törenselleşmiş Yemekler)

E: El Sanatları Geleneği

1. Geleneksel Meslekler (Demircilik- Bakırcılık- Kalaycılık- Yorgancılık- Semercilik-Marangozluk ve Oymacılık- Urgancılık-Tenekecilik- Dokumacılık- Örucülük- Oyacılık-İşlemecilik- Dericilik- Saraçlık-Ebruculuk- Hattatlık- Nakkaşlık- Halk Resmi- Diğer)
2. Giyim- Kuşam ve Süslenme
  - a. Kadın Giyimi (Bebek- Çocuk- Genç Kız- Nişanlı Kız- Gelin- Evli Kadın- Hamile- Dul- Yaşlı Kadın- Günlük Giyim- Tören Giyimi- Diğer)
  - b. Erkek Giyimi (Bebek- Çocuk- Sünnet Giyimi- Delikanlı- Damat- Yaşlı Adam- Günlük Giyim- Tören Giyimi- Mesleki Giyim-Diğer)
  - c. Süslenme (Boya- Süre- Rastık- Kına- Dövme-Takı- Küpe- Gerdanlık- Bilezik- Halhal- Kemer-İşleme- Oya- Diğer)

Somut olmayan kültürel mirasın yaşatılması sürecinde vurgu yapılan “koruma” kavramı da SOKÜM’ün devamlılığı için önemlidir. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’ nin tanımlar bölümünün üçüncü maddesinde koruma ile ilgili;

“Koruma” terimi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelir; buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme ve özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma olduğu kadar, bu kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması dahildir.

tanımına yer verilmiştir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi somut olmayan kültürel mirasın korunması sadece SOKÜM’ün ortaya koyduğu ürünü korumak anlamına gelmemektedir. Toplumun oluşturduğu somut olmayan kültürel mirasın nasıl ortaya çıktığı, süreci, bu sürecin devamlılığının sağlanması ve güçlendirilerek gelecek kuşaklara aktarılmasını kapsamaktadır.

İnsanlığın sahip olduğu bu somut olmayan kültürel mirasın korunup gelecek nesillere aktarılması konusunda gerekli özenin gösterilmesi için yapılan sözleşmeler ve

alınan kararların öncelikle bireyler tarafından önemsenmesi ve benimsenmesi gerekmektedir. Dünya’da yaşanan hızlı değişim yerel kültürü zaman içinde yok etmektedir. Toplumların yüzyıllar içinde ürettikleri, geliştirdikleri ve sahip oldukları sözlü, yazılı, maddi ve maddi olmayan birikimler, yaşanan bu küreselleşme süreciyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır (Gürkan, 2015, s. 24). İnsandan insana aktarılacak varlığını koruyan bu SOKÜM öğelerinde yok olma daha da hızlı gerçekleşmektedir. Ancak, somut olmayan kültürel yaratmalar yerel kültürlerin ürünleri olduğundan herhangi bir kültürel grubun kendi başına küresel güçlerle mücadele etmesi mümkün değildir (Ekici, 2004b, s. 61). Bu nedenle, bireylere verilecek eğitimle öncelikle somut olmayan bu kültürel miras öğeleri tanıtılmalı ve eğitim aracılığıyla SOKÜM’ün korunması bilinci oluşturulmaya çalışılmalıdır.

Tarihsel süreçte edinilen bu kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması için UNESCO, pek çok programa imza atmıştır (Oğuz, 2007, s. 5). Ancak, kültürel mirasın korunması için sözleşmelerin hazırlanması yeterli değildir. Kültürel mirasa ait öğelerin bireylere tanıtılması, farkındalık ve korumaya yönelik bilinç oluşturulması gerekmektedir. Bu noktada en büyük görev eğitime düşmektedir.

2011 yılında Belgrad’da SOKÜM’ün korunmasına yönelik olarak beşinci yıllık seminer düzenlenmiştir. Bu seminer kapsamında hazırlanan etkinlik raporunun 10. maddesinde toplumda SOKÜM’ün tanınması ve geliştirilmesini sağlamak için örgün ve yaygın eğitim kapsamında verilen öğretim programlarına ihtiyaç duyulduğu belirtilerek SOKÜM’ün korunması için eğitim programlarına bu konunun eklenmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Örgün Eğitim Sosyal Bilgiler Dersinde SOKÜM

Eğitim, kazandırılmak istenen bir beceri, değer ya da bilginin bireye ulaştırılmasında önemli bir süreçtir. Bireyin kendini gerçekleştirme sürecine katkı sağlayacak bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasında; ailede başlayan eğitimin bireyin daha sonraki süreçlerinde de devam etmesinde örgün eğitim büyük rol oynamaktadır. Okul yaşantısında gerek çevresiyle ilişkileri gerekse öğretim programından edindiği kazanımlar, bireyin kişiliğinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda,

diğer beceri ve değerlerde olduğu gibi kültürel mirası koruma bilinç ve duyarlılığının kazandırılmasında da örgün eğitime büyük görev düşmektedir. İskoçya’da gerçekleştirilen SOKÜM’ ün Kapsamı ve Planı çalışmasının sonucunda oluşturulan raporda da kültürel mirasın aktarılmasında örgün eğitimin yerinin önemli olduğu vurgusunun yapıldığı görülmektedir (Gürkan, 2015, s. 25).

Örgün eğitim programlarına bakıldığında, SOKÜM konusunun ilk olarak 6. 7. ve 8. sınıfta bir ders saati içinde Halk Kültürü adıyla seçmeli ders olarak okutulduğu dikkat çekmektedir. Halk Bilimi kadroları kapsamında SOKÜM öğelerine yer veren Halk Kültürü dersi ilerleyen süreçte zorunlu ders olması planlansa da bu sürecin tamamlanmadığı görülmektedir (Kutlu, 2009, s. 14; Oğuz, 2013a, s. 68-69). Ancak, Halk Kültürü dersinin somut olmayan kültürel unsurların eğitim ortamına girmesinde atılan ilk adım olduğu söylenebilir (Kutlu, 2009, s. 14).

Bireylerin SOKÜM’ ün korunmasına ilişkin duyarlılık ve bilinç kazanmalarında atılan önemli bir adım olan Halk Kültürü dersinin yanında kültürel mirasa duyarlılık bilinç ve becerisini geliştirecek diğer bir dersin Sosyal Bilgiler dersi olduğu söylenebilir. Sosyal Bilgiler dersinde verilen Kültür ve Miras öğrenme alanında bireylerin Türk kültürünü tanıyıp benimsemelerini, kültürün ulusal kimliğin oluşumundaki etkisini fark etmelerini ve ulusal kültürün evrensel kültüre katkısını anlamlandırmalarını sağlayacak bilgi, beceri ve değer vermeye çalışılır (MEB, 2005b, s. 5). Kültürel mirasın somut olmayan öğeleri ise Sosyal Bilgilerde başlı başına bir konu olmanın yanında bir öğretim aracı olarak da kullanılmaktadır. Örneğin; ders kitabında anlatılan bir konuyu daha eğlenceli hale getirmek için kullanılan fıkralar, verilen bir durumun ifade edilmesinde kullanılan atasözleri ve deyimler Sosyal Bilgilerde bireyin kendi kültürüyle edindiği bilgiyi bağdaştırması bakımından önemlidir. Kaymakçı (2011, s. 156) da milli ve dini bayramlar, mahalli kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak, öğrencilerin tarihi ve kültürel duyarlılığının geliştirilmesi ve derslerde şiir, hikâye, fıkra, gibi ürünlerden yararlanılması gerektiğini belirtmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi sadece örgün eğitim değil açık öğretim sisteminin ortaokul kademesinde de okutulan bir derstir. Bu nedenle, açık öğretim ortaokulunda okutulan Sosyal Bilgiler dersine de değinmek gerekmektedir.

Açık Öğretim Sosyal Bilgiler Dersinde SOKÜM

AB Komisyonu 2001 yılında “Hayat Boyu Öğrenime İlişkin Bildiri” başlıklı bir bildiri yayınlamıştır. 2002 yılında “Türkiye’de İnfomal Öğrenme Üzerine Ortak Bir Anlayış Geliştirme Ve Farkındalık Oluşturma Projesi” adıyla Hayat Boyu Öğrenme programı Türkiye’de de uygulanmaya başlanmıştır. Bu programla bireylerin sadece örgün eğitimle değil, informal yani sargın eğitimle de öğrenimlerinin hayat boyu sürdüğü ve ailede başlayan bir eğitimle bireyin hayatının her alanında öğrenmenin devam ettiği vurgulanmaya başlanmıştır. Bu uygulama sayesinde bireylerin öğrendiklerini belgelemesi ve farkındalığının artırılması sağlanmaya çalışılmıştır (Oğuz, 2013a, s. 138).

Milli Eğitim Bakanlığı’nın Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü altında bireylere eğitim imkanı sunduğu bir sistem de açık öğretim sistemidir. Açık Öğretim Ortaokulu, 1997 yılında Film Radyo Televizyonla Eğitim Başkanlığı bünyesinde Açık İlköğretim Okulu adı altında kurulmuştur. 2011 yılında ise MEB tarafından Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Açık Öğretim Daire Başkanlığı bünyesine alınarak öğretim faaliyetlerine devam etmektedir. Açık öğretim okulunun amacı; bireylerin her mekanda ve her durumda öğrenimlerine devam etmeleri imkanı sunmak, toplumun eğitim ve kültür düzeyini yükselterek bireyleri üst öğrenime hazırlamaktır (Altunkaya, 2013, s. 3).

İstatistiklere bakıldığında, Açık Öğretim Ortaokulunun aktif öğrenci sayısının 250 bini aştığı, mezun sayısının 400 bini geçtiği görülmektedir. Bu kadar fazla kişinin eğitim aldığı bir sistemin bireylere kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri ve değerler bakımından eksik bırakılması düşünülemez. Bu nedenle, örgün eğitimde bireye kazandırılmaya çalışılan beceri, değer ve kazanımların çeşitli nedenlerle örgün eğitime devam edemeyip açık öğretim okulları aracılığıyla eğitimini tamamlamaya çalışan bireylere de kazandırılması son derece önemlidir.

Bireylerin ve toplumun kültür düzeyini yükseltmek, açık öğretim ortaokulunun temel amaçlarından biridir. Kültürel mirasın korunmasına ilişkin alınan kararlarda da kültürel öğeleri koruma bilincinin hem örgün hem de yaygın eğitimde bireylere kazandırılması gerektiğinin önemini vurgulandığı görülmektedir (Oğuz, 2013a, s. 70).

SOKÜM' ün yavaş yavaş tek tipleşen dünyada yok olmaya başlaması ve kitle iletişim araçlarının da bu konuda duyarsız kalması (Oğuz, 2013a, s. 74), kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda örgün eğitim ve açık öğretime büyük sorumluluklar yüklemektedir. Sosyal Bilgiler dersinin beceri, değer ve kazanımlarının öğrencilere kazandırılabilmesi için kullanılan başlıca kaynak örgün eğitimde ders kitapları, açık öğretim ortaokulunda ise ders notlarıdır. Örgün eğitim ve açık öğretimde ortak kullanılan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan beceri, değer ve kazanımların farklı şekilde oluşturulmuş Sosyal Bilgiler ders kitapları ve ders notlarında nasıl yer aldığı belirlenmesi bu açıdan büyük önem taşımaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, ortaokul açık öğretim ve örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programında SOKÜM öğelerinin (sözlü anlatımlar ve gelenekler, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ve el sanatları geleneği) incelenmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

- Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programları'nda SOKÜM öğelerine yer verilme durumu nasıldır?
- Ortaokul örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında SOKÜM öğelerine yer verilme durumu nasıldır?
- Ortaokul açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notlarında SOKÜM öğelerine yer verilme durumu nasıldır?
- Ortaokul örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitapları ve açık öğretim ders notlarının SOKÜM öğelerine yer verilme durumu açısından birbirleriyle uygunluğu nasıldır?

Araştırmanın Önemi

Gelişen bilim ve teknolojiyle birlikte özellikle 19. yüzyılda kendini göstermeye başlayan ve 20. yüzyılda büyük bir hızla tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme olgusu (Kızılcılık, 2001), ülkelerin yalnızca ekonomik ve politik uygulamalarını

etkilememiştir. Ülkelerin sahip oldukları kültürler ve buna bağlı olarak oluşturdukları kültürel değerler de küreselleşmeden etkilenmeye ve değişmeye başlamıştır. Güçlü devletlerin uyguladıkları politikalarla (Lakes ve Carter, 2012, s. 128) Dünya üzerinde kültürel açıdan zayıf olan ülkeleri etki altına almaları zamanla küresel bir kültürün ortaya çıkmasına neden olmuş (Mahiroğulları, 2005, s. 1278) ve toplumların kendilerine özgü oluşturdukları kültürel mirasları ve dilleri yok olmaya başlamıştır (Kolaç, 2009, s. 21) .

İnsanların yaşamları boyunca oluşturdukları maddi ve manevi birikimleri kapsayan kültürel mirasa sahip çıkılması, insanlığın dünya üzerinde maddi olarak kendini göstermesi bakımından önemlidir. Her ne kadar çıkarılan kanunlar, imzalanan antlaşma ve sözleşmelerle kültürel miras korunmaya çalışılsa da bireyin öncelikle bu korumaya katkı sağlayacak bilgi, beceri, değer, bilinç ve sorumluluğa sahip olması gerekmektedir. Toplumunu oluşturan bireylerin kültürel mirasın korunmasına ilişkin çaba harcamaları yapılan antlaşmalar, sözleşmeler ve çıkarılan kanunların daha kolay işler duruma gelmesine katkı sağlayacaktır. Bireylere SOKÜM öğelerinin tanıtılması, mirasın aktarımını ve kalıcılığını önemli oranda arttırmaktadır. Bu gerçekten yola çıkarak eğitime, ders programlarına ve ders kitaplarına önemli sorumluluklar düştüğü söylenebilir.

İlk ve orta öğretim; eğitim süreci içinde kültürel mirasın korunmasına ilişkin bilgi, beceri ve değerlerin, bilinç ve sorumluluğun kazandırılacağı en önemli basamaklardır. Bu basamaklarda kazanılan bilgi ve beceriler daha sonra gelişecek olan yaşantılar için temel oluşturmaktadır. İlk ve ortaöğretim basamaklarında kültürel mirasa ilişkin bilinç ve farkındalığın oluşturulacağı derslerden en önemlisi Sosyal Bilgiler dersi (Ünlü, 2012). Sosyal Bilgiler dersi içinde verilen kültür ve miras öğrenme alanında; öğrenciler kültürel ve estetik değerleri algılar, kültürel açıdan geçmişle günümüzü karşılaştırır ve kültürel mirasın korunması ve yaşatılması konusunda duyarlılık kazanırlar (MEB, 2005b). Açık öğretim sistemi içinde de Sosyal Bilgiler dersi vardır. Örgün eğitim sisteminde olduğu kadar açık öğretim sisteminde de kültürel mirasın korunmasına ilişkin kazandırılacak bilgi, beceri ve değerler önemlidir. Açık öğretim sistemi içinde birey, öğretmenin rehberliğinden uzak olduğundan kazandırılacak bilgi, beceri ve değerler ders kitabı ve öğretim programlarında tam olarak verilmesi gerekmektedir.

İlgili alan yazın incelendiğinde kültür, halk kültürü ve SOKÜM öğelerine yer veren pek çok araştırmaya rastlanmaktadır. Bu araştırmaların, genellikle halk kültürü öğelerinin öğretim programında sayısal olarak ne kadar yer aldığı ile ilgili olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalarda, kültürel mirasa yönelik öğrenci ve öğretmen görüşlerinin alındığı çalışmalara da rastlanmaktadır. Ayrıca, Gürkan (2015)' in Somut olmayan kültürel mirasa ilişkin yapmış olduğu çalışma bu araştırma ile benzerlik göstermektedir. Fakat, Gürkan (2015)'in çalışmasında örgün eğitim 4.-5.-6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ve çalışma kitaplarında SOKÜM öğelerinin yer verilme durumu araştırılmıştır. Bu çalışmanın Gürkan (2015)' in çalışmasından farklı olan tarafları ise, ortaokul Sosyal Bilgiler odaklı çalışıldığından 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına yer verilmemiş olması ve sadece ders kitapları ile sınırlı olmamasıdır. Araştırmada, ortaokul Sosyal Bilgiler öğretim programları, örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitapları ve açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notları incelenmiştir. Program ve açık öğretim ders notlarının da işe koşulmuş olması iki araştırmayı birbirinden ayırmaktadır. Alanyazında hem örgün eğitim hem de açık öğretim sisteminde yer alan Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programında SOKÜM öğelerinin incelenmesine ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma; açık öğretim sistemini de kapsayarak bütün bireyleri içine alan bir çalışma olacağından alan yazındaki önemli bir boşluğu dolduracağı, alana katkı getireceği ve sonraki araştırmalara temel oluşturacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- a) 2014 - 2015 eğitim- öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından okullarda okutulan 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler örgün eğitim ders kitapları,
- b) Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü internet sayfasında açık erişimli olan açık öğretim 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders notları,
- c) Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan 2005 yılı 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ile sınırlıdır.

Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji psikoloji, felsefe, siyaset ve

hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleşmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2005b, s. 46).

Örgün eğitim: Kişilerin hayata atılmadan, iş ve meslek kollarında çalışmaya başlamadan önce okul veya okul niteliği taşıyan yerlerde, genel ve özel bilgiler bakımından yetişmelerini sağlamak amacıyla belli kanunlara göre düzenlenen eğitim, formal eğitim (TDK, 2006).

Açık öğretim: Örgün okullarda yürütülen öğretim programlarıyla aynı programı esas alan, ancak uzaktan eğitim teknikleriyle öğretim yapan sistem (Altunkaya, 2013, s. 2).

Kültür: Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçlar bütünü, hars (TDK, 2006).

Kültürel miras: İnsanların tarihsel süreç içerisinde yaşadığı, geliştirdiği, ürettiği, biriktirdiği ve gelecek nesillere faydalanmaları için bıraktığı değerler, düşünceler, insanın yaşam şeklinin ve var olma durumunun göstergesi olan her şey (Arıkan, 2012, s. 5; Çankaya, 2006, s. 8).

Somut olmayan kültürel miras: Toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar (UNESCO, 2003).

Ders kitabı: Belirli ölçülere göre incelendikten sonra belli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak salık verilen kitap (TDK, 2006).

Ders notu: Eğitim amacıyla derslerde kullanılmak üzere hazırlanmış görsel veya yazılı malzeme (TDK, 2006).

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde kültürel miras, somut ve somut olmayan kültürel mirasa ilişkin yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Yapılan araştırmalar, Türkiye’de ve Dünya’da yapılan çalışmalar olarak iki başlık altında incelenmiştir.

Türkiye’ de Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de yapılan araştırmalara bakıldığında; SOKÜM’ ün korunması yolunda atılan adımları ve yapılan toplantıları anlatan kuramsal çalışmaların çoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir. Bu konuda, Oğuz (2007, 2008, 2009, 2010, 2013a, 2013b) ‘un çalışmaları önemli yer tutmaktadır. Bu çalışmalarda Oğuz, SOKÜM’ ün tanımı, kapsamı, SOKÜM’ ün korunması sözleşmesi yolunda alınan 1989 tavsiye kararı, UNESCO, insanlığın somut olmayan başyapıtlarına yer vermiştir. Ayrıca, Sosyal Bilgilerde kültürel miras öğelerinin yeri ve SOKÜM konularına ilişkin doküman incelemesi, öğrenci ve öğretmen görüşleri alınarak yapılmış araştırmalar olduğu görülmektedir.

Akay (2006) “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Tarih Araştırmalarında Kaynak Olma Özelliği” başlıklı çalışmasında, somut olmayan kültürel öğelerle tarih konuları arasındaki ilişkiyi açıklamıştır. Şiir, hikâye, türkü, vb. SOKÜM öğelerinin tarihe kaynaklık eden unsurlar olduğunu, küreselleşmenin etkisiyle kültürel öğelerin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını ve kültürel çeşitliliğin devamı için bu unsurların korunması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, hem kaynak konusunda çeşitlilik sağlamak hem de yeni bakış açıları kazanmak açısından tarihçiler ve halkbilimcilerin birlikte çalışmalar yapmaları gerektiğini belirtmiştir.

Akhan (2014) yaptığı araştırmada, Sosyal Bilgiler derslerindeki SOKÜM öğretimi ile ilgili olarak öğretmenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda; Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin SOKÜM kavramını açıklayabildikleri, bu kavramı Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirebildikleri, ilkokul ve ortaokul öğrencileri için SOKÜM öğretiminin önemli olduğunu düşündüklerini tespit etmiştir. Ayrıca,

araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenleri, Sosyal Bilgiler programını ve aldıkları eğitimi SOKÜM öğretimi açısından yeterli görmediklerini dile getirmişlerdir.

Arıkan (2012) çalışmasında, ilköğretim öğrencilerinin kültürel miras ile ilgili başarı düzeyleri ve tutumlarını cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, ailenin gelir durumu gibi çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda, cinsiyetin kültürel mirasa yönelik tutumu ve başarıyı etkilemediği ancak sosyo- ekonomik düzeyin etkilediği tespit edilmiştir. Araştırmada, gelir seviyesi asgari ücretin altında olan ailelerin çocuklarının kültürel mirasa yönelik tutumlarının ve akademik başarılarının düştüğü görülmüştür. Ayrıca, anne ve babasının eğitim seviyesi arttıkça çocukların akademik başarısının ve kültürel mirasa ilişkin tutumunun arttığı belirlenmiştir.

Çankaya (2006), “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzecilik Bağlamında Korunması” başlıklı çalışmasında, SOKÜM’ ün korunması fikrinin ortaya çıkış sürecinden başlayarak bu konuda alınan kararlar ve müzelerin kurulmasına kadar geçen süreci değerlendirmiştir. Çalışmada, SOKÜM’ ün neden müzelenmesi gerektiği, bu konuda neler yapılabileceği, müzelerin SOKÜM’ e sağlayacağı katkılar ve müzeler aracılığıyla bilgi akışının nasıl sağlanacağı üzerinde yoğunlaşmıştır.

Çençen ve Akça Berk (2014), ilköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler programlarında Türk halk kültürünün yeri ve önemi üzerinde yaptıkları çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniğini kullanmıştır. Araştırma sonucunda, 6.sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan Türk halk kültürü öğeleri ile ilgili kazanımlara ilişkin verilen etkinliklerin dağılımlarının ve oranlarının homojenlik göstermediği; 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda da Türk halk kültürü öğelerinin sadece iki ünite içerisinde ele alındığı; diğer üniteler içinde kültürel öğelere yer verilmediği tespit edilmiştir.

Çengelci (2012), Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda SOKÜM’e ilişkin kazanım ve etkinliklere yer verilme durumunu belirlemeyi amaçladığı çalışmasında, doküman incelemesi tekniği ile Sosyal Bilgiler Öğretim Programını incelemiştir. Araştırma sonunda, SOKÜM’e ilişkin kazanım ve etkinliklerin en fazla 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrenme alanları içinde Kültür ve Miras öğrenme alanından sonra en fazla Küresel Bağlantılar öğrenme alanında kültürel öğelere ilişkin kazanımların bulunduğu belirlenmiştir.

Çiçekoğlu (2014), çalışmasında SOKÜM'ün taşıyıcıları olarak Rize el sanatları ustaları ile görüşmeler yapmış, alan araştırması ile belirlenen ustaların yaptıkları çalışmalar fotoğraf ve video kaydı ile kayıt altına alınmıştır. Araştırma sonunda, yapılan kültürel sanatlara ilginin azaldığı ve kültürel aktarımın en önemli temsilcisi olan usta-çırak ilişkisinin yok olmanın eşiğinde olduğu tespit edilmiştir.

Dönmez ve Yeşilbursa (2014), kültürel miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa ilişkin tutumlarına etkisini belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarında, deney ve kontrol grupları oluşturarak öğrencilere somut kültürel miras tutum ölçeği uygulamış ve deney grubuna kültürel miras eğitimi kapsamında bir öğretim uygulamışlardır. Araştırma sonunda, uygulama sonrası öğrencilerin somut kültürel mirasa yönelik tutumlarında olumlu yönde artış olduğu tespit edilmiştir.

Güler Bıyıklı (2010), çalışmasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kültürel miras kavramına ve kültürel miras öğelerine nasıl yer verildiğini incelemiş ve araştırma sonunda, ders kitaplarında kültürel mirasla ilgili görsellerin önemli ölçüde yer aldığını tespit etmiştir. Ayrıca, araştırma sonunda tarih öncesinde var olan Anadolu uygarlıkları, Mezopotamya uygarlıkları, Orta Asya'da kurulan Türk devletleri, İslam devletleri, Osmanlı ve Selçuklu devletleri ile ilgili görsellerin içinde en fazla Osmanlı ve Selçuklu dönemine ait görsellere yer verildiği ortaya çıkmıştır.

Gümüş ve Adanalı (2011), Buca'da tarihi ve kültürel mirasa yönelik ortaöğretim öğrencilerinin tutum ve davranışlarının ortaya çıkarılmasını amaçladıkları çalışmalarında bir ölçek geliştirerek bu ölçeği Buca merkez ilçe sınırları içinde yer alan okullarda öğrenim gören 435 ortaöğretim öğrencisine uygulamışlardır. Uygulama sonucunda; öğrencilerin tarihsel ve kültürel yapılara ilişkin tutum ve davranışlarının orta düzeyde olduğu; öğrencilerin tarihi ve kültürel mirasa yönelik tutum ve davranışlarının beklenen düzeyde bulunduğu; ancak öğrencilerdeki bu tutumun, ilgi ve beğenin ötesine geçemediğini tespit etmişlerdir.

Gürgil (2011), "İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Halk Kültürünün Yeri: İlköğretim Öğrencilerinin Halk Kültürü Yaklaşımına İlişkin Görüşleri" başlığını taşıyan çalışmasında; öğrencilerin halk kültürü dersine ilişkin tutumlarının olumlu olduğunu; öğrenciler arasında kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha olumlu bir tutuma sahip olduklarını; ancak halk kültürü ile ilişkili olarak verilen kazanımların öğrenciler

tarafından tam olarak kavranmadığını tespit etmiştir. Diğer taraftan, öğrenim gördükleri okulun bulunduğu ilçe, büyükanne ve büyükbaba ile birlikte yaşama ve tercih edilen oyun türü değişkenleri açısından öğrencilerin tutumlarında anlamlı bir farklılığın bulunmadığı araştırmanın bulguları arasında yer almıştır.

Gürkan (2015) çalışmasında, Sosyal Bilgiler ders kitaplarını SOKÜM öğeleri açısından incelemiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesinin kullanıldığı araştırma sonunda, 4. 5. 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında SOKÜM öğelerine yer verildiği ancak 6. sınıf ders kitabında diğer ders kitaplarına göre SOKÜM öğelerine daha az yer verildiği, SOKÜM' ün bütün boyutlarına değinilmediği tespit edilmiştir. Ayrıca, araştırma sonunda ders kitaplarında görsel verilerin olduğu, daha çok geleneksel vurgusunun yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Karip (2012) araştırmasında, Ağrı ilinde öğrenim gören 7. sınıf öğrencilerinin kültürel mirasın korunması bilincine yönelik hazır bulunuşluklarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma kapsamında öğrencilere uygulanan anket sonucunda, öğrencilerin kültürel mirası korunma bilinci konusunda yeterli hazırbulunuşluğa sahip olmadıkları tespit edilmiştir.

Kılcan ve Akbaba (2013) çalışmalarında, Sosyal Bilgiler 6 ve 7. sınıf Öğretim Programı'nda yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerinin öğrenciler tarafından nasıl algılandığını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda; araştırmacılar öğrencilerden metafor, resim ve karikatürler çizmelerini istemişler ve daha sonra da öğrencilerle görüşmeler yapmışlardır. Araştırma sonunda, katılımcıların kültürel mirasa duyarlılığı; “koruyan-kollayan” ve “dış etkenlere karşı koruduğu ve insanı aydınlattığı” temalarıyla algıladıkları ve kültürel mirasa duyarlılığın gösterilen öneme ve duyarlı olmaya bağlı olduğunu söyledikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Kim (2008), “Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın Somut Olmayan Kültürel Hazine Politikası” başlıklı çalışmasında, Kore Cumhuriyeti ve Japonya küreselleşme karşısında yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan geleneksel ürünlerin korunması ve yaşatılması için geliştirdikleri çeşitli politikalara değinmiştir. Araştırmada, Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın somut olmayan kültürel mirası korumak amacıyla geliştirdiği politikalarla UNESCO'nun kültür politikaları karşılaştırılmış ve ülkelerin aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonunda,

iki ülke arasında somut olmayan kültürel hazine politikaları arasında benzerliklerin yanında farklılıkların da olduğu; bu farklılıkların da ülkelerin uyguladıkları politikalardan kaynaklanabileceği belirtilmiştir.

Koç (2014), Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA) ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi işbirliği ile desteklenen “Eskişehir Somut Olmayan Kültürel Miras Envanterinin Çıkarılması ve Turizme Kazandırılması” başlıklı proje çalışmasında, proje ekibiyle Eskişehir’in 14 köy ve kırsalına gerçekleştirilen ziyaretlerle Eskişehir’in somut olmayan kültürel mirasına ilişkin bir envanter çıkararak tanıtım faaliyetleri yapmayı ve Eskişehir kültürü ile ilgili kalıcı bir eser bırakmayı amaçlamıştır. Proje kapsamında oluşturulan ekiple birlikte yarılan alan araştırmaları kapsamında ziyaret edilen yerlerde yaşayan kişilerle bireysel görüşmeler yapılmış ve veriler toplanmıştır. Gerçekleştirilen proje tamamlandıktan sonra elde edilen veriler bir katalog haline getirilmiş ve Eskişehir’in somut olmayan kültürel mirası SOKÜM temaları altında metin ve görsellerle yayımlanmıştır.

Sidekli ve Karaca (2013) çalışmalarında, Sosyal Bilgiler öğretiminde yerel ve kültürel miras öğelerinin kullanımına ilişkin öğretmen adayları görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonunda, öğretmen adaylarının yerel ve kültürel miras öğelerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanımına ilişkin olumlu tutum geliştirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca, araştırma sonunda öğretmen adayları Sosyal Bilgiler dersi ile yerel kültür öğelerinin ilişkilendirilebileceğini ve Sosyal Bilgiler öğretiminde yerel kültürel miras öğelerinin kullanımının yararlı olacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Tören, Kozak ve Demiral (2012) nitel araştırma yaklaşımı ile yaptıkları çalışmada, Eskişehir’in kültürel miras varlıklarının korunmasında kamu kurumlarının rolünün belirlenmesini amaçlamışlardır. Kamu kurumlarında çalışan uzmanlarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonunda, yasalarda var olan boşluklar ve görev tanımlarının açıklayıcı olmamasından dolayı kültürel miras varlıklarının tespiti, onarımı ve korunması konusunda kurumlar arasında anlaşmazlıkların çıktığı ve bu anlaşmazlıkların önlenmesi için gerekli bazı yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca, uzmanlar kültürel varlıkların korunması konusunda yaşanan maddi sıkıntılarının giderilmesi ve gerekli maddi desteğin yasal güvence ile sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır.

Ünal (2013), ilköğretim Sosyal Bilgiler ders ve çalışma kitaplarında halk kültürü öğelerine ne düzeyde yer verildiğini ortaya koymayı amaçladığı çalışmada; bayramlar, çocuk oyunları, evlenme, kadın giysi-kuşam-süslemesi, yemek-yiyecek-içecek, Karagöz, atasözü, halk müziği/çalgısı, Türk halk oyunları vb. gibi öğelere daha fazla yer verildiğini; ancak el sanatları, aşçılar ve aşçılık, kışlık hazırlıkları, kukla, ortaoyunu, meddahlık, hokkabazlık, köy seyirlik oyunları, ağıt, bilmece, masal, âşık edebiyatı, bölgelere göre türküler, halk oyunlarının oynanma geleneği, halk oyunlarında giyim, halk sporları vb. gibi öğelere ise hiç yer verilmediğini tespit etmiştir. Ayrıca araştırma sonunda, Sosyal Bilgiler ders ve çalışma kitaplarında, halk kültürü ögesi ile ilgili ifade ve etkinliklerin en fazla 4. sınıfta, en az ise 7. sınıfta yer aldığı sonucuna ulaşmıştır.

Yeşilbursa (2011) çalışmasında, ilköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde miras eğitiminin öğrencilerin kültürel mirasa karşı tutumlarına ve akademik başarılarına etkisini incelemiştir. Karma yöntemin kullanıldığı çalışma sonunda, miras eğitimi kapsamında ders işlenen deney grubunda öğrencilerin ön-test ve son-test puanlarının ortalamaları karşılaştırıldığında somut kültürel mirasa yönelik tutumlarında anlamlı bir artış olduğu ve miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa karşı olumlu tutum geliştirmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, araştırmanın nitel araştırma bulgularında öğrencilerin somut kültürel mirasın korunmasına yönelik farkındalığa sahip oldukları tespit edilmiştir.

Türkiye’de yapılan çalışmalar incelendiğinde, genellikle kültürel miras eğitimi kültürel miras öğeleri üzerine çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Ayrıca, Kültür bakanlığı bünyesinde yetiştirilen uzmanların yazmış oldukları tezlerinde geniş yer kapladığı görülmektedir. Gerek kuramsal gerekse uygulamalı olarak yapılan çalışmalar doğrultusunda Türkiye’de kültürel miras çalışmalarının geniş yer tuttuğu söylenebilir.

Dünya’da Yapılan Araştırmalar

Dünyada kültürel miras ve SOKÜM’ e ilişkin olarak yapılan çalışmaların genellikle kuramsal araştırmalar olduğu görülmektedir. Alanyazın taramasında SOKÜM’ e ilişkin pek çok elektronik ve basılı kitapların olduğu tespit edilmiştir. Bu kaynaklarda

genellikle, SOKÜM' ün ne olduğu, tanımı, kapsamı, önemi, sınıflandırılması, SOKÜM' ün korunması sözleşmesinin kabul edilmesi yolunda atılan adımlar ayrıntılı şekilde anlatılmaktadır (Borelli ve Lenzerini, 2012; Kurin, 2006; Smith ve Akagawa, 2008).

Ahmad (2006), “Kültürün Tanımı ve Kapsamı: Somuttan Somut Olmayana” başlıklı çalışmasında, dünya üzerinde çeşitli grafiklerle verilen miras kavramının tanımı ve kapsamı üzerine odaklanmıştır. Çalışmasında, 1965 ve 1968 tarihlerinde UNESCO ve ICOMOS kuruluşlarının 1964'te Venedik Tüzüğü'nde geçen “tarihi anıt” kavramına nasıl baktıklarına değinmiş ve ICOMOS' un tarihi anıt kavramını tarih ve anıt olarak farklı iki kavram biçiminde ele aldığını; UNESCO'nun da bu kavramı taşınabilir ve taşınamaz kültürel miras olarak yeniden yorumladığını belirtmiştir. Araştırmada, iki kuruluşun yaptığı bu yorumlamanın daha sonra farklı ülkeler tarafından da farklı şekilde yorumlandığı ve genel olarak kültürel miras kavramı ile ilgili “somut” ve “somut olmayan” olmak üzere iki kavram üzerinde yoğunlaştığı vurgulanmıştır.

Alivizatou (2008), “Miras Çalışmalarında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Kavramsallaştırılması ve Müzecilik” başlıklı çalışmasında, miras ve müze eğitiminde, disiplinler arası bir konu olarak yer verilen SOKÜM' e yönelik UNESCO'nun yaptığı müdahalelere değinmiştir. Ayrıca, 1950-1960 yıllarında ve son zamanlarda Kore ve Japonya mevzuatlarında SOKÜM' ün nasıl kavramsallaştırıldığını sorgulamıştır. Çalışmada, bazı alan uzmanları ile görüşmeler yaparak akademik alanda SOKÜM' ün gelişimini değerlendirmiştir.

Amin (2012), “Malezya'da Malay Somut Olmayan Kültürel Mirası'nın belgelenmesi modelinin meta modele dönüştürülmesi” başlıklı çalışmasında, Malezya'da Malay SOKÜM' üne hem bir arşiv hem de rehber olacak yeni bir yöntemin geliştirilmesi yolunu açıklamıştır. Bu çalışmada, SOKÜM' ün korunması ve arşivlenmesine ilişkin iki yoldan bahsedilmiştir. Bunlardan birincisi, miras öğelerini orijinalliğini bozmadan koruyarak, ikincisi ise sözlü anlatımlar ve gelenekler yoluyla gelecek kuşaklara aktarmaktır. Ayrıca, dijital ortamda miras öğelerini koruyacak belgelerin arşivlenmesinin önemli olduğu da vurgulanmıştır.

Aslan ve Ardemagni (2006), Dünya miras eğitimini gerçekleştirmek için okullarla kültürel miras uzmanları arasında bir iş birliği oluşturmak ve bu şekilde yeni eğitim yaklaşımları, metotları ve materyalleri geliştirmek amacıyla “Petra: Bir Durum

Çalışması” adlı bir araştırma yapmışlardır. Araştırmalarında, 14-16 yaş aralığındaki Ürdün, Lübnan ve Suriyeli öğrenciler ve öğretmenlerden oluşan bir grupla Petra şehri ile ilgili çalışma yapmışlardır. Grupta yer alan öğrenciler bu çalışma kapsamında, Petra şehrini gezmiş ve kültürel miras uzmanları ile koruma ve restore çalışmalarına katılmışlardır. Araştırmanın sonunda, miras eğitiminin önemli bir eğitimsel araç olabileceği, öğrencilerin mantıksal zekasını ve gözlem güçlerini geliştirmede önemli bir katkı sağlayabileceğini, temel sorunlar üzerine tartışmaları ve çözümler üretmeyi desteklediğini ve öğrencilerin eğer basit bir şekilde sunulursa bozulmaları anlayarak kültürel mirası korumanın onların sorumluluğu olduğunun farkına vardıklarını vurgulamışlardır.

Kurin (2006), SOKÜM’ ün korunmasına ilişkin yaptığı değerlendirme niteliğindeki çalışmasında, SOKÜM’ ün doğası, yaklaşımları, karşılaşılan sorunlar ve sözleşmenin sonuçlarını eleştirel açıdan incelemiştir. Kurin, özellikle kavramın tanımına ilişkin olarak ortaya çıkan sorunlar üzerine odaklanmış ve kültürel mirasın insan hakları ile ilgili boyutuna da değinerek getireceği yararlar üzerinde değerlendirmelerde bulunmuştur.

Vrdoljak (2005), “Azınlıklar, Kültürel Haklar ve Somut Olmayan Kültürel Miras” başlıklı çalışmasında, ülkelerde var olan kültürel çeşitliliklerden, yaşanan azınlık problemlerinden bahsetmiş ve azınlıkların kültürel haklarının ve yaşattıkları SOKÜM’ ün de korunması gerektiğini vurgulamıştır. Bu konuda, UNESCO’nun SOKÜM’ e ilişkin aldığı kararlar ve imzalanan sözleşmeleri değerlendirerek SOKÜM’ ün önemini açıklamıştır. Ayrıca, çalışmanın somut olmayan miras, kültürel haklar ve azınlıkları kapsayan bir dizi çalışma için de rehber görevi göreceğini belirtmiştir.

Dünya’da kültürel miras eğitimi ve somut olmayan kültürel miras üzerine yapılan çalışmaların genellikle kuramsal makaleler ya da kitaplar olduğu söylenebilir. Makaleden ziyade birkaç yazar editörlüğünde çıkarılan kitapların somut olmayan kültürel mirasın ne olduğuna dair bilgiler sunması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, Dünya ve Türkiye alanyazınında bulunan çalışmalar dikkate alındığında hem öğretim programı hemde açık öğretim ve örgün eğitim ders kitaplarını kapsayan bir çalışmanın bulunmaması yapılan araştırmanın alanyazında bir boşluğu dolduracağı görüşünü de kuvvetlendirmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, veri toplama araçları, verilerin analiz süreci ve inandırıcılık üzerinde durulacaktır.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada; ortaokul açık öğretim ve örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitapları ile Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda SOKÜM öğelerine (sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ile el sanatları geleneği) nasıl yer verildiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. SOKÜM, usta-çırak ilişkisi yoluyla bireyden bireye aktarılan kültürel miras öğelerini kapsamaktadır (Oğuz, 2013a, s. 60). Bireyden bireye tek el üzerinden tüm kültür öğelerinin aktarımı mümkün olmadığından bu öğelerin nesilden nesle aktarılarak daha geniş kitlelere ulaşabilmesinde eğitimin rolü büyüktür. Eğitimde yaygın etki ise eğitimin önemli kaynaklarından sayılan ders kitapları ve öğretim programlarında bu öğelere yer verilmesiyle gerçekleşebilir. Bu nedenle, SOKÜM'ün bireylere öğretiminde ders kitapları ve öğretim programları önem taşımaktadır. Açık öğretim ve örgün eğitim ders kitapları ve öğretim programlarının SOKÜM öğeleri ve bu öğelerin alt temaları açısından derinlemesine incelenmesini amaçlayan bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

Doküman incelemesi, "araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217). Nitel araştırma yöntemlerinde genellikle gözlem ve görüşme tekniklerinin yanında veri çeşitlemesi amacıyla kullanılan doküman incelemesi, başlı başına bir nitel araştırma yöntemi olarak da kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217). Bazı kişi ve kurumlara erişimin zor olduğu durumlarda kullanılması en uygun nitel araştırma yöntemi olan doküman incelemesi; diğer araştırma yöntem ve desenlerine göre daha

düşük maliyetli olması, gözlem ve görüşme tekniklerindeki gibi bir katılımcı tepkisiyle karşılaşılmaması gibi avantajlara sahip bir yöntem olarak görülmektedir. Diğer taraftan; yazılan dokümanların yanlış yazılmış olması, eksik bilgi taşınması, bazılarının korunması ve bu nedenle erişiminin zor olması olasılıkları, çalışma grubunun sözel davranışlar göstermemesi ve her insanın karşılaştığı bir olguyu aynı şekilde algılayıp yorumlayamaması gibi durumlar ise doküman incelemesi yöntemini dezavantajlı hale getirmektedir (Bailey, 1994, s. 86; Creswell, 2013, s. 191).

Birçok yazılı ve görsel materyal, nitel araştırmalarda doküman olarak kullanılabilir. Bu dokümanların farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir (Merriam, 2013, s. 132). Creswell (2013, s. 190) nitel dokümanları; gazeteler, resmi tutanaklar, raporlar, yazışmalar, anlaşmalar, sözleşmeler, kamu kayıtları, vb. kapsayan genel dokümanlar ve günlükler, anılar, mektuplar, otobiyografiler, vb. içine alan özel dokümanlar olmak üzere iki kategoriye ayırmaktadır. Creswell (2013, s. 190)'in bu iki kategorisine ek olarak Bogdan ve Biklen (2007)'in; popüler medya, diziler, çizgi filmler, edebi çalışmalar gibi bir toplumun kültürünü yansıtan unsurları üçüncü bir kategori olarak aldığı ve popüler kültür dokümanları adı altında topladığı görülmektedir. Merriam (2013, s. 132) ise film, video, resim gibi görsel içeriğe sahip olan dokümanları görsel dokümanlar olarak sınıflamaktadır. Bu dört genel kategori içinde yer alan dokümanlardan ders kitapları, öğretim programları, hikâyeler, portfolyolar, ödevler, günlükler, durum raporları, sınavlar, vb. dokümanlar ise eğitim alanında en çok kullanılan veri türleri arasında yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 218).

Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada; EK- 2' de verilen ve SOKÜM'e ilişkin temalarla bu temaların kapsadığı unsurları gösteren bir şablon veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Araştırmada Kullanılan Dokümanlar

Araştırmada kullanılan dokümanlar ;

- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanmış Sosyal Bilgiler 5. sınıf öğretim programı,

- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanmış Sosyal Bilgiler 6-7. sınıf öğretim programları,
- Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulunun 18.12.2009 gün ve 290 sayılı kararı ile beş yıllığına ders kitabı olarak kabul edilmiş 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı,
- Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulunun 17.12.2010 gün ve 239 sayılı kararı ile beş yıllığına ders kitabı olarak kabul edilmiş 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı,
- Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulunun 08.12.2011 gün ve 258 sayılı kararı ile beş yıllığına ders kitabı olarak kabul edilmiş 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı,
- Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü internet sayfasında yer alan ve açık erişimli olan açık öğretim 6. ve 7. sınıf ders notları

şeklinde sıralanabilir.

Açık öğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders notu örgün eğitim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ile aynı olduğu için araştırma kapsamına alınmamış sadece örgün eğitim 5. sınıf ders kitabı analiz edilmiştir.

Verilerin Analizi

Veri analizi; araştırmacının verilerde gördüğünü ve okuduğunu birleştirip yorumladığı, elinde bulunan verilerin anlamlarını dışarıya aktardığı süreç olarak tanımlanabilir (Merriam, 2013, s. 167). Bu çalışmada, verilerin çözümlenmesinde nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi gerçekleştirilirken izlenmesi gereken bazı aşamalar bulunmaktadır. Creswell (2013, s. 197) bu aşamaları; verileri düzenleme, verileri inceleme, kodlama, tema ve kategorilere ayırma, nasıl sunulacağını belirleme ve bulguları yorumlama şeklinde altı başlık altında ifade etmektedir.

Doküman incelemesi yönteminde verilerin analizi; içerik analizi ve betimsel analiz olmak üzere iki farklı şekilde yapılmaktadır. Bu yöntemde içerik analizi (tümevarımsal), derinlemesine bir analizle yeni boyutlar ve temalar oluşturmayı ifade

ederken betimsel analiz (tumdengelimsel), var olan temalar üzerinden gidilerek içerik analizine göre daha yüzeysel bir analiz yapmayı gerektirmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 255). Araştırmada; incelenen dokümanlarda alan yazında var olan ve EK-1 'de yer verilen şablonda gösterilen SOKÜM öğeleri (sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ile el sanatları geleneği) ve bu öğelerin alt temaları dikkate alınarak bir analiz gerçekleştirildiğinden, verilerin çözümlenmesinde tumdengelimsel bir analiz yöntemi kullanılmıştır.

Bu bağlamda, elde edilen veriler ilk olarak alan yazında var olan SOKÜM öğeleri ve bu öğelerin alt temaları dikkate alınarak kodlara ve temalara ayrılmış, daha sonra elde edilen kodlar ve temalar belli başlıklar halinde rapora dönüştürülmüştür. Ders kitapları ve öğretim programları içinde geçen sözel-şekilsel ifadeler ve görsel verilerin çözümlenmesinde NVivo 10 programından yararlanılmıştır. Elde edilen kategoriler başlıklara dönüştürülerek bulgular oluşturulmuştur.

İnandırıcılık

Nitel araştırma verileri, nicel verilerin aksine kural ve formülleri takip etmez. Nitel araştırmaların doğasında, veriyi analiz eden araştırmacının algısı, iç görüşü ve anlamlandırma yeteneği vardır. Bu nedenle araştırmacının kendi algı ve önyargısına göre araştırmayı şekillendirebileceği ihtimali nitel araştırmalar için bir dezavantaj sayılmaktadır (Patton, 2014, s. 553). Nitel araştırmalarda bu dezavantajın giderilmesi için üçgenleme, üye kontrolünün yapılması, yeterli katılımın sağlanması, araştırmacının duruşu ve uzman incelemesi gibi bir takım stratejiler uygulanmaktadır (Merriam, 2013, s. 205). Bu stratejilerden biri de verilerin başka bir araştırmacı tarafından incelenmesidir. Merriam (2013, s. 210), veriler başka bir araştırmacı tarafından incelendiğinde, ortaya konulan bulguların mantıksal olup olmadığının da belirlenebileceğine dikkat çekmiştir. Glesne (2014, s. 293) de, *“yorumlarınıza yardımcı olmak için meslektaşlarınızın ve arkadaşlarınızın eşsiz katkıları olacağını unutmayın. Onlardan verilerinizin bir bölümüyle, kod geliştirme, geliştirdiğiniz kodların uygunluğunu kontrol etme ve algularınızı genişletmek için alan notlarınızı yorumlama*

gibi çalışmalar yapmalarını isteyin” diyerek güvenilirlik ve inandırıcılık için verileri başka bir araştırmacının görmesinin yararlı olacağını belirtmiştir.

Araştırmada, verilerin inandırıcılığını arttırmak amacıyla temaların SOKÜM ögelerini karşıladığına ilişkin SOKÜM üzerine araştırmalar yapmış iki alan uzmanından görüş alınmıştır. Ayrıca, öğretim programları, ders kitapları ve ders notlarından oluşan dokümanların % 20’si başka bir araştırmacı tarafından bağımsız olarak kodlanmıştır. Daha sonra araştırmacı ve dokümanların % 20’sini kodlayan diğer araştırmacı bir araya gelerek kodlamalarını karşılaştırmışlar ve farklı şekilde yapılmış kodlamalar üzerinde fikir birliğine varılabilmesi ve hangi tema altında yer alacağının belirlenmesi amacıyla tartışmalar yapmışlardır. Tartışmalar sonucu veri analizine son şekli verilmiştir. Barber ve Walczak (2009, s. 16), bir nitel araştırmada elde edilen verilerin % 20’sinin başka bir araştırmacı tarafından kodlanması ve daha sonra iki araştırmacının bir araya gelerek oluşturdukları kodlar üzerine yaptıkları tartışma sonucunda ortaya çıkan fikir birliğinin araştırmanın inandırıcılığını arttırdığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde, Patton (2014, s. 553) da, verilerin kodlanmasında bir başka kişi tarafından oluşturulan alternatif kodlamaların ve açıklamaların inandırıcılığı arttırdığını vurgulamıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın temel amacı doğrultusunda belirlenen alt amaçlar dikkate alınarak yapılan betimsel analiz sonucunda ortaya çıkan bulgulara ve bu bulgulara ilişkin olarak yapılan yorumlara yer verilmiştir. Araştırma bulguları, araştırmanın alt amaçlarının verildiği sıralamaya uygun olarak alt başlıklar halinde sunulmuştur.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programları'nda SOKÜM Öğelerine Yer Verilme Durumu

Araştırmanın birinci alt amacı olan “Ortaokul Sosyal Bilgiler öğretim programlarında SOKÜM öğelerine yer verilme durumu nasıldır?” sorusuna ilişkin olarak elde edilen bulgular sınıf düzeylerine uygun olarak üç ayrı başlıkta ele alınmıştır.

Ünite No	Ünite Adı	SOKÜM İle İlgili Kazanımlar	SOKÜM İle İlgili Etkinlik Örnekleri
1	Haklarımı Öğreniyorum	-	-
2	Adım Adım Türkiye	4	2
3	Bölgemizi Tanıyalım	2	2
4	Ürettiklerimiz	1	1
5	Gerçekleşen Düşler	-	1
6	Toplum İçin Çalışanlar	-	-
7	Bir Ülke Bir Bayrak	-	-
8	Hepimizin Dünyası	1	2
TOPLAM		8	8

Tablo 3: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda SOKÜM ile İlgili Kazanım ve Etkinlik Sayısı

Tablo 3'te görüldüğü üzere; 5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda SOKÜM ile ilgili olarak sekiz üniteye yer alan kazanım ve etkinlik örneği sayısının eşit olduğu dikkat çekmektedir. SOKÜM ile ilgili kazanımlara bakıldığında; en fazla

kazanımın Adım Adım Türkiye (4) ünitesinde yer aldığı, bunu sırasıyla Bölgemizi Tanıyalım (2), Ürettiklerimiz (1) ve Hepimizin Dünyası (1) ünitelerinin izlediği görülmektedir. Haklarımı Öğreniyorum, Gerçekleşen Düşler, Toplum İçin Çalışanlar ve Bir Ülke Bir Bayrak ünitelerinde ise SOKÜM ile ilgili herhangi bir kazanıma yer verilmemiştir.

“Adım Adım Türkiye” ünitesinde; *“Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir”, “Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır”, “Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar” ve “Kanıt kullanarak Atatürk inkılaplarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamını karşılaştırır”* kazanımları yer almaktadır.

“Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde; *“Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar” ve “Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklendirir”* kazanımlarına; “Ürettiklerimiz” ünitesinde; *“Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlere ilişkin meslekleri belirler”* kazanımına; “Hepimizin Dünyası” ünitesinde ise SOKÜM ile ilgili olarak *“Ortak mirasın tanınmasında turizmin yerini fark eder”* (MEB, 2005a) kazanımına yer verilmiştir.

Kazanımlara ek olarak “Hepimizin Dünyası” ünitesi incelendiğinde, Dünya ortak mirasına ilişkin farklı kazanımların da olduğu görülmektedir. Fakat bu kazanımların açıklama kısmında sadece somut ortak miraslara değinilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda somut kültürel mirasa ilişkin ayrı kazanımlara yer verildiği; bu durumun da özellikle öğretim programında belirtildiği görülmektedir. “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinin açıklama kısmında ise, özellikle sözlü ve yazılı kültür öğeleri olarak türkü, şarkı, mâni ve masal gibi öğelere değinilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak, bu öğelerin somut olmayan kültürel mirasa ait unsurlar olduğuna ve bu öğelerinde kültürel miras açısından önemli olduğuna ilişkin bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu bağlamda, öğretim programının somut kültürel mirasa özellikle vurgu yaparken SOKÜM’ü bu bakımdan göz ardı ettiği söylenebilir.

Üniteler SOKÜM ile ilgili etkinlik örneği kapsamında değerlendirildiğinde; en fazla etkinliğin Adım Adım Türkiye (2), Bölgemizi Tanıyalım (2) ve Hepimizin Dünyası (2) ünitelerinde yer aldığı, bunu Ürettiklerimiz (1) ve Gerçekleşen Düşler (1) ünitelerinin izlediği görülmektedir. Haklarımı Öğreniyorum, Toplum İçin Çalışanlar ve Bir Ülke Bir Bayrak ünitelerinde ise herhangi bir etkinlik örneğine yer verilmemiştir.

“Adım Adım Türkiye” ünitesinde; “Üç Taş Oyunu” ve “Hikâye Okuma Bayramı” etkinlik örneklerine, “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde; “Kızılırmak Türküsü” ve “Geçmişten Günümüze” etkinlik örneklerine, “Ürettiklerimiz” ünitesinde; “Röportaj Yapıyoruz” etkinlik örneğine, “Gerçekleşen Düşler” ünitesinde; “Emeğe Saygı” etkinlik örneğine ve “Hepimizin Dünyası” ünitesinde de “Eşyanın Yolculuğu” ve “Harikalar Diyarı” etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

Ünite No	Etkinlik Adı	SOKÜM Öğeleri
2	3 Taş Oyunu	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler
2	Hikâye Okuma Bayramı	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
3	Kızılırmak Türküsü	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
3	Geçmişten Günümüze	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
4	Röportaj Yapıyoruz	El sanatları geleneği
5	Emeğe Saygı	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
8	Eşyanın Yolculuğu	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
8	Harikalar Diyarı	El sanatları geleneği

Tablo 4: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Yer Alan Etkinliklerin SOKÜM Öğelerine Göre Dağılımı

Tablo 4’te görüldüğü üzere; 2, 3, 4, 5 ve 8. ünitelerde yer alan etkinlik örneklerinin “toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler”, “sözlü gelenekler ve anlatımlar” ve “el sanatları geleneği” SOKÜM öğeleri arasında dağılım gösterdiği; “doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar” ve “gösteri sanatları” öğelerine yer verilmediği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, 5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim

Programı'nda etkinlik örnekleri açısından SOKÜM'ün tüm öğelerine yer verilmediği söylenebilir.

2. üniteye yer alan “Üç Taş Oyunu ve “Hikâye Okuma Bayramı” etkinlik örnekleri; “Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler” ve “Sözlü gelenekler ve anlatımlar” başlıklarını taşıyan iki ayrı SOKÜM ögesi altında yer almaktadır. 3. üniteye yer alan “Kızılırmak Türküsü” ve “Geçmişten Günümüze” etkinlik örnekleri; “Sözlü gelenekler ve anlatımlar” ögesi altında; 4. üniteye yer alan “Röportaj Yapıyoruz” etkinlik örneği “El sanatları geleneği” ögesi altında bulunmaktadır.

5. üniteye yer alan “Emeğe Saygı” etkinlik örneği; “Sözlü gelenekler ve anlatımlar” ögesi altında ve 8. üniteye yer alan “Eşyanın Yolculuğu” ve “Harikalar Diyarı” etkinlik örnekleri; “Sözlü gelenekler ve anlatımlar” ve “El Sanatları Geleneği” başlıklarını taşıyan iki ayrı SOKÜM ögesi altında yer almaktadır.

Sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesi altında yer verilen etkinliklere bakıldığında, genel olarak etkinliklerin hikâye okuma ve yazma etkinlikleri, türkü, mani, gibi alt öğeler üzerinde yoğunlaştığı; diğer sözlü gelenek ve anlatımlara ilişkin öğelere yer verilmediği tespit edilmiştir. El sanatları geleneği ögesinde ise meslekler ve günlük yaşam üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ögesi altında yer verilen etkinlik ise çocuk oyunları alt ögesi ile ilişkilendirilebilir.

Ünite No	Ünite Adı	SOKÜM İle İlgili Kazanımlar	SOKÜM İle İlgili Etkinlik Örnekleri
1	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	-	-
2	Yeryüzünde Yaşam	1	3
3	İpek Yolunda Türkler	4	7
4	Ülkemizin Kaynakları	1	2
5	Ülkemiz ve Dünya	2	1
6	Demokrasinin Serüveni	-	-
7	Elektronik Yüzyıl	-	1
TOPLAM		8	14

Tablo 5: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda SOKÜM İle İlgili Olarak Verilen Kazanım ve Etkinlik Sayısı

Tablo 5’te görüldüğü üzere; 6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda SOKÜM ile ilgili olarak yedi üniteye yer alan kazanım sayısının sekiz, etkinlik örneği sayısının ise 14 olduğu dikkat çekmektedir. SOKÜM ile ilgili kazanımlara bakıldığında; en fazla kazanımın İpek Yolunda Türkler (4) ünitesinde yer aldığı, bunu sırasıyla Ülkemiz ve Dünya (2), Yeryüzünde Yaşam (1) ve Ülkemizin Kaynakları (1) ünitelerinin izlediği görülmektedir. Sosyal Bilgiler Öğreniyorum, Demokrasinin Serüveni ve Elektronik Yüzyıl ünitelerinde ise SOKÜM ile ilgili herhangi bir kazanıma yer verilmediği tespit edilmiştir.

İpek yolunda Türkler ünitesinde; *“Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak, Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur”*, *“İpek Yolu’nun toplumlar arası siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü fark eder”*, *“Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasî, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder”* ve *“Örnek incelemeler yoluyla kutlama ve törenlerimizdeki uygulamaların kültürümüzü oluşturan unsurlarla ilişkisini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir”* kazanımlarına yer verilmiştir.

“Ülkemiz ve Dünya” ünitesinde; *“Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur”* ve *“Uluslararası kültür, sanat, fuar ve spor etkinliklerinin toplumlar arası etkileşimdeki rolünü değerlendirir”* kazanımlarına; “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde; *“Anadolu ve Mezopotamya’da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder”* kazanımına, “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde ise; *“Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir”* (MEB, 2005b) kazanımına yer verilmiştir.

Üniteler SOKÜM ile ilgili etkinlik örneği kapsamında değerlendirildiğinde; en fazla etkinliğin İpek Yolunda Türkler (7), Yeryüzünde Yaşam (3), Ülkemizin Kaynakları (2) ünitelerinde yer aldığı, bunu Ülkemiz ve Dünya (1) ve Elektronik Yüzyıl (1) ünitelerinin izlediği görülmektedir. Sosyal Bilgiler Öğreniyorum ve Demokrasinin Serüveni ünitelerinde ise herhangi bir etkinlik örneğine rastlanmamıştır.

“İpek Yolunda Türkler” ünitesinde; “Oğuz Kağan Destanı ve Hunlar”, “Türeyiş ve Ergenekon Destanları”, “Bilge Kağan’dan Mesaj”, “Destan ve Yazıtlara Göre Uygurlar”, “İpek Yolu ve Türkler”, “Geçmişin İzleri ve” “Kilim” etkinlik örneklerine, “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde; “Ne Yiyor, Nasıl Giyiniyorlar?”, “Anadolu’da İz Bırakanlar” ve “Bir Yaşam Bir Uygarlık” etkinlik örneklerine, “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde; “Benim Sadık Yârim Kara Toprak” ve “Kâğıda Adanmış Bir Ömür” etkinlik örneklerine, “Ülkemiz ve Dünya” ünitesinde; “Birbirimizi Tanıyoruz” etkinlik örneğine, “Elektronik Yüzyıl” ünitesinde de “Bir Hayat Kurtarmak” etkinlik örneğine yer verilmiştir.

Ünite No	Etkinlik Adı	SOKÜM Öğeleri
2	Ne Yiyor, Nasıl Giyiniyorlar	El sanatları geleneği
2	Anadolu’da İz Bırakanlar	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler
2	Bir Yaşam Bir Uygarlık	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler
3	Oğuz Kağan Destanı ve Hunlar	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
3	Türeyiş ve Ergenekon Destanları	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
3	Bilge Kağan’dan Mesaj	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
3	Destan ve Yazıtlara Göre Uygurlar	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
3	İpek Yolu ve Türkler	Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar
3	Geçmişin İzleri	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler
3	Kilim	El sanatları geleneği
4	Benim Sadık Yârim Kara Toprak	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
4	Kâğıda Adanmış Bir Ömür	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
5	Birbirimizi Tanıyoruz	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler
7	Bir Hayat Kurtarmak	Sözlü gelenekler ve anlatımlar

Tablo 6: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Yer Alan Etkinliklerin SOKÜM Öğelerine Göre Dağılımı

Tablo 6’da görüldüğü üzere; 2, 3, 4, 5 ve 7. ünitelerde yer alan etkinlik örneklerinin “Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler”, “Sözlü gelenekler ve anlatımlar”, “El sanatları geleneği” ve “Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar”

SOKÜM ögeleri arasında dağılım gösterdiği, “Gösteri sanatları” ögesine ise yer verilmediği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, 6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda etkinlik örneği açısından SOKÜM’ ün bütün ögelerine yer verilmediği söylenebilir.

2. üniteye yer alan “Ne Yiyor, Nasıl Giyiniyorlar?”, “Anadolu’da İz Bırakanlar” ve “Bir Yaşam Bir Uygarlık” etkinlik örnekleri “Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler” ve “El sanatları geleneği” başlıklarını taşıyan iki ayrı SOKÜM ögesi altında yer almaktadır. 3. üniteye yer alan “Oğuz Kağan Destanı ve Hunlar”, “Türeyiş ve Ergenekon Destanları”, “Bilge Kağan’dan Mesaj”, “Destan ve Yazıtlara Göre Uyurlar”, “İpek Yolu ve Türkler”, “Geçmişin İzleri ve” “Kilim” etkinlik örnekleri; “Sözlü gelenekler ve anlatımlar”, “Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler”, “Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar” ve “El sanatları geleneği” başlıklarını taşıyan dört ayrı SOKÜM ögesi altında yer almaktadır. 4. üniteye yer alan “Benim Sadık Yârim Kara Topraktır” ve “Kâğıda Adanmış Bir Ömür” etkinlik örnekleri; “Sözlü gelenekler ve anlatımlar” ögesi altında; 5. üniteye yer alan “Birbirimizi Tanıyoruz” etkinlik örneği; “Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler” ögesi altında ve 7. üniteye yer alan “Bir Hayat Kurtarmak” etkinlik örneği; “Sözlü gelenekler ve anlatımlar” ögesi altında yer almaktadır.

Ünite No	Ünite Adı	SOKÜM İle İlgili Kazanımlar	SOKÜM İle İlgili Etkinlik Örnekleri
1	İletişim ve İnsan İlişkileri	1	1
2	Ülkemizde Nüfus	-	3
3	Türk Tarihinde Yolculuk	4	7
4	Zaman İçinde Bilim	1	1
5	Ekonomi ve Sosyal Hayat	2	3
6	Yaşayan Demokrasi	-	-
7	Ülkeler Arası Köprüler	1	3
TOPLAM		9	18

Tablo 7: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda SOKÜM ile İlgili Olarak Verilen Kazanım ve Etkinlik Sayısı

Tablo 7’de görüldüğü üzere; 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda SOKÜM ile ilgili olarak yedi üniteye yer alan kazanım sayısının dokuz ve etkinlik

örneği sayısının ise 18 olduğu dikkat çekmektedir. SOKÜM ile ilgili kazanımlara bakıldığında; en fazla kazanımın Türk Tarihinde Yolculuk (4) ünitesinde yer aldığı, bunu sırasıyla Ekonomi ve Sosyal Hayat (2), İletişim ve İnsan İlişkileri (1), Zaman İçinde Bilim (1) ve Ülkeler Arası Köprüler (1) ünitelerinin izlediği görülmektedir. Ülkemizde Nüfus ve Yaşayan Demokrasi ünitelerinde ise SOKÜM ile ilgili herhangi bir kazanıma rastlanmamıştır.

“Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde; *“Türkiye Selçuklulari döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir”*, *“Şehir incelemesi yoluyla, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir”*, *“Osmanlı- Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder”* ve *“Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir”* kazanımlarına yer verilmiştir. “Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesinde; *“Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir”* ve *“Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır”* kazanımlarına; *“İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinde; “İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır”* kazanımına; *“Zaman İçinde Bilim” ünitesinde; “İlk yazı örneklerinden yola çıkarak yazının kullanım alanlarını ve bilgi aktarımındaki önemini fark eder”* kazanımına ve *“Ülkeler Arası Köprüler” ünitesinde; “Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır”* (MEB, 2005b) kazanımına yer verilmiştir.

Üniteler SOKÜM ile ilgili etkinlik örneği kapsamında değerlendirildiğinde; en fazla etkinliğin Türk Tarihinde Yolculuk (7), Ekonomi ve Sosyal Hayat (3), Ülkemizde nüfus (3), Ülkeler Arası Köprüler (3) ünitelerinde yer aldığı, bunu İletişim ve İnsan ilişkileri (1) ve Zaman İçinde Bilim (1) ünitelerinin izlediği görülmektedir. Yaşayan Demokrasi ünitesinde ise herhangi bir etkinlik örneğine yer verilmemiştir.

“Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde; *“Haçlı Seferleri”*, *“Osman Bey’in Rüyası”*, *“Osmanlı’da Yaşamak”*, *“Şehirlerin Dili”*, *“Lâlenin Serüveni”*, *“Türk Marşı”* ve *“Seyyahların Gözüyle”* etkinlik örneklerine, *“Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesinde;*

“Toprak Önemlidir”, “Vakıflarımız” ve “Pabucunu Dama Atma!” etkinlik örneklerine, “Ülkemizde Nüfus” ünitesinde; “Yârim İstanbul’u Mesken mi tuttun?”, “Göçmen Olan Kuşlar mı?” ve “Doğduğumuz Yerden Doyduğumuz Yere” etkinlik örneklerine, “Ülkeler Arası Köprüler” ünitesinde; “Barış İçin Çalışanlar”, “İnsanlığın Mirası” ve “Birlikte Koruyalım” etkinlik örneklerine; “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinde de “İletişim Engelleri” etkinlik örneğine ve “Zaman İçinde Bilim” ünitesinde; “Bayrak Yarışı” etkinlik örneğine yer verilmiştir.

Ünite No	Etkinlik Adı	SOKÜM Öğeleri
1	İletişim Engelleri	Gösteri sanatları
2	Yârim İstanbul’u Mesken mi tuttun?	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
2	Göçmen Olan Kuşlar mı?	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
2	Doğduğumuz Yerden Doyduğumuz Yere	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
3	Haçlı Seferleri	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
3	Osman Bey’in Rüyası	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler
3	Osmanlı’da Yaşamak	Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar
3	Şehirlerin Dili	Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar
3	Lâlenin Serüveni	Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar
3	Türk Marşı	Gösteri sanatları
3	Seyyahların Gözüyle	Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar
4	Bayrak Yarışı	Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar
5	Toprak Önemlidir	Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar
5	Vakıflarımız	Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar
5	Pabucunu Dama Atma!	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler
7	Barış İçin Çalışanlar	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
7	İnsanlığın Mirası	Sözlü gelenekler ve anlatımlar
7	Birlikte Koruyalım	Sözlü gelenekler ve anlatımlar

Tablo 8: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Yer Alan Etkinliklerin SOKÜM Öğelerine Göre Dağılımı

Tablo 8’de görüldüğü üzere; 1, 2, 3, 4, 5 ve 7. ünitelerde yer alan etkinlik örneklerinin “Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler”, “Sözlü gelenekler ve anlatımlar”, “Gösteri sanatları” ve “Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar” SOKÜM ögeleri arasında dağılım gösterdiği, El sanatları geleneği ögesine yer verilmediği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda etkinlik örneği açısından SOKÜM’ün bütün ögelerine yer verilmediği söylenebilir.

1. üniteye yer alan “İletişim Engelleri” etkinlik örneği; “Gösteri sanatları” SOKÜM ögesi altında 2. üniteye yer alan “Yârim İstanbul’u Mesken mi tuttun?”, “Göçmen Olan Kuşlar mı?” ve “Doğduğumuz Yerden Doyduğumuz Yere” etkinlik örnekleri; “Sözlü gelenekler ve anlatımlar” ögesi altında; 3. üniteye yer alan “Haçlı Seferleri”, “Osman Bey’in Rüyası”, “Osmanlı’da Yaşamak”, “Şehirlerin Dili”, “Lâlenin Serüveni”, “Türk Marşı” ve “Seyyahların Gözüyle” etkinlik örnekleri; “Sözlü gelenekler ve anlatımlar”, “Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler”, “Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar” ve “Gösteri sanatları” başlıklarını taşıyan dört ayrı SOKÜM ögesi altında yer almaktadır. 4. üniteye yer alan “Bayrak Yarışı” etkinlik örneği; “Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar” ögesi altında; 5. üniteye yer alan “Toprak Önemlidir”, “Vakıflarımız” ve “Pabucunu Dama Atma!” etkinlik örnekleri; “Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler” ve “Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar” başlıklarını taşıyan iki ayrı SOKÜM ögesi altında yer almaktadır. 7. üniteye yer alan “Barış İçin Çalışanlar”, “İnsanlığın Mirası” ve “Birlikte Koruyalım” etkinlik örnekleri ise; “Sözlü gelenekler ve anlatımlar” ögesi altında yer almaktadır.

	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	Toplam
SOKÜM İle İlgili	8	8	9	25
Kazanımlar				
SOKÜM İle İlgili Etkinlik	8	14	18	40
Örnekleri				

Tablo 9: Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programları’nda Yer Alan SOKÜM İle İlgili Kazanım ve Etkinlik Örneklerinin Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımı

Tablo 9’da görüldüğü üzere; ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programları’nda SOKÜM ile ilgili olarak toplam 25 kazanım yer almaktadır. Kazanımlara en fazla 7. sınıf Öğretim Programı’nda yer verilmiştir. 5. ve 6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programları’nda yer verilen kazanımların eşit sayıda olduğu görülmektedir. SOKÜM ile ilgili etkinlik örnekleri incelendiğinde, ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programları’nda toplam 40 etkinlik örneğinin bulunduğu dikkat çekmektedir. Etkinlik örnekleri en fazla 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alırken bunu sırasıyla 6. ve 5. sınıflar takip etmektedir. Bu bağlamda, öğretim programlarında kazanım ve etkinlik örneklerinin 7. sınıfta birbirine uygunluk gösterdiği, 6. sınıfta kazanım sayısı 5. sınıftan azken etkinlik örneği sayısının 5. sınıftan fazla olduğu söylenebilir.

Örgün Eğitim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında SOKÜM Ögelerine Yer Verilme Durumu

Araştırmanın ikinci alt amacı olan “Örgün eğitim ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında SOKÜM öğelerine yer verilme durumu nasıldır? sorusuna ilişkin elde edilen bulgular sınıf düzeylerine uygun olarak üç ayrı başlık altında ele alınmıştır.

Örgün Eğitim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında SOKÜM Öğeleri

5. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabı SOKÜM öğeleri açısından incelendiğinde; ders kitabında beş ögenin de bulunduğu belirlenmiştir. Ancak metin dağılımı bakımından en fazla “Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar” (7) ögesine yer verildiği; bu ögeyi sırasıyla, “Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler” (6), Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar” (3), “Gösteri Sanatları” (3) öğelerinin takip ettiği ve en az “El Sanatları Geleneği” (2) ögesine yer verildiği tespit edilmiştir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer verilen SOKÜM öğelerine ilişkin bulgulara her bir öge başlığı altında ayrı ayrı yer verilmiştir.

Örgün Eğitim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesi

SOKÜM’ ün Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ögesi içinde mit, efsane, destan, masal, hikâye, fıkra, deyim, atasözü, argo sözler, yemin sözleri, selamlaşma sözleri, adlar, sözlü tarih, halk şiiri (ninni, mani, alkış, kargış, türkü, ağıt, tekerleme, bilmece, mani), jest ve mimikler gibi pek çok alt temayı barındıran bir ögedir (Oğuz, 2013a, s. 155). 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders kitabının hikâye, türkü, fıkra, efsane, yer adları ve atasözü alt temaları üzerine şekillendirildiği; diğer alt temalara (halk şiiri, jestler ve mimikler, sözlü tarih, destanlar, deyimler, masallar, mitler yemin sözleri, selam sözleri, küfürler ve argo sözler) yer verilmediği dikkat çekmektedir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
Adım Adım Türkiye	Güzel Ülkem	Efsane Yer Adları	4
	Zengin Kültürümüz	Türkü Fıkra	
Bölgemizi Tanıyalım	İklim ve İnsan Faaliyetleri	Hikâye	2
	Doğal Afetler ve İnsan	Türkü	
Ürettiklerimiz	Üretime Katılım, Geleceğimizi Kurtaralım	Atasözleri	1
TOPLAM			7

Tablo 10: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesi

Tablo10’ da görüldüğü üzere; 5. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında “Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar” ögesine ilişkin yedi metne yer verilmiştir. Bu metinlere en fazla yer veren ünite Adım Adım Türkiye ünitesidir (4). Bu üniteyi sırasıyla Bölgemizi Tanıyalım (2) ve Ürettiklerimiz (1) üniteleri takip etmektedir.

“Adım Adım Türkiye” ünitesinin “Güzel Ülkem” ve “Zengin Kültürümüz” konu başlıklarında sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine ilişkin alt temalar yer almaktadır. “Güzel Ülkem” konu başlığı altında sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine

ilişkin olarak “Yer Adları” ve “Efsaneler” alt temaları yer almıştır. Balıkesir ilindeki Kuş cenneti anlatılırken “...*Türkmenler buraya Manyas derler. O kadar derin değil, suyu hayat vericidir. Kışın bu göl kaz, kuğu, bozbakkal, yeşilbaş, saka ve diğer güzel kuşlarla dolar. Her gece kaz ve kuğu sesinden, kanat şakırtısından Manyas sahrası titrer.*” (Başol, Ünal, Azer, Yıldız ve Evirgen, 2014; s. 36) ifadeleriyle yörenin adının nerden geldiği hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca aynı sayfada yer alan; “*Önce yanardağ püskürdü. Etrafı tüfler kapladı. Bu tüfler yağmur, rüzgâr ve doğal etkiler sonucu zamanla aşınmaya başladı. Böylece bacaya benzer oluşumlar ortaya çıktı. Bunları perilerin yaptığıyla ilgili efsane nedeniyle peri bacası olarak isimlendirildi*” (Başol ve diğerleri, 2014; s. 36) ifadelerle Peri Bacaları Efsanesi’ne de kısmen değinilmiştir.

Ünitenin ikinci konusu olan “Zengin Kültürümüz” konu başlığı altında sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine ilişkin “Türkü” ve “Fıkra” alt temaları yer almıştır. “Dilimizde Kültür” başlıklı metinde türkülere ilişkin bilgi verilmiş, türkülerin kültürümüzün en önemli unsurlarından biri olduğu, halkın kültürünü yansıttığı ve derlendiği yörenin özelliklerini taşıdığı ifade edilmiştir. Bu konu başlığı altında bir de Nasrettin Hoca fıkrasına yer verilmiştir.

Hoca bir gün kayıkla yola çıkar. Kayıkta birçok yolcu vardır. Dümencinin yakınlarına kurulum, biraz bakar, bu işi kolay bulur. Şöyle kendimi göstereyim diye, yavaş yavaş sokulur dümenciye:

– Ahbap! Belki tanımazsın beni. Ama korkma, bu işi bana bırak; kendin de bir kenarda keyfine bak. Bak nasıl kullanacağım dümenci.

Dümenci de saf! Ne bilsin, inanır; verir dümenci, yan gelir uzanır. Bir yol kazasız belasız gidilir, baş vere vere dalgalara. Tam kıyıya yaklaşıldığı sıra yan taraftan büyük bir dalga gelir. Hızla kayığa vurur. Kayık haşmetle karaya oturur. Yolcularda bir telaş!.. Bağırırlar:

– Ne oluyor? Hey! Ne yaptın, efendi?
Hoca gayet ciddi, cevap verir:
– Ben bir şey yapmadım, deniz tükendi.
Nasrettin Hoca, s. 41.

Üstteki iki resim Nasrettin Hoca'nın hangi fıkralarıyla ilgili olabilir?

Resim 3: Nasrettin Hoca Fıkraları (Başol ve diğerleri, 2014, s. 41)

Verilen metin yoluyla; kültür hayatımızda fikranın önemine dikkat çekilirken bir taraftan da önemli bir kültür değerimiz olan Nasrettin Hoca’ya yönelik farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır.

“Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinin “İklim ve İnsan Faaliyetleri” ve “Doğal Afetler ve İnsan” konu başlıklarında, sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine ilişkin alt temalara yer verildiği görülmektedir. “İklim ve İnsan Faaliyetleri” konu başlığı altında, sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine ilişkin “Hikâye” alt temasına yer verilmiştir. İklimin etkisiyle değişen hava faaliyetlerinin bireylerin günlük yaşamını nasıl etkilediğini açıklamak amacıyla verilen hikâye örneği, konunun öğretimi için bir ders materyali olarak kullanılmıştır.

Köyün birinde yaşayan yaşlı bir adamın iki kızı varmış. Adam iki kızını da yakındaki bir köyden gençlerle evlendirmiş. Damatlardan biri çiftçilik biri de tuğlacılık yaparmış. Bir süre sonra yaşlı adam ziyaret için kızlarının köyüne gitmiş. Büyük damadına, “Bu sene ürün nasıl?” diye sormuş. Damat, “Yağmur bekliyoruz. Bol yağarsa bu sene ürün taşımakla bitmez.” demiş. Küçük damadına sormuş: “Tuğlaları ne zaman kalıba döküceksin?”. Damat, “Tuğlalar hazır, iki ay yağmur yağmazsa, değmeyin keyfimize.” demiş. Yaşlı adam köyüne dönmüş ve “Hanım, bu yıl bizim kızlardan biri üzülecek ama hangisi bilmem.” demiş.

Resim 4: Hikâye Örneği (Başol ve diğerleri, 2014, s. 62)

“Doğal Afetler ve İnsan” konu başlığı altında ise sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesinin “Türkü” alt teması yer almıştır. Bu kapsamda Âşık Veysel’in “Kızılırmak Türküsü” ne yer verilmiştir.

Kızılırmak Türküsü

Bahar gelir kudurursun, Kızılırmak seni seni... Ne uyursun ne durursun, Kızılırmak seni seni...	Gençler yersin, goca yersin, Gündüz yersin, gece yersin, Hâkim benden sormaz dersin, Kızılırmak seni seni...
Gelin yedin, kızlar yedin, Nice ela gözler yedin, Seksen doksan yüzler yedin, Kızılırmak seni seni...	Söyle Veysel sözü sana. Yıldı kıyan üç beş cana, Selleri eyle bahane, Kızılırmak seni seni...

Âşık Veysel Satıroğlu,
Dostlar Beni Hatırlasın, s. 85.

Resim 5: Âşık Veysel Satıroğlu, Kızılırmak Türküsü (Başol ve diğerleri, 2014, s. 74)

“Doğal Afetler ve İnsan” konusu içinde, bireylerin doğal afetler sonucu yaşadıkları can ve mal kayıplarına değinilmiş, “Kızılırmak Türküsü” aracılığıyla da

tarikh boyunca yaşanan bu tür olayların şiir ve türkölere konu olduğuna dikkat çekilmiştir.

“Ürettiklerimiz” ünitesinin “Üretime Katılalım, Geleceğimizi Kurtaralım” konu başlığı içinde, sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine ilişkin “*Akıl akıldan üstündür*” ve “*Bir elin nesi var, iki elin sesi var*” (Başol ve diğerleri, 2014; s. 100) atasözleri aracılığıyla “Atasözleri” alt temasına yer verilmiştir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine ilişkin olarak; hikâye, atasözü, efsane ve yer adları alt temalarına yer verildiği, diğer alt temalara kitapta yer verilmediği görölmektedir. Sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesinin içeriği düşünöldüğünde tekerleme, mani, bilmece alt temalarının eksik kaldığı dikkat çekmektedir. Türk költürüne yönelik bir farkındalık oluşturma, geleceğe aktarma konusunda sorumluluk ve bilinç kazandırma temel amacına odaklı olarak değerlendirildiğinde bunun bir eksiklik olduğu söylenebilir.

Örgün Eğitim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Gösteri Sanatları Ögesi

SOKÜM’ ün Gösteri Sanatları ögesi içinde halk müziği, halk oyunları ve halk tiyatrosu alt temaları ve bu temalara ilişkin alt ögeler bulunmaktadır (Ođuz, 2013a, s. 156). 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında gösteri sanatları ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, sadece iki ünite de birer konu başlığı altında Gösteri Sanatları ögesine yer verildiği tespit etmiştir. Halk Oyunları ve Halk Müziđi alt temalarının ders kitabında bir veya iki örnekle yer aldığı; ancak alt ögeler (Zikir, Semah, Sıra geceleri, Yâren sohbetleri, Kına geceleri, Meddah, Zeybek, Karagöz, Ortaoyunu vb.) ačíısından bakıldığında bütün alt ögelere yer verilmediği dikkat çekmektedir. Ayrıca, ders kitabında karagöz, ortaoyunu, köy seyirlik oyunları ve meddah gibi unsurları kapsayan “Halk Tiyatrosu” ögesine yer verilmediği belirlenmiştir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Gösteri Sanatları Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
Haklarımı Öğreniyorum	Biz Bu Toplumun Bir Üyesiyiz	Halk Oyunları	1
Adım Adım Türkiye	Zengin Költürümüz	Halk Oyunları Halk Müziği	2
TOPLAM			3

Tablo 11: Gösteri Sanatları Ögesi

Tablo 11’ de görüldüğü üzere; 5. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında “Gösteri Sanatları” ögesine ilişkin üç metne yer verilmiştir. Bu metinler sadece Haklarımı Öğreniyorum (1) ve Adım Adım Türkiye (2) ünitelerinde bulunmaktadır. Ünite konuları dikkate alındığında; Haklarımı Öğreniyorum ünitesinin “Biz Bu Toplumun Bir Üyesiyiz” konu başlığı altında gösteri sanatları ögesine ilişkin “Halk Oyunları” alt temasına yer verilmiştir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında halk oyunları alt teması ile ilgili horona ait görsellere yer verilmiş ve okulda bulunan topluluklar ve bu toplulukların çeşitli bayram ve törenlerde oynadıkları oyunlardan bahsedilmiştir.

Resim 6: Horon (Başol ve diğerleri, 2014, s. 15)

“Adım Adım Türkiye” ünitesinin “Zengin Kültürümüz” konu başlığı altında gösteri sanatları ögesine ilişkin “Halk Oyunları” ve “Halk Müziği” alt temalarına yer verilmiştir. “Halk Oyunları” alt teması ile ilgili olarak, Zengin kültürümüz başlığı altında verilen “Bizim Bayramlarımız” metni içinde farklı yörelerden bireylerin konuşmalarına yer verilmiş ve Rize’de horon, Elazığ’da çayda çıra, Yozgat’ta ve Bitlis’te halay, Edirne’de hora gibi bireylerin memleketlerinde oynadıkları oyunlara değinilmiştir. Ayrıca aynı konu başlığında “Halk Müziği” alt temasına ilişkin “Bizim Bayramlarımız” metni içinde de tulum, davul zurna, kemençe gibi halk müziği çalgılarından bahsedilmiştir. “Dilimizde Kültür” isimli metninde ise Âşıklık geleneği anlatılmış ve kültürümüzde âşik atışmalarına verilen önem açıklanmaya çalışılmıştır.

Resim 7: Âşıklık Geleneği (Başol ve diğerleri, 2014, s. 41)

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında gösteri sanatları ögesine sadece iki üniteye yer verilmektedir. Gösteri sanatları ögesi; halk oyunları, halk tiyatrosu ve halk müziği olmak üzere üç ana başlıkta toplanan ancak içinde pek çok alt ögeyi barındıran bir SOKÜM ögesidir. Bulgular değerlendirildiğinde; halk oyunlarından sadece halay ve horona yer verildiği; zeybek, bar ve köçek gibi diğer halk oyunu kültür öğelerimize değinilmediği tespit edilmiştir. Benzer şekilde, halk müziği başlığında sadece âşık geleneğinden ve halk çalgılarından bahsedildiği; zikir, semah gibi tekke gösterimleri, bozlak, kırık hava gibi türkü türleri, sıra gecesi, yaren sohbeti ve kına gecesi gibi etkinliklere yer verilmediği dikkat çekmektedir. Köy seyirlik oyunları, karagöz, ortaoyunu, kukla, pandomim ve meddahlık gibi alt tiyatro öğelerini kapsayan halk tiyatrosu ögesi ile ilgili ise ders kitabında bir görsel ya da metne rastlanmamıştır.

Örgün Eğitim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders kitabında bu ögeye dört üniteye yer verildiği görülmektedir. Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ögesi ile ilgili olarak “törenler, kutlamalar ve ritüelleri” ve “halk sporları” alt temaları üzerine şekillendirildiği; ancak bu temaların alt öğelerine bakıldığında; törenler, kutlamalar ve ritüelleri alt öğelerinden kutlamalara daha fazla yer verilirken halk sporları ögesi ile

ilgili sadece bir etkinliğe yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca, halk hukuku ögesine değinilmediği belirlenmiştir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
Haklarımı Öğreniyorum	Biz Bu Toplumun Bir Üyesiyiz Rollerimiz	Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri Halk Sporları	3
Adım Adım Türkiye	Zengin Kültürümüz	Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri	1
Bir Ülke Bir Bayrak	Ortak Değerlerimiz	Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri	1
Hepimizin Dünyası	Dünya Çocukları	Halk Sporları	1
TOPLAM			6

Tablo 12: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi

Tablo 12’de görüldüğü üzere; 5. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında “toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler” ögesine ilişkin altı metne yer verilmiştir. Bu metinlere en fazla Haklarımı Öğreniyorum (3) ünitesinde yer verilmiştir. Bu üniteyi sırasıyla; Adım Adım Türkiye (1), Bir Ülke Bir Bayrak (1) ve Hepimizin Dünyası (1) üniteleri takip etmektedir.

“Haklarımı Öğreniyorum” ünitesinin “Biz Bu Toplumun Bir Üyesiyiz” ve “Rollerimiz” konu başlıklarında da toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ögesine ilişkin alt temalara yer verildiği görülmektedir. “Biz Bu Toplumun Bir Üyesiyiz” konu başlığı altında “törenler, kutlamalar ve ritüelleri” alt temasına yer verilmiş ve “yıl dönümleri” ile ilişkili olarak aile üyeleriyle kutlanan doğum günü bir görselle anlatılmıştır.

Resim 8: Doğum günü (Başol ve diğerleri, 2014, s. 14)

Ünitenin diğer konusu olan “Rollerimiz” konu başlığı altında da “yıl dönümleri” ne ilişkin olarak bir doğum günü kutlama görseline yer verilmiştir. Bu konu başlığı altında geçen diğer alt tema ise “halk sporları”dır. Bu tema, cirit, güreş, bilek güreşi, boğa güreşi, horoz dövüşleri, çocuk oyunları ve oyuncakları maddelerini kapsamaktadır. Bu kapsamda “çocuk oyunları” maddesi ile ilişkili olarak ders kitabında “*ip atlama*”, “*top oynama*”, “*satranç*”, “*voleybol*” ve “*basketbol*” oyunlarına değinilmiştir.

Resim 9: İp Atlama (Başol ve diğerleri, 2014, s. 16)

Adım Adım Türkiye ünitesinin “Zengin Kültürümüz” konu başlığında toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler ögesine ilişkin alt temalar yer almaktadır. Zengin kültürümüz konu başlığı altında toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler ögesine ilişkin olarak “törenler, kutlamalar ve ritüelleri” alt teması yer almıştır. Bu alt tema; doğum, ölüm, sünnet, nişan, düğün, askerlik, bayramlar, panayırlar, festivaller, yıl dönümleri, kandiller, özel günler, türbe-yatır gibi ziyaret yerleri, adak- kurban uygulamaları, bereket ritüelleri, nazar, büyü ve fal gibi alt öğeleri kapsamaktadır. Ders

kitabının 38. sayfasında panayırlara örnek olarak “Rize’ye bağlı Akdere köyünde, Kurban Bayramı’nda dönme dolap şenlikleri düzenlenir. Şenlik, köyün meydanına kurulan dolabın horonlar eşliğinde açılmasıyla başlar. Gençler dönme dolaba binerek cesaretlerini sınırlar” (Başol ve diğerleri, 2014; s. 38) ifadeleriyle Rize’de yapılan dönme dolap şenlikleri anlatılmıştır. Benzer şekilde, “Bizim Bayramlarımız” metni içinde Kurban Bayramı, Nevruz, Hıdırellez ve 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı gibi bayram türlerine örnekler verilmiştir. Ayrıca konuşma balonları oluşturularak bayramlar hakkında bilgiler verilmiştir.

Her yıl 6 Mayıs’ta Hıdırellez adı verilen bahar bayramını kutlarız. Yozgat’a bağlı Divanlı köyünde Hıdırellez günü kutlamalar için kadınlar parlak kumaşlardan yapılmış elbiseler giyerler. Erkekler ise siyah kadife şalvar, ceket ve yelek giyerek Kara Çayır adı verilen yere giderler. Ağaçların altında semaverlerde çaylar demlenir. Tura kapmaca, çelik çomak gibi oyunlar oynanır. Gençler, saz çalıp türkü söyler. Beraberce davul zurna eşliğinde halay çekerler. Eğlenceler, gecenin geç vakitlerine kadar sürer.

Resim 10: Hıdırellez Bayramı (Başol ve diğerleri, 2014, s. 38)

“Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinin “Ortak Değerlerimiz” konu başlığında “törenler, kutlamalar ve ritüelleri” alt teması altında bayramlara örnek olarak milli bayramlarla ilgili bir metne yer verilmiştir. Metinde bayramların isimlerine yer verilmemiş sadece milletçe kutladığımız bayramların olduğuna ve bu bayramların önemine vurgu yapılmıştır. “Hepimizin Dünyası” ünitesinin “Dünya Çocukları” konu başlığı altında da “halk sporları” alt teması kapsamında “Çocuk Oyunları” ile ilgili dünyanın farklı ülkelerinden çocukların oynadıkları oyunlar çocukların ağızından konuşma balonları şeklinde anlatılmıştır. Sayfa 168’de farklı dillerde söylenen ve çocuklarca ortak sevilen “*seksek*”, “*dama*”, “*topaç çevirme*”, “*çelik çomak*”, “*tura kapmaca*”, “*misket*” ve “*ip atlama*” gibi çocuk oyunlarına yer verilmiştir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ögesine dört üniteye yer verilmektedir. Bulgular değerlendirildiğinde; toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ögesine ilişkin alt temalardan en fazla “törenler, kutlamalar ve ritüelleri” alt temasına yer verildiği görülmektedir. Bu tema altında bulunan maddelerden bayramlara ders kitabında geniş yer verildiği; bayramlar dışındaki düğün, sünnet, asker uğurlama, nişan gibi maddelerden ise sadece bilgi

boyutunda halk oyunları konusu içinde bahsedildiği tespit edilmiştir. Ayrıca, aynı alt tema altında bulunan ziyaret- yerler ve adak- kurban uygulamalarına (türbe- yatır, büyü, fal, rüya, bolluk bereket ritüelleri) ders kitabında yer verilmediği dikkat çekmektedir.

Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ögesine ilişkin alt temalar “törenler, kutlamalar ve ritüeller”, “halk hukuku” ve “halk sporları” olarak üç başlık altında toplanmıştır. Bu bağlamda, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında törenler, kutlamalar ve ritüeller başlığı altında geçen alt temalara yer verilirken halk sporları başlığı altında bulunan alt temalardan sadece çocuk oyunlarına değinildiği, diğer halk sporlarına yer verilmediği dikkat çekmektedir. Ayrıca halk hukuku ögesine ilişkin unsurlara da ders kitabında yer verilmediği belirlenmiştir.

Örgün Eğitim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders kitabında bu ögeye beş üniteye yer verildiği görülmektedir. Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ögesi ile ilgili olarak halk mimarisi, halk tarım ve hayvancılığı ve halk haberleşme teknikleri alt temaları üzerine şekillendirildiği; diğer alt temalara (mitik, şamanik, kozmogonik, eskatolojik halk inanışları, doğa ve evrenin yaratılışı ile ilgili bilgi ve inanışlar, kıyamet, halk hekimliği, halk biyolojisi, halk botaniği, halk ekonomisi, halk mutfağı ve halk taşımacılığı) yer verilmediği görülmektedir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalara İlişkin Alt Ögeler	(f)
Adım Adım Türkiye	Güzel Ülkem	Halk Mimarisi	1
Ürettiklerimiz	Bölgelerimizde Ekonomik Faaliyetler	Halk Tarım ve Hayvancılığı	1
Gerçekleşen Düşler	Hayatımız Nasıl Kolaylaştı?	Halk Haberleşme ve Teknikleri	1
TOPLAM			3

Tablo 13: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi

Tablo 13’te görüldüğü üzere; 5. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında “doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar” ögesine ilişkin üç metne yer verilmiştir. Bu metinler sırasıyla Adım Adım Türkiye (1), Ürettiklerimiz (1) ve Gerçekleşen Düşler (1) ünitelerinde geçmektedir.

“Adım Adım Türkiye” ünitesinin “Güzel Ülkem” konu başlığında doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ögesine ilişkin alt temalar yer almaktadır. “Güzel Ülkem” konu başlığı altında doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ögesine ilişkin olarak “halk mimarisi” alt teması yer almıştır. Bu alt tema; konutlar ve yapım teknikleri, ev içi mimari ve dekorasyon, hayvan barınakları ve samanlıklar, yiyecek- içecek depoları, fırınlar, kulübeler, çamaşırhane ve yumaklar ile ibadethaneler maddelerini kapsamaktadır. Ders kitabının 37. sayfasında “konutlar ve yapım teknikleri” maddesine örnek olarak Eskişehir’in Odunpazarı ilçesinde bulunan ahşap süslemeli cumbalı evler anlatılmıştır.

“Gerçekleşen Düşler” ünitesinin “Hayatımız Nasıl Kolaylaştı?” konu başlığı altında doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ögesine ilişkin olarak “halk haberleşme teknikleri” alt temasına yer verilmiştir. Bu tema, haberci/ulak, hayvan kullanımı, simge eşya ve mektup öğelerini kapsamaktadır. Tema ile ilgili olarak ders kitabının 106. Sayfasında bir karikatüre yer verilmiştir.

Resim 11: Haberleşme Araçları (Başol ve diğerleri, 2014, s. 106)

Bu karikatürde insanların ilk çağlardan beri kullandıkları haberleşme araçları bir arada verilmiştir. Ayrıca, “*Başlangıçta haberleşmek için açık havada yakılan ateş kullanıldı. Daha sonraları yaya haberci, atlı posta ve posta güvercini gibi zahmetli ve oldukça zaman alıcı yöntemlerle haberleşildi*” (Başol ve diğerleri, 2014; s. 106) metnine yer verilerek bu haberleşme araçlarından bahsedilmiştir.

“Ürettiklerimiz” ünitesinin “Bölgelerimizde Ekonomik Faaliyetler” konu başlığı altında doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ögesine ilişkin olarak “halk tarım ve hayvancılığı” alt temasına yer verilmiştir. Bu tema; ekincilik, toplayıcılık, avcılık, hayvancılık ve balıkçılık ögelerini kapsamaktadır. Tema ile ilişkili olarak ders kitabında Anadolu’da bölgelere göre yapılan tarım, hayvancılık ve balıkçılık faaliyetleri üzerinde durulmuştur.

Örgün Eğitim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında El Sanatları Geleneği Ögesi

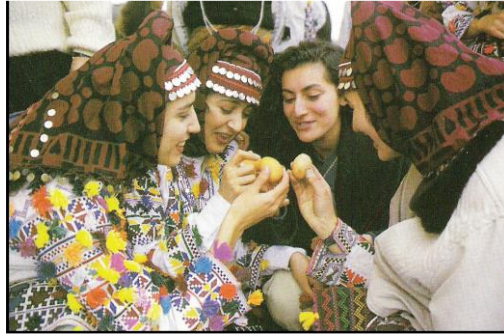
5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında El Sanatları Geleneği ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders kitabında bu ögeye sadece bir ünite bir konu başlığı altında yer verildiği görülmektedir. Ders kitabının el sanatları geleneği ögesi ile ilgili olarak “giyim- kuşam ve süslenme” ve “geleneksel meslekler” alt temaları üzerine şekillendirildiği; ancak bu temalara sınırlı şekilde yer verildiği tespit edilmiştir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	El Sanatları Geleneği Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
Adım Adım Türkiye	Zengin Kültürümüz	Giyim- Kuşam ve Süslenme Geleneksel Meslekler	2
TOPLAM			2

Tablo 14: El Sanatları Geleneği Ögesi

Tablo 14’te görüldüğü üzere; 5. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında El Sanatları Geleneği ögesine ilişkin iki metne yer verilmiştir. Bu metinlerin ikisi de Adım Adım Türkiye ünitesinde geçmektedir. Bu ünitenin “Zengin Kültürümüz” konu başlığında “Giyim- Kuşam ve Süslenme” alt temasına yer verilmiştir. Bu tema, kadın giyimi (bebek, çocuk, genç kız, nişanlı, gelin, hamile, dul, yaşlı kadın, tören giyimi ve günlük giyim), erkek giyimi (bebek, çocuk, delikanlı, damat, yaşlı adam, tören giyimi, mesleki giyim ve günlük giyim) ve süslenmeyi (boya, sürme, rastık, kına, dövme, takı,

küpe bilezik, halhal, oya, işleme, vb.) kapsamaktadır. 5. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında “Giyim- Kuşam ve Süslenme” alt temasının “Tören Giyimi” başlığına örnek olarak “*Yozgat’a bağlı Divanlı köyünde Hıdırellez günü kutlamalar için kadınlar parlak kumaşlardan yapılmış elbiseler giyerler. Erkekler ise siyah kadife şalvar, ceket ve yelek giyerek Kara Çayır adı verilen yere giderler*”(Başol ve diğerleri, 2014; s. 38) ifadeleri kullanılmıştır. Ayrıca, Hıdırellez ve Nevruz Bayramları’nda giyilen kıyafetleri gösteren bir görsele yer verilmiştir.

Resim 12: Nevruz Bayramı (Başol ve diğerleri, 2014, s. 38)

Zengin kültürümüz konu başlığı altında verilen bir diğer el sanatları geleneği ögesine ilişkin alt tema ise geleneksel mesleklerdir. Bu tema; bakırcılık, demircilik, kalaycılık, yorgancılık, oymacılık, işlemecilik, hattatlık, dokumacılık, oyacılık, vb. meslek türlerini kapsamaktadır. 5. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında “Geleneksel Meslekler” alt temasının “Bakırcılık” ve “Dokumacılık” başlıklarına yer verilmiştir. Ders kitabında “Bakırcılık” mesleği ile ilgili olarak;

Ben bir bakır ustasıyım. Mesleğim babadan oğula geçerek devam eder. Ben de işe babama yardım ederek başladım. Ürünlerimiz tamamen el emeği, göz nurudur. Ürünlerin üzerine çeşitli motifleri çekiç darbeleriyle âdeta resim yapar gibi işleriz. Motif olarak daha çok geometrik şekiller, bayrağımızın sembolü ay yıldız ve bazen de çeşitli kuş ve çiçek figürlerini işliyoruz. Bir ürünün yapımı, büyüklüğüne ve işlediğimiz figüre göre saatlerimizi bazen de günlerimizi alır.

Resim 13: Bakırcı Ustası (Başol ve diğerleri, 2014, s. 40)

şeklinde bir tanıtım metnine yer verilmiş ve bakırcılığın kültürümüzü yansıtan önemli değerlerden olduğu vurgulanmıştır. “Dokumacılık” mesleği ile ilgili olarak da ders kitabında halı dokuyan bir kadının konuşması paylaşılmış ve;

10 yaşında anneme yardım ederek halı dokumaya başladım. Kayseri'nin Bünyan ilçesinde her evin alt katında bir halı tezgâhı bulunuyor. Halının dokunması için önce koyun ve kuzunun yünü ip haline getiriliyor. Sonra bu ipler bitkilerden elde edilen kök boya ile canlı renklere kavuşuyor. Tezgâhta ilmik ilmik dokunuyor. Renkler desene, motife dönüşüyor.

ifadeleriyle halının dokunma süreci anlatılmıştır. Bu metne ek olarak çeşitli görsellerde de dokumacılık mesleğine yer verilmiştir.

Örgün Eğitim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında SOKÜM Ögeleri

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı SOKÜM ögeleri açısından incelendiğinde; ders kitabında beş ögeden dördüne yer verildiği Gösteri Sanatları ögesinin ders kitabında yer almadığı belirlenmiştir. Metin dağılımı bakımından en fazla “Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar” (7) ögesine yer verildiği; bu ögeleri sırasıyla “Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler” (5), “Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar” (4) ve “El Sanatları Geleneği” (1) ögelerinin takip ettiği tespit edilmiştir.

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı yer verilen SOKÜM ögelerine ilişkin bulgulara her bir öge başlığı altında ayrı ayrı yer verilmiştir.

Örgün Eğitim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesi

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders kitabının atasözü, destan ve deyimler alt temaları üzerine şekillendirildiği; diğer alt temalara (jestler ve mimikler, sözlü tarih, efsane, adlar, selamlaşma sözleri, ninniler, maniler, bilmece, tekerlemeler, ilahiler, alkışlar, kargışlar, hikâyeler, fıkralar, jestler ve mimikler, argo sözler, masallar, mitler, yemin sözleri ve selam sözleri) yer verilmediği dikkat çekmektedir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
İpek Yolunda Türkler	Anayurttan Anadolu'ya	Destan	3
Ülkemizin Kaynakları	Nitelikli İnsan ve Mesleklerin Özellikleri	Atasözü Deyimler	2
Ülkemiz ve Dünya	Uluslararası İlişkilerimiz	Destan	1
Elektronik Yüzyıl	Sağlık İçin Dayanışma	Atasözü	1
TOPLAM			7

Tablo 15: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesi

Tablo 15'te görüldüğü üzere; 6. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında "Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar" ögesine ilişkin yedi metne yer verilmiştir. Bu metinlere en fazla yer veren ünite İpek Yolunda Türkler (3) ünitesidir Bu üniteyi sırasıyla Ülkemizin Kaynakları (2), Ülkemiz ve Dünya (1) ve Elektronik Yüzyıl (1) üniteleri takip etmektedir.

"İpek Yolunda Türkler" ünitesinin "Anayurttan Anadolu'ya" konu başlığında sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine ilişkin metin ve görsellere yer verilmiştir. Ders kitabında Anayurttan Anadolu'ya konu başlığı altında sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine ilişkin olarak "Destanlar" alt temasına değinilmiştir.

Oğuz Kağan büyük bir toy (kurultay) tertip etti. Halka emir gönderdi... Oğuz Kağan, halkı çağırınca halk birbirine danıştı ve geldi. Türlü yemekler, tatlılar yediler; türlü şuruplar içtiler. Ondan sonra Oğuz Kağan, dört tarafa emirler yolladı. Fermanlar yazdı, elçiler gönderdi. Bu fermanlarda şöyle yazılmıştı: “Ben Türk kağanıyım ve yeryüzünün dört yanının hükümdarı olsam gerek. Sizden itaat dilerim. Kim benim emirlerime baş eğerse hediyelerini kabul ederek onu dost edinirim. Kim baş eğermezse onu düşman sayarak ona karşı asker çıkarırım.”

Birçok ülkeyi fetheden Oğuz Kağan'ın ülkesine dönmesi şerefine yapılan toyda doksan bin koç kesildi ve altın otağ (çadır) kuruldu. Oğuz Kağan, çocuklarını yanına çağırarak onlara nasihatte bulundu. “Bundan sonra oğullarımdan kim başa çıkarsa beraberce hareket etsinler. Eğer birlikte hareket eder, bir ağızdan konuşursanız sahip olduklarınızı korursunuz. Ama diliniz bir olmazsa fethettiğiniz yerler elinizden çıktığı gibi, vatanınızı ve canınızı da kaybedersiniz.

Saadettin Gömeç, *Türk Destanlarına Giriş*, s. 51-102. (Düzenlenmiştir.)

Resim 14: Oğuz Kağan Destanı (Köstüklü, 2014, s. 65)

Resim 14'te Oğuz Kağan Destanı'ndan bir bölüm verilmiştir. Bununla birlikte, Anayurttan Anadolu'ya başlığı altında Ergenekon ve Türeyiş Destanları'ndan bölümler de metin kutucukları içinde verilmiş ve Türklerin çoğalma ve göç etme hikâyelerine değinilmiştir.

“Ülkemizin Kaynakları” ünitesinin “Nitelikli İnsan ve Mesleklerin Özellikleri” konu başlığı altında sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesi ile ilgili “*Ağaç yaşken eğilir*”, “*Bin bilsen de bir bilene danış*”, “*Bugünün işini yarına bırakma*”, “*Kabiliyetli çırak ustayı geçer*”, “*Tembele 'kapıyı ört' demişler, 'yel eser, örter' demiş*”, “*Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır*”, “*Düşüne düşünme görmeli işi, sonra pişman olmamalı kişi*” ve “*Bilmemek ayıp değil öğrenmemek ayıp*” (Köstüklü, 2014, s. 120) atasözlerine yer verilmiştir. Ayrıca, aynı metin içinde “*Özü sözü bir olmak*”, “*Altın Bilezik*”, “*Eğri oturup doğru konuşmak*” ve “*Tuttuğunu koparmak*” (Köstüklü, 2014, s. 120) deyimlerine değinilmiştir.

“Ülkemiz ve Dünya” ünitesinin “Uluslararası İlişkilerimiz” konu başlığında sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine ilişkin metin ve görsellere yer verilmiştir. Ders kitabında “Uluslararası ilişkilerimiz” konu başlığı altında sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine ilişkin olarak “*Koroğlu Operası*” başlığı altında bir halk destanı olan Koroğlu Destanı'na değinilmiş ve “*Koroğlu, Türk dünyasına ait bir halk destanıdır. Türkmenistan'da ‘Göroğlu’, Özbekistan ve Kazakistan'da ‘Goroğlu’ Tacikistan ve Tataristan'da ‘Gurguli’ Türkiye’de ‘Koroğlu’ adlarıyla tanınan destan, Türk dünyasının ortak kültürünün kanıtıdır*” (Köstüklü, 2014, s. 138) ifadeleriyle bir nevi destanların önemli kültürel öğelerden olduğuna vurgu yapılmıştır.

“Elektronik Yüzyıl” ünitesinin “Sağlık İçin Dayanışma” konu başlığı altında da sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesi ile ilgili ders kitabında “*Öfkeyle kalkan zararlar oturur*” (Köstüklü, 2014, s. 188) atasözüne yer verilmiştir.

Örgün Eğitim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders kitabında “törenler kutlamalar ve ritüelleri” ve “halk sporları” alt temalarına yer verildiği görülmektedir. Ancak bu üç alt temanın kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında ders kitabında, törenler kutlamalar ve ritüelleri alt temasıyla ilgili bayram, yıl dönümleri, festival, düğün ve adak-kurban ögelerine değinildiği, bunun dışındaki, nişan, doğum, ölüm, büyü, sihir, fal, hacca gitme, ölüm, diş hediği nazar, uğur, anma günleri, askerlik, sünnet gibi kültürel ögelere yer verilmediği tespit edilmiştir. Ayrıca, ders kitabında halk hukuku alt teması ile ilgili ögeye yer verilmediği belirlenmiştir. Ders kitabında halk sporları alt teması ile ilgili olarak da sadece boğa güreşi ve çevgan oyunu olmak üzere iki oyundan bahsedildiği, ancak bilek güreşi, güreş, cirit, çocuk oyunları ve oyuncakları, horoz ve köpek dövüşleri gibi ögelere yer verilmediği tespit edilmiştir.

Ünite adı	Ünite konusu	Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
Yeryüzünde Yaşam	Uygarlıkların Beşiği	Törenler Kutlamalar ve Ritüelleri	1
İpek Yolunda Türkler	Kültürümüzün Yaşayan Değerleri: Kutlamalar Bozkırın Sanatkârları	Törenler Kutlamalar ve Ritüelleri Halk Sporları	4
TOPLAM			5

Tablo 16: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi

Tablo16’ da görüldüğü üzere; 6. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında “toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler” ögesine ilişkin beş metne yer verilmiştir. Bu metinlere yer veren üniteler İpek Yolunda Türkler (4) ve Yeryüzünde Yaşam (1) üniteleridir.

“Yeryüzünde Yaşam” ünitesinin “Uygarılıkların Beşığı” konu başlığında toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ögesine ilişkin metin ve görsellere yer verilmiştir. Ders kitabında “Uygarılıkların Beşığı” konu başlığı altında toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ögesine ilişkin olarak “*Ahtahşum (çiğdem çiçeğı) bayramında ise yeni yılı karşılar, özel kutlamalar yaparız*”, “*Tanrılarımıza kurban keseriz*”, “*...verimin ve bolluğun artması için bahar şenlikleri düzenliyoruz*” (Köstüklü, 2014, s. 53) gibi ifadeler kullanılmış ve ilk uygarılıkların yaşattığı bayram, şenlik ve adak-kurban gibi kültürel ögelere değinilmiştir.

“İpek Yolunda Türkler” ünitesinin “Kültürümüzün Yaşayan Değerleri: Kutlamalar” ve “Bozkırın Sanatkarları” konu başlıklarında toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ögesine ilişkin metin ve görsellere yer verilmiştir. “Kültürümüzün Yaşayan Değerleri: Kutlamalar” konu başlığı altında toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ögesine ilişkin “törenler kutlamalar ve ritüelleri” alt teması yer almıştır. Bu alt tema kapsamında Nevruz Bayramı kutlamaları anlatılmıştır.

2000 yıl önce düşman baskınına uğrayan Türklerden kurtulabilenler Ergenekon adlı bir yere yerleşirler. Zamanla çoğalarak buraya sığmaz olurlar. Bir bozkurdu izleyerek dağın diğer tarafına bir geçit olduğunu öğrenirler. Buradan tüm milletin geçebilmesi için dağa odun yığarak geçidi eritirler. Türklerin buradan çıkışı bahar mevsimine, 21 Mart tarihine rastladığı için her sene bu tarihi, kağan ve beyler önderliğinde örs üzerine demir döverek ve çeşitli etkinlikler düzenleyerek bayram olarak kutlamak bir gelenek hâline dönüşmüştür.
Türkler, C. III, s. 53.

Resim 15 : Nevruz Bayramı Kutlamaları (Köstüklü, 2014, s. 90)

Resim 15’ te, Türklerin Ergenekon’dan çıkışı sonrasında bir gelenek haline gelen Nevruz Bayramı’nın kutlanması etkinliklerine yer verilmiştir. Ayrıca, “*Her yeni yılın ilk günlerinde boğa güreşleri yapılır ve insanlar bunu seyreder*” ifadeleri ile Nevruz Bayramı’nda yapılan halk sporlarına da değinilmiştir. “törenler kutlamalar ve ritüelleri” alt teması ile ilişkili olarak ders kitabında festivaller anlatılmış ve “*Üç Tonluk Mesir Macunu Paylaşılmalı*” gazete haberi ile Dünya SOKÜM Listesi’nde yer alan Türk kültür ögesine yer verilmiştir.

“Törenler kutlamalar ve ritüelleri” alt teması ile ilgili ders kitabında yer verilen bir öge de düğünlerdir. Aşağıda yer verilen iki ayrı metinle Türk kültüründe kız isteme ve düğün etkinlikleri anlatılmıştır.

Düğünde damat, dostlarıyla beraber kız babasının evine gider. Kızın babası gelenleri kapıda karşılar, misafirlerine yemek ikramından sonra damadın boynuna bir yazma asar. Bundan sonra bir fincan tuzlu su getirilir. Bu tuzlu su içinde ıslanmış ekmeği nişanlılar yerler; kız, baba evinden çıkar. Atlı bir alay müziklerle damadın evine gider. Gelinle onun etrafında olanlar ağlarlar. Damat tarafı teselli edici şarkılar söyler. Damat tarafı yalancıkdan bir kız kaçırmaya hareketi yapar. Kız tarafı karşı koyar. Damadın boynundaki yazmayı almak isterler. Damat yazmayı vermemek için bedel olarak herkese para verir. Alay, erkek evine gelince gelin bir keçe içine konarak el üstünde kapıdan içeri alınır.

Türkler, C.III, s. 59. (Düzenlenmiştir.)

Eski Türklerde düğünler arasında iki gencin evlenmesi kararı Türkçe ‘aldum’ ve ‘virdüm’ kelimeleriyle ifade ediliyordu. ‘Aldum’ kelimesini damat tarafı söylüyor, ‘virdüm’ kelimesini ise kızın büyükleri söyleyerek sözlerinde duracaklarını belirtmiş oluyorlardı. Damat adayının ailesi kız tarafına at ve elbise verirdi. Düğünde ise yerine getirilmesi gereken bazı âdetler vardı ki bunların başında düğün yemeği geliyordu. Düğün sırasında para saçılıyordu. Bol bol hediye alınıp veriliyordu. Evlenecek kızın çeyizi için bütün aile seferber oluyordu. Gelin süslenerek başına taç takılıyordu. Gelin giderken yabancılara görünmemesi için yüzüne duvak örtülüyordu. Gelin, damadın evine atla gönderiliyordu.

Mehmet Altay Köymen, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, s. 308-310. (Düzenlenmiştir.)

Resim 16: Kız İsteme Töreni ve Düğün (Köstüklü, 2014, s. 91)

“İpek Yolunda Türkler” ünitesinin son konusu olan “Bozkırın Sanatkarları” konu başlığında ise “Çevgan Oyunu” nu anlatan bir minyatür resim ile “Halk Sporları” alt temasına yer verilmiştir.

Resim 17: Çevgan Oyunu (Köstüklü, 2014, s. 95)

Örgün Eğitim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders kitabında “mitik, şamanik, kozmogonik,

eskatolojik halk inançları”, ”halk ekonomisi” ve “halk mutfağı” alt temalarına yer verildiği; ancak Dünya ve evrenin yaratılışı ile ilgili bilgi ve inanışlar, kıyamet, halk hekimliği, halk takvim ve meteorolojisi, halk biyolojisi, halk matematiği, halk mimarisi, halk taşımacılığı, halk haberleşme ve teknikleri ve halk tarım ve hayvancılığı alt temalarına değinilmediği tespit edilmiştir.

Ders kitabında yer verilen alt temaların kapsadığı kültürel öğeler dikkate alındığında da ders kitabında bütün kültürel öğelere yer verilmediği dikkat çekmektedir. Mitik, şamanik, kozmogonik, eskatolojik halk inançları alt temasıyla ilgili Tanrı ögesine değinildiği, bunun dışındaki, melek, şeytan, cin, peri, hızır, alkarısı/al basması, koncalus, enkebut ve karabasan gibi kültürel öğelere yer verilmediği tespit edilmiştir. Halk Ekonomisi alt teması ile ilgili sadece takas ögesine yer verilmiş, imece ve hizmet karşılığı mal öğeleri ders kitabında yer almamıştır. halk mutfağı alt temasında sadece gıda depolama kültürüne yer verilmiş; diğer yemekler ve araç gereçlere ilişkin bir metne yer verilmemiştir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesine İlişkin Alt Öğeler	(f)
Yeryüzünde Yaşam	Geçmişten Günümüze Yerleşme Uygarlıkların Beşiği	Halk Mutfağı Mitik, Şamanik, Kozmogonik, Eskatolojik Halk İnançları Halk Ekonomisi	3
İpek Yolunda Türkler	Anayurttan Anadolu'ya	Mitik, Şamanik, Kozmogonik, Eskatolojik Halk İnançları	1
TOPLAM			4

Tablo 17: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi

Tablo 17’ de görüldüğü üzere; 6. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında “Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar” ögesine ilişkin dört metne yer verilmiştir. Bu metinlere yer veren üniteler sırasıyla Yeryüzünde Yaşam (3) ve İpek Yolunda Türkler (1) üniteleridir.

Yeryüzünde Yaşam” ünitesinin “Uygarlıkların Beşiği” konu başlığı altında “*Topraklarımız çok verimli olsa da biz, gelecek yıllarda sıkıntı çekmemek için çok sayıda tahıl deposu ve bir baraj yaptırдық*” (Köstüklü, 2014, s. 53) ifadeleriyle halk mutfağı alt teması içinde yer alan gıda depolama kültürüne değinilmiştir. Ayrıca,

“Anadolu’daki bütün tanrıları kutsal sayar, onlara inanırız”, “Tanrılarımıza kurban keseriz” (Köstüklü, 2014, s. 53) ifadeleriyle mitik, şamanik, kozmogonik, eskatolojik halk inançları alt temasına ve “Alışverişte takas usulünü kullanıyorduk”, “Assur’dan Kaniş’e kumaş ve kalay götüren babam, mallarını burada gümüş ile değiştiriyor” (Köstüklü, 2014, s. 52) ifadeleri ile halk ekonomisi temasına yer verilmiştir.

“İpek Yolunda Türkler” ünitesinin “Anayurttan Anadolu’ya” konu başlığında doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ögesi ile ilgili mitik, şamanik, kozmogonik, eskatolojik halk inançları alt temasına yer verilmiş ve “Hükümdarlığa giden yol kuttan geçer, bey bu makama sen kendi gücün ve isteğin ile gelmedin, onu sana Tanrı verdi, hükümdarlar iktidarı Tanrı’dan alırlar” (Köstüklü, 2014, s. 68) ifadeleriyle kut anlayışı ve Gök Tanrı inancı anlatılmıştır.

Örgün Eğitim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında El Sanatları Geleneği Ögesi

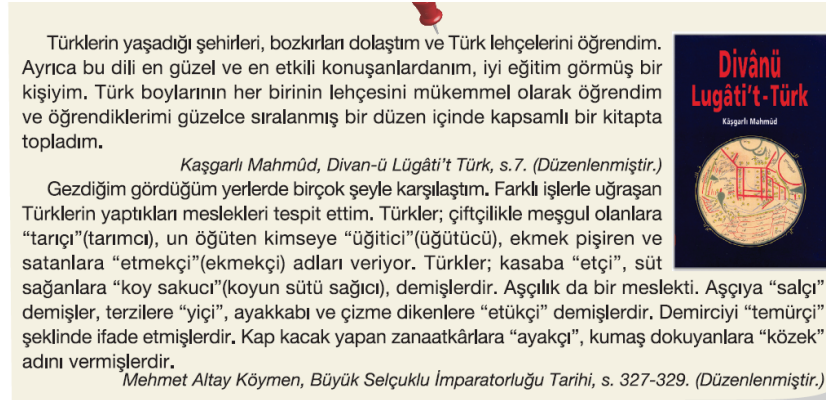
6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında El Sanatları Geleneği ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders kitabında “geleneksel meslekler” alt temasına yer verildiği; ancak yer verilen alt temaların kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında da ders kitabında bütün kültürel ögelere değinilmediği belirlenmiştir. Ders kitabında geleneksel mesleklere genel bir metinde değinildiği, bu mesleklerin kültürel miras için önemine değinilmediği tespit edilmiştir. Ayrıca, giyim – kuşam ve süslenme alt teması ile ilgili ders kitabında herhangi bir ögeye yer verilmediği belirlenmiştir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	El Sanatları Geleneği Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
İpek Yolunda Türkler	İlk Türk İslam Devletleri	Geleneksel Meslekler	1
TOPLAM			1

Tablo 18: El Sanatları Geleneği Ögesi

Tablo 18’de görüldüğü üzere; 6. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında “El Sanatları Geleneği” ögesine ilişkin İpek Yolunda Türkler ünitesinde bir metne yer verilmiştir. Aşağıda “İlk Türk İslam Devletleri” konusunda Kaşgarlı Mahmut’un Divanü Lügati’t Türk kitabından bir bölüme yer verilmiş ve Türklerin yaptıkları meslekler anlatılmıştır.

Resim 18: Türklerin Yaptıkları Meslekler (Köstüklü, 2014, s. 84).

Örgün Eğitim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında SOKÜM Ögeleri

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı SOKÜM ögeleri açısından incelendiğinde; ders kitabında beş ögeye de yer verildiği görülmektedir. Metin dağılımı bakımından en fazla “Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar” (4) ögesine yer verildiği; bu ögeleri sırasıyla “Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar” (4), “Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler” (3), “El Sanatları Geleneği” (2) ve “Gösteri Sanatları” (1) ögelerinin takip ettiği tespit edilmiştir.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer verilen SOKÜM ögelerine ilişkin bulgulara her bir öge başlığı altında ayrı ayrı yer verilmiştir.

Örgün Eğitim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesi

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde; ders kitabında atasözü, efsane, selamlaşma sözleri ve hikâye alt temalarına yer verildiği; diğer alt temalara (jestler ve mimikler, sözlü tarih, , adlar, ninniler, maniler, bilmeceler, tekerlemeler, ilahiler, alkışlar, kargışlar, fıkralar, jestler ve mimikler, argo sözler, masallar, mitler ve yemin sözleri) yer verilmediği dikkat çekmektedir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesine İlişkin Alt ögeler	(f)
İletişim ve İnsan İlişkileri	İletişim Sanattır	Atasözü	1
Ülkemizde Nüfus	Göçün Neden ve Sonuçları	Atasözü	1
Zaman İçinde Bilim	Her Bilimsel Buluş Yeni Bir Başarıdır	Hikâye	1
Ekonomi ve Sosyal Hayat	Devletler Gelişiyor	Efsaneler	1
TOPLAM			4

Tablo 19: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesi

Tablo 19’da görüldüğü üzere; 7. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında “Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar” ögesine ilişkin dört metne yer verilmiştir. Bu üniteler İletişim ve İnsan İlişkileri (1), Ekonomi ve Sosyal Hayat (1), Zaman İçinde Bilim (1) ve Ülkemizde Nüfus (1) üniteleridir.

“İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinin “İletişim Sanattır” konusunda sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine ilişkin metin ve görsellere yer verilmiştir. Ders kitabının “*Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır*” ve “*Öfkeyle kalkan zararlar oturur*” (Güven, 2014, s. 17) atasözlerine yer verilmiştir. Benzer şekilde, “Ülkemizde Nüfus” ünitesinin “Göçün Neden ve Sonuçları” konu başlığında da sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine ilişkin “*Bülbülü altın kafese koymuşlar, ille de vatanım demiş*” atasözüne yer verilmiştir.

“Zaman İçinde Bilim” ünitesinin “Her Bilimsel Buluş Yeni Bir Başarıdır” konusunda sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesi ile ilgili olarak camın üretimine ilişkin bir hikâyeye yer verilmiştir.

Kum Tanesinin Serüveni...

Yapay camın ilk olarak nasıl üretildiğine ilişkin hiçbir kanıt olmamasına rağmen, Romalı tarihçi Pliny (Pili), camı ilk olarak Fenikeli denizcilerin bulduğuna işaret eder. Öyküye göre denizciler, Suriye’nin Prolemais (Pilimeyis) bölgesindeki sahilde bir kamp kurarlar ve ateş yakarak kaplarını, aynı zamanda yükleri olan soda blokları üzerine koyarlar. Ertesi gün uyandıklarında, ateşin sıcaklığından dolayı kum ve sodanın camı oluşturduğunu görürler... (Güven, 2014, s. 101).

“Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesinin “Devletler Gelişiyor” konu başlığında sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine ilişkin Kral Midas’ın dokunduğu her şeyi altına çevirme efsanesinden bahsedilmiştir:

Frigya’nın kralı Midas’ım. Tanrı Dionysos (Diyonizos)’un en iyi arkadaşını tutsak ettim. Ama ona çok iyi davrandım. Bu nedenle Tanrı Dionysos, kendisinden bir dilek dilememi istedi. Ben de dokunduğum her şeyin altına dönüşmesini istedim... Sonunda yiyecekleri bile yiyemez oldum. Çünkü dokunduğum yiyecekler bile altın oluyordu. Bana Tanrı acıdı ve Sard yakınlarındaki Paktolos Irmağı’nda beni yıkadı. Böylece bu kötü durumdan kurtuldum. Irmağın sularında da o günden sonra altın bulunmaya başladı (Güven, 2014, s. 122).

Örgün Eğitim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Gösteri Sanatları Ögesi

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Gösteri Sanatları” ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders kitabında sadece “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin “Gez Dünyayı Gör Konya’yı” konu başlığında “Halk Müziği” alt temasının Mevlevi Sema Gösterisi’ne bir görselle yer verildiği görülmektedir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Gösteri Sanatları Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
Türk Tarihinde Yolculuk	Gez Dünyayı Gör Konya’yı	Halk Müziği	1
TOPLAM			1

Tablo 20: Gösteri Sanatları Ögesi

Örgün Eğitim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders kitabında “törenler kutlamalar ve ritüelleri”, “halk hukuku” ve “halk sporları” alt temalarına sadece bir üniteye yer verildiği görülmektedir. Ancak bu üç alt temanın kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında ders kitabında, törenler kutlamalar ve ritüelleri alt temasıyla ilgili bayram, ve düğün ögelerine değinildiği, bunun dışındaki, nişan, doğum, ölüm, büyü, sihir, fal, hacca gitme, ölüm, diş hediği nazar, uğur, anma günleri, askerlik, sünnet gibi kültürel ögelere yer verilmediği tespit edilmiştir. Benzer şekilde, halk hukuku alt teması ile ilgili

sadece yardımseverlik ögesine yer verilmiş, töre, gelenek, görenek, kan davası, and içme, konuk ağırlama, toplumsal statü ve akrabalık tanımı ve biçimi gibi ögeler ders kitabında yer almamıştır. Ders kitabında halk sporları alt teması ile ilgili olarak da sadece cirit oyunundan bahsedildiği, ancak bilek güreşi, güreş, boğa güreşi, çocuk oyunları ve oyuncakları, horoz ve köpek dövüşleri gibi ögelere yer verilmediği tespit edilmiştir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
Türk Tarihinde Yolculuk	Seyyahların Dilinden Osmanlı Kültürü	Törenler Kutlamalar ve Ritüelleri Halk Sporları Halk Hukuku	3
TOPLAM			3

Tablo 21: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi

Tablo 21’ de görüldüğü üzere; 7. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında “Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler” ögesine sadece “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin içinde geçen üç metinde yer verilmiştir.

“Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin “Seyyahların Dilinden Osmanlı Kültürü” konusunda toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ögesi içinde bulunan üç alt temaya da değinilmiştir. “törenler kutlamalar ve ritüelleri” alt teması ile ilgili ders kitabında yer verilen ögeler bayramlar ve düğünlerdir. Bayramlarla ilgili olarak Ramazan bayramının bir gün öncesinden başlayarak yapılan hazırlıklar ve bayram anlatılmıştır. Ayrıca, aynı konu içinde bir düğün alayını anlatan metne ve görsele yer verilmiştir.

Resim 19: Düğün Alayını Gösteren Tablo (Güven, 2014, s. 88)

Pek çok kadın düğün gününden önce gelinin annesi tarafından davet edilir, şenlik yaparak vakit geçirirler ve gelini hamama götürürler. Ertesi gün gelinin odasına gelirler ve gelini süslerler. Pek kolay örülmemiş düğümleri gelinin potinleri üzerine bağlarlar. Damat da aynı zamanda aynı şekilde eğlendirilir. Düğün günü sabahı damadın evini en iyi giysilerle davetliler doldurur. Sonra ikişer ikişer gelin evine doğru müzik refakatinde ve sağdıç başta olmak üzere gelini almaya giderler. Sağdıç, damadın en yakın akrabası veya arkadaşıdır. Gelin bir at üstünde sağdıca teslim edilir. Daha sonra alay, geldiği düzende döner. Onların arkasında sepetler taşınır. Bu sepetleri içinde onların hediyeleri gelir. Damat, evinin kapısında gelini karşılamak üzere bekler (Güven, 2014, s. 88)

“Seyyahların Dilinden Osmanlı Kültürü” konusu içinde “halk sporları” ve “halk hukuku” ögelerine ilişkin cirit ve yardımseverlik ögelerine yer verilmiş; cirit oyununu gösteren bir görsel ve eski dönemde insanlara ve hayvanlara karşı yapılan yardımları anlatan metinler kullanılmıştır.

Örgün Eğitim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders kitabında “halk mutfağı” ve “halk mimarisi” alt temalarına yer verildiği; ancak dünya ve evrenin yaratılışı ile ilgili bilgi ve inanışlar, kıyamet, halk hekimliği, halk takvim ve meteorolojisi, halk biyolojisi, halk matematiği, mitik, şamanik, kozmogonik, eskatolojik halk inançları, halk taşımacılığı, halk haberleşme ve teknikleri ve halk tarım ve hayvancılığı, gibi alt temalara değinilmediği tespit edilmiştir.

Ders kitabında yer verilen alt temaların kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında da ders kitabında bütün kültürel ögelere yer verilmediği dikkat çekmektedir. Halk mutfağı ögesi ile ilgili sadece yöresel yemeklerden bahsedilmiş; halk mimarisi ögesine ilişkin olarak da Osmanlı evlerinin iç dekorasyonu anlatılmış; bu ögelerin altında bulunan diğer unsurlara yer verilmemiştir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesine İlişkin Alt Temalar	(f)
Türk Tarihinde Yolculuk	Gez Dünyayı Gör Konya'yı Nasıl Etkiledik Etkilendik Seyyahların Dilinden Osmanlı Kültürü	Halk Mutfağı Halk Mutfağı Halk Mutfağı Halk Mimarisi	4
TOPLAM			4

Tablo 22: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi

Tablo 22' de görüldüğü üzere; 7. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında “Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar” ögesine ilişkin sadece Türk Tarihinde Yolculuk ünitesinde dört metne yer verilmiştir.

“Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin “Gez Dünyayı Gör Konya'yı” ve “Nasıl Etkiledik Etkilendik” konularında Konya yöresine ait Etli ekmek ve Dünya SOKÜM Listesi'ndeki varlıklarımızdan biri olan Türk kahvesine yer verilmiştir. Konya yöresi ile ilgili “*Bamya çorbası, kuzu tandır, Mevlana böreği, tirit, etli ekmek, fırın kebabı, arabaşı çorbası, etli yaprak sarması ve hoşmerim gibi geleneksel yemekleri var Konya'nın. Bu kadar lezzeti tanıdıktan sonra Konya'nın her mahallesinde göreceğimiz bir çeşmeden suyumuzu yudumlayarak gezimizi bitirelim*” (Güven, 2014, s. 81) ifadelerine yer verilmiş ve “halk mutfağı” alt temasına değinilmiştir.

Resim 20: Konya Yöresi'ne Özgü Etli Ekmek (Güven, 2014, s. 81)

“Seyyahların Dilinden Osmanlı Kültürü” konu başlığı altında toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler ögesine ilişkin olarak Osmanlı evlerinin iç dekorasyonu anlatılmış ve “halk mimarisi” ile ilgili kültürel öğelerden bahsedilmiştir.

“Bütün odalarda yarım metre kadar yükseklikte bir divan bulunur ve divanın üzerine halı serilir. Bu bir kanepedir. Kanepenin etrafında da duvara yaslanmış iki sıra minder bulunur. Türkler el sanatlarına düşkünlüklerini en çok burada sergilerler. Bunlar genelde sırma işlemeli ya da beyaz saten üzerine altın yıldızlı nakışlıdır. Hiçbir şey bu kadar canlı ve süslü görünmez. Bu kanepeler ayrıca o kadar rahat ki galiba bundan sonra sandalyede oturamayacağım. Tavanlar ise hep ahşaptan ve genellikle kakma işlemeli ya da çiçek figürleriyle boyalıdır. Odalar katlanır kapılarla birçok yere açılıyor ve kapıların ardı dolap görevi görüyor, bunlar bence bizimkilerden daha kullanışlı. Pencereilerin arasında eşyalar için küçük raflar var. Fakat burada en çok hoşuma giden şey odanın ortasındaki mermer fıskiyeler. Bu fıskiyelerden dökülen su serinlik veriyor.”
Lady Montagu, *Şark Mektupları*, s. 64-65 (Düzenlenmiştir).

Resim 21: Osmanlı Evi (Güven, 2014, s. 86)

Aynı konu içinde kahvenin Türk kültüründeki yerine seyyahların anlattıkları değinilmiş ve kahveye görsellere ve metinlere yer verilmiştir.

Resim 22: Türk Kahvesi İkrâmı (Güven, 2014, s. 87)

Onların her zaman içtikleri başka bir içecekleri vardır ve kahve diye isimlendirdikleri bu içeceği günün her saatinde içerler. Kahveyi porselen fincanlara koyarlar ve boyalı tahta tepsi üzerine sıralayarak sıcak olarak size getirirler. Türk ülkesinde kahve çok miktarda içilir, ister fakir ister zengin olsun günde en az iki veya üç fincan içerler. Herkesin geldiği kahvehaneler çoktur. Kahve burada büyük kazanlarda pişirilir. Buraya birçokları konuşmak için gelirler. Kahvehanelerin dışında, gelip geçeni görmek ya da hava almak isteyenlerin oturdukları, üzerleri hasırla örtülü taş sıralar da bulunmaktadır (Güven, 2014, s. 87).

Örgün Eğitim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında El Sanatları Geleneği Ögesi

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında El Sanatları Geleneği ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders kitabında iki ünite “geleneksel meslekler” ve “giyim – kuşam ve süslenme” alt temalarına yer verildiği; ancak yer verilen alt temaların kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında da ders kitabında bütün kültürel ögelere değinilmediği dikkat çekmektedir. Geleneksel meslekler alt temasıyla ilgili çömlekçilik, bakırcılık ve saraçlık ögelerine değinildiği, bunun dışındaki, ebruculuk, hattatlık, urgancılık, tenekecilik, dericilik, oymacılık ve nakkaşlık gibi kültürel mesleklere yer verilmediği tespit edilmiştir. Giyim – kuşam ve süslenme alt teması ile ilgili sadece kadın ve erkek giyim kuşamından bazı ögelere yer verilmiş ve boya ve takı gibi süslenmeye ilişkin ögeler ders kitabında yer almamıştır.

Ünite Adı	Ünite Konusu	El Sanatları Geleneği Ögesine İlişkin Alt ögeler	(f)
Türk Tarihinde Yolculuk	Gez Dünyayı Gör Konya'yı	Geleneksel Meslekler Giyim-Kuşam ve Süslenme	2
TOPLAM			2

Tablo 23: El Sanatları Geleneği Ögesi

Tablo 23’ de görüldüğü üzere; 7. Sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında “El Sanatları Geleneği” ögesine ilişkin Türk Tarihinde Yolculuk ünitesinde iki metne yer verilmiştir.

“Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin “Karaların ve Denizlerin Hakimi Osmanlı” ve “Gez Dünyayı Gör Konya’yı” konu başlıklarında El Sanatları Geleneği ögesine ilişkin “Geleneksel Meslekler” ve “Giyim – Kuşam ve Süslenme” alt temalarına yer verilmiştir. Gez Dünyayı Gör Konya’yı konusunda Geleneksel mesleklerden bazılarına yer verilmiş ve Konya Çıkrıkçılar Çarşısı’nda bulunan ve artık günümüzde yapılmayan mesleklere değinilmiştir.

Habbazlar (Poğaçacılar), kasaplar, pastırmacılar, helvacılar, kazazlar (ipekçiler), iplikçiler, mesci, yemeniciler, debbağlar, keçeciler, külahçılar, kürkçüler, yorgancılar, terziler, nalbantlar, mihçiler, nalçacılar, muhtablar, semerciler, saraçlar, sabuncular, bezirciler, çömlekçiler, boyacılar, kuyumcular, aktarlar, berberler, bakırcılar... diye uzayıp gidiyor. Bu mesleklerin

birçoğu günümüzde yapılmıyor. Örneğin keçecilik. Toprak damlı, toprak tabanlı eski Konya evlerinin süsü keçe pek dokunmuyor artık. Günümüze ulaşan han ve çarşılarında ticaret ve imalat sürmekle beraber alışveriş merkezleri olarak isimlendirilen yerler daha yoğun hâle gelmiştir (Güven, 2014, s.79).

Aynı konu içinde Konya'nın kültürüne ilişkin kılık kıyafetler anlatılmış ve Konya Etnografya Müzesi'nde bulunan eşyalara ilişkin görsel ve metinlere yer verilmiştir.

Resim 23: Etnografya Müzesi, Kıyafetler ve Yer Sofrası Bölümleri (Güven, 2014, s. 80)

SOKÜM Öğeleri	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf
Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	7	7	4
Gösteri Sanatları	3	-	1
Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler	6	5	3
Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar	3	4	4
El Sanatları Geleneği	2	1	2
TOPLAM	21	17	14

Tablo 24: Örgün Eğitim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında SOKÜM Öğelerine Yer Verilme Durumu

Tablo 24'te görüldüğü üzere; örgün eğitim ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında SOKÜM öğelerine üç sınıf seviyesinde de yer verildiği, örgün eğitim basamağında SOKÜM öğelerinin en fazla 5. sınıf ders kitabında yer aldığı dikkat çekmektedir. Bunu sırasıyla 6. sınıf ve 7. sınıf ders kitapları takip etmektedir. Program

boyutunda en fazla kazanımın ve ders kitabı boyutunda en az etkinliğin 7. sınıfta olması program ile ders kitabı etkinlikleri arasında bir tezatlık olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, örgün eğitimde ders kitabı ile öğretim programının etkinliklere yer verme açısından uygunluk göstermediği söylenebilir.

Açık Öğretim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Notlarında SOKÜM Ögelerine Yer Verilme Durumu

Araştırmanın ikinci alt amacı olan “Açık öğretim ortaokul Sosyal Bilgiler ders notlarında SOKÜM ögelerine yer verilme durumu nasıldır? sorusuna ilişkin olarak elde edilen bulgular sınıf düzeylerine uygun olarak iki ayrı başlık altında ele alınmıştır. 5. sınıf düzeyinde okutulan ders notu örgün eğitim ders kitabı ile aynı olduğundan bulgularda sadece 6. ve 7. sınıf ders notlarına yer verilmiştir.

Açık Öğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Notlarında SOKÜM Ögeleri

6. Sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notları SOKÜM ögeleri açısından incelendiğinde; ders notlarında beş ögeden dördüne yer verildiği Gösteri Sanatları ögesinin ders notunda yer almadığı belirlenmiştir. Metin dağılımı bakımından en fazla “Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar” (4) ve ögelerine yer verildiği; bu ögeleri sırasıyla “Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler” (3), “Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar” (1) ve “El Sanatları Geleneği” (1) ögelerinin takip ettiği tespit edilmiştir.

6. Sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notlarında yer verilen SOKÜM ögelerine ilişkin bulgulara her bir öge başlığı altında ayrı ayrı yer verilmiştir.

Açık Öğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Notlarında Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesi

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders notunda Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders notunda destan alt teması dışında diğer alt temalara (jestler ve mimikler, sözlü tarih, efsane, adlar, selamlaşma sözleri, ninniler, maniler, bilmeceler, tekerlemeler, ilahiler, alkışlar, kargışlar, hikâyeler, fıkralar, jestler ve

mimikler, argo sözler, masallar, mitler, yemin sözleri ve selam sözleri) yer verilmediği dikkat çekmektedir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
İpek Yolunda Türkler	Onlar Benim Atalarım	Destan Destan Destan	4
	İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık	Destan	
TOPLAM			4

Tablo 25: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar Ögesi

Tablo 25’ te görüldüğü üzere; açık öğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders notunda “Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar” ögesine ilişkin İpek Yolunda Türkler (4) ünitesinde dört metne yer verilmiştir.

“İpek Yolunda Türkler” ünitesinin “Onlar Benim Atalarım”, “İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık” ve “İlk Müslüman Türk Devletleri” konu başlıklarında Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ögesine ilişkin metin ve görsellere yer verilmiştir. Ders kitabında, “Onlar Benim Atalarım” ve “İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık” konu başlıklarında “Destanlar” alt temasına değinilmiş ve Oğuz Kağan, Ergenekon, Türeyiş destanları anlatılmıştır. “*Ormanlar demir silah olsun/ Aslan su yerinde yürüsün/ Daha bol, daha zengin/ Gökyüzünde güneş bayrak olsun*” (Bağcı, 2010; s. 54) dizeleriyle Oğuz Kağan Destanı’nda Mete Han’ın yaptığı kahramanlıkların yer aldığı vurgulanmıştır. Ayrıca, Ergenekon, Göç, Türeyiş, Bozkurt destanları hakkında derleme metinlere yer verilmiştir.

Açık Öğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Notlarında Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi

6. sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notu incelendiğinde, ders notunda sadece bir ünitenin üç konu başlığı altında toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ögesine

ilişkin metinlere ve görsellere yer verildiği görülmektedir. Ayrıca, bu ögenin üç ana başlığı olan “törenler kutlamalar ve ritüelleri”, “halk hukuku” ve “halk sporları” alt temalarından sadece birine değinildiği de araştırmanın bir diğer bulgusudur. Alt temanın kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında da ders notunda eksikliklerin olduğu görülmektedir. Törenler kutlamalar ve ritüelleri alt temasıyla ilgili bayram, kına gecesi ve düğün ögelerine değinildiği, bunun dışındaki, nişan, doğum, ölüm, büyü, sihir, fal, hacca gitme, ölüm, diş hediği nazar, uğur, anma günleri, askerlik, sünnet gibi kültürel ögelere yer verilmediği tespit edilmiştir. Halk Sporları ve Halk hukuku alt temaları ile ilgili ise ders kitabında hiçbir ögeye rastlanmamıştır.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
İpek Yolunda Türkler	İlk Müslüman Türk Devletleri	Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri	3
	Yaşayan Geleneklerim	Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri	
TOPLAM			3

Tablo 26: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi

Tablo 26’ da görüldüğü üzere, 6. sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notunda “Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler” ögesine sadece “İpek Yolu’nda Türkler” ünitesi içinde üç metinde yer verilmiştir.

Ünitenin “Yaşayan Geleneklerim” konusunda “törenler, kutlamalar ve ritüelleri” alt temasına değinilmiş; Nevruz Bayramı, kına gecesi ve düğünden bahsedilmiştir. Nevruz Bayramı anlatılırken sadece Osmanlı Devleti zamanında yapılan kutlamalara değinilmiş; örgün eğitim ders kitaplarındaki gibi kutlanma nedeni ve nasıl kutlandığı anlatılmamıştır. Açık öğretim ders notunda değinilen bir başka öge kına geceleri ve düğünlerdir.

Resim 24: Kına Gecesi ve Düğün Günü (Bağcı, 2010, s. 86-87)

Ders notunda bu konu ile ilgili olarak kına gecesi ve düğün günü yapılan adetlerden bahsedilmiştir.

Kına gecesi hem kız evinde hem erkek evinde ayrı ayrı yapılır. Kına erkek evinde kimi zaman çalgı kimi zaman mevlütlü olur, çalgı çalıyorsa gençlerimiz oynarlar, halaylar çekerler. Akşamleyin ise konvoy yapılır ve kız evine kına yakmaya gidilir. Kız evinde kına başlamadan önce erkek tarafından görevlendirilen birisi çerez dağıtır. Kızın arkadaşları ve yakınları kızın kinasını yakarlar, kıza mâni söyleyip ağlatırlar ve erkek evine geri dönerler. Kız evinde kızın arkadaşları hoşlarına giden çiçekleri isterler, kız tarafı vermezse âdet gereği izinsiz çalarlar. Erkek evine dönüldüğü zaman kına devam eder, erkek evinde de şenlikler yapılır. Kimi zaman köyün gençlerinden birkaç kişi âdet gereği erkek evinden yemek için tavuk ister, vermezlerse kümeden alırlar. **Düğün günü**; düğün sahibi sabahleyin koyun veya keçi keser, düğüne gelen misafirleri ağırlamak için yemek yaptırır. Çalgı varsa öğleye kadar çalgı çalar; çalgı yoksa öğle yemek yenmeden önce mevlüt okunur ve yemek yendikten sonra konvoy yapılır ve kız evine gelin almaya gidilir (Bağcı, 2010; s. 86-87).

Açık Öğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Notlarında Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi

6. sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notunda Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders notunda “mitik, şamanik, kozmogonik, eskatolojik halk inançları” alt temasına yer verildiği; ancak Dünya ve evrenin yaratılışı ile ilgili bilgi ve inanışlar, kıyamet, halk hekimliği, halk takvim ve meteorolojisi, halk biyolojisi, halk matematiği, halk taşımacılığı ve halk haberleşme teknikleri, vb. alt temalarına değinilmediği tespit edilmiştir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
İpek Yolunda Türkler	İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık	Mitik, Şamanik, Kozmogonik, Eskatolojik Halk İnançları	1
TOPLAM			1

Tablo 27: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi

Tablo 27’ de görüldüğü üzere; 6. Sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notunda “Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar” ögesine ilişkin sadece İpek Yolunda Türkler (1) ünitesinde bir metne yer verilmiştir.

“İpek Yolunda Türkler” ünitesinin “İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık” konu başlığında doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ögesine ilişkin “mitik, şamanik, kozmogonik, eskatolojik halk inançları” alt temasına yer verilmiştir. İlk Türk Devletleri konusu anlatılırken hükümdara devlet yönetme yetkisinin Tanrı tarafından verildiği inancına dayanan “Kut Anlayışı” ndan bahsedilmiştir.

Açık Öğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Notlarında El Sanatları Geleneği Ögesi

6. Sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notunda El Sanatları Geleneği ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, ders notunda “Geleneksel Meslekler” alt temasına yer verildiği; ancak yer verilen alt temanın kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında, ders notunda bütün kültürel ögelere değinilmediği belirlenmiştir. Geleneksel Meslekler alt temasıyla ilgili bakırcılık, demircilik, dokumacılık ve işlemecilik ögelerine değinildiği, bunun dışındaki, ebruculuk, hattatlık, urgancılık, tenekecilik, dericilik, saraçlık ve nakkaşlık gibi kültürel ögelere yer verilmediği tespit edilmiştir. Giyim – Kuşam ve Süslenme alt teması ile ilgili bir ögeye yer verilmemiştir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	El Sanatları Geleneği Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
İpek Yolunda Türkler	İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık	Geleneksel Meslekler	1
TOPLAM			1

Tablo 28: El Sanatları Geleneği Ögesi

Tablo 28’ de görüldüğü üzere; 6. Sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notunda “El Sanatları Geleneği” ögesine ilişkin İpek Yolunda Türkler (1) ünitesinde bir metne yer verilmiştir.

“İpek Yolunda Türkler” ünitesinin “İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık” konu başlığında El Sanatları Geleneği ögesine ilişkin “Geleneksel Meslekler” alt temasına yer verilmiştir. İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık konusunda Türklerin dokumacılıkla uğraştığı anlatılmış ve demir ve bakırdan kaplar yaptıkları anlatılmıştır.

Resim 25: Türklerde Dokumacılık (Bağcı, 2010, s. 65)

Açık Öğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Notlarında SOKÜM Ögeleri

7. Sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notları SOKÜM ögeleri açısından incelendiğinde; beş ögeden üçüne yer verildiği; Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ve Gösteri Sanatları ögelerinin ders notlarında yer almadığı tespit edilmiştir. Metin dağılımı bakımından en fazla “Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar” (4) ögesine yer verildiği; bu ögeleri sırasıyla “Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler” (2) ve “El Sanatları Geleneği” (2) ögelerinin takip ettiği tespit edilmiştir.

7. Sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notlarında yer verilen SOKÜM ögelerine ilişkin bulgulara her bir öge başlığı altında ayrı ayrı yer verilmiştir.

Açık Öğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Notlarında Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi

7. Sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notları incelendiğinde, sadece bir ünitenin üç konu başlığı altında Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler ögesine ilişkin metinlere ve görsellere yer verildiği; bu ögenin üç ana başlığı olan “Törenler Kutlamalar ve Ritüelleri”, “Halk Hukuku” ve “Halk Sporları” alt temalarından sadece birine değinildiği görülmektedir. Alt temanın kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında da ders notlarında eksikliklerin olduğu dikkat çekmektedir. Törenler Kutlamalar ve Ritüelleri alt temasıyla ilgili bayram, kına gecesi, düğün ve türbe- yadırma ögelerine değinildiği, bunun dışındaki, nişan, doğum, ölüm, büyü, sihir, fal, hacca gitme, ölüm, diş hediği nazar, uğur, anma günleri, askerlik, sünnet gibi kültürel ögelere yer verilmediği tespit edilmiştir. Halk Sporları ve Halk Hukuku alt temaları ile ilgili ise ders notlarında herhangi bir ögeye rastlanmamıştır.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
Türk Tarihinde Yolculuk	Seyyahların Gözüyle Osmanlı Şehzadeler Şehri: Manisa	Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri	2
TOPLAM			2

Tablo 29: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler Ögesi

Tablo 29’da görüldüğü üzere, 7. Sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notunda “Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler” ögesine sadece “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi içinde iki metinde yer verilmiştir. Ünitenin “Seyyahların Gözüyle Osmanlı” konusunda “Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri” alt temasına ilişkin Osmanlı’da bayram etkinlikleri ile ilgili metinlere ve görsellere yer verilmiştir.

Resim 26: Osmanlı'da Sultanın Bayram Alayı (İbiş, 2011, s. 77)

Ünitenin “Şehzadeler Şehri: Manisa” konusunda “Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri” alt temasına değinilmiş; Mesir Macunu’ndan bahsedilmiştir. Ayrıca, Mesir Macunu hakkında yöre halkı tarafından bilinen bir öyküye de yer verilmiştir.

Açık Öğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Notlarında Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi

7. Sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notlarında Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, “mitik, şamanik, kozmogonik, eskatolojik halk inançları”, “halk mutfağı” ve “halk mimarisi” alt temalarına yer verildiği; ancak Dünya ve evrenin yaratılışı ile ilgili bilgi ve inanışlar, kıyamet, halk hekimliği, halk takvim ve meteorolojisi, halk biyolojisi, halk matematiği, halk taşımacılığı ve halk haberleşme teknikleri alt temalarına değinilmediği tespit edilmiştir.

Ünite Adı	Ünite Konusu	Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesine İlişkin Alt Ögeler	(f)
Türk Tarihinde Yolculuk	Seyyahların Gözüyle Osmanlı	Halk Mimarisi	2
	Osmanlı Avrupa İlişkileri	Halk Mutfağı	
Yaşayan Demokrasi	Saltanattan Milli Egemenliğe	Mitik, Şamanik, Kozmogonik, Eskatolojik Halk İnançları	1
TOPLAM			3

Tablo 30: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar Ögesi

Tablo 30’da görüldüğü üzere; 7. Sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notlarında “Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar” ögesine ilişkin Türk Tarihinde Yolculuk (2) ve Yaşayan Demokrasi (1) ünitelerinde toplam üç metne yer verilmiştir.

“Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin “Seyyahların Gözüyle Osmanlı” konusunda doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ögesi ile ilgili “halk mimarisi” alt temasına yer verilmiş ve Türk evlerinin yapım teknikleri ve iç dekorasyonu anlatılmıştır.

Resim 27: Türk Evleri (İbiş, 2011, s. 80)

“Ondokuzuncu asırda Türk evleri, umumiyetle aynı model yapılmıştır. İki katlıdır ve kafesli pencereleri vardır. Osmanlıların evlerini boyamak için tercih ettikleri renkler sarı, pembe ve açık mavidir. Eşyalarını ekseriyetle koyu kırmızı ile döşüyorlar” (İbiş, 2011; s. 80).

Ünitenin “Osmanlı - Avrupa ilişkileri” konusunda Türk kahvesi ve III. Ahmet Çeşmesi’nden bahsedilerek “halk mutfağı” ve “halk mimarisi” alt temalarına yer verilmiştir. Metinde, Türk kahvesinin Türklerin Avrupa’da bıraktıkları en önemli iz olduğu vurgulanmıştır.

“Yaşayan Demokrasi” ünitesinin “Saltanattan Milli Egemenliğe” konusunda ise *“Tanrı yarlıg (emir) verdiği için, kutum var olduğu için ben tahta oturup yok yok milleti hep toplattım”* (İbiş, 2011; s. 163) ifadelerine yer verilerek kut anlayışından söz edilmiş ve Mitik, Şamanik, Kozmogonik, Eskatolojik Halk İnançları alt temasına değinilmiştir.

Açık Öğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Notlarında El Sanatları Geleneği Ögesi

7. Sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notlarında El Sanatları Geleneği ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, “Geleneksel Meslekler” ve “Giyim – Kuşam ve Süslenme” alt temalarına yer verildiği; ancak yer verilen alt temaların kapsadığı kültürel öğeler dikkate alındığında, ders notlarında bütün kültürel öğelere değinilmediği belirlenmiştir. Geleneksel Meslekler alt temasıyla ilgili bakırcılık, dokumacılık ve işlemecilik öğelerine değinildiği, bunun dışındaki, ebruculuk, hattatlık, urgancılık, tenekencilik, dericilik, saraçlık ve nakkaşlık gibi kültürel öğelere yer verilmediği tespit edilmiştir. Giyim – Kuşam ve Süslenme alt teması ile ilgili sadece kadın ve erkek tören giyiminden bahsedilmiş, giyim- kuşam ve süslenmeye ilişkin öğeler ders kitabında yer almamıştır.

Ünite adı	Ünite konusu	El Sanatları Geleneği Ögesine İlişkin Alt Öğeler	(f)
Türk Tarihinde Yolculuk	Şehzadeler Şehri: Manisa	Geleneksel Meslekler Giyim – Kuşam ve Süslenme	2
TOPLAM			2

Tablo 31: El Sanatları Geleneği Ögesi

Tablo 31’ de görüldüğü üzere; 7. sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notlarında “El Sanatları Geleneği” ögesine ilişkin sadece Türk Tarihinde Yolculuk ünitesinde iki metne yer verilmiştir. Ünitenin “Şehzadeler Şehri: Manisa” konusunda Manisa ili anlatılırken Manisa’da dokumacılık, bakırcılık, semercilik, keçecilik gibi mesleklerin yapıldığına değinilmiştir.

Resim 28: Keçe yapımı (İbiş, 2011, s. 84)

Ders notlarında ayrıca Manisa ilinin geleneksel kadın erkek giyim kuşamını anlatan metinlere ve görsellere de yer verilmiştir.

Resim 29: Manisa ‘da Düğün ve Şenliklerde Giyilen Yöresel Kıyafetler (İbiş, 2011; s. 84)

SOKÜM Öğeleri	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf
Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	7	4	-
Gösteri Sanatları	3	-	-
Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler	6	3	2
Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar	3	1	3
El Sanatları Geleneği	2	1	2
TOPLAM	21	9	7

Tablo 32: Açık Öğretim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Notlarında Yer Verilen SOKÜM İle İlgili Etkinlik Sayısı

Tablo 32’ de görüldüğü üzere; açık öğretim ortaokul Sosyal Bilgiler ders notlarında SOKÜM öğelerine üç sınıf seviyesinde de yer verilmektedir. Açık öğretim basamağında SOKÜM öğelerine en fazla 5. sınıf ders notunda yer verilmektedir. Bu durumun 5. sınıf ders notunun örgün eğitim ders kitabıyla birebir aynı olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bunu sırasıyla 6. sınıf ve 7. sınıf ders notları takip etmektedir. Program boyutunda en fazla kazanımın ve ders notu boyutunda en az etkinliğin 7. sınıfta olması program ile açık öğretim ders notları arasında SOKÜM’e yer verme açısından bir tezatlık olduğunu ortaya koymaktadır.

Ortaokul Örgün Eğitim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Açık Öğretim Ders Notlarının SOKÜM Ögelerine Yer Verilme Durumu Açısından Karşılaştırılması

Ortaokul Sosyal Bilgiler açık öğretim ve örgün eğitim basamakları için tek bir öğretim programı kaynak alınmaktadır. Bu bağlamda, aynı program kazanımlarının hedeflendiği açık öğretim ders notları ve örgün eğitim ders kitaplarının SOKÜM ögelerine yer verilmesinin karşılaştırılması mevcut durumu göz önüne koyması bakımından önemlidir.

SOKÜM Ögeleri	Örgün Eğitim			Açık Öğretim	
	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf
Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	7	7	4	4	-
Gösteri Sanatları	3	-	1	-	-
Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler	6	5	3	3	2
Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar	3	4	4	1	3
El Sanatları Geleneği	2	1	2	1	2
TOPLAM	21	17	14	9	7

Tablo 33: Örgün Eğitim ve Açık Öğretim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Notlarında Yer Verilen SOKÜM İle İlgili Etkinlik Sayısının Karşılaştırılması

Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programında hedeflenen kazanımlar aynı olmasına rağmen Tablo 33’de görüldüğü üzere; örgün eğitim ders kitapları ile açık öğretim ders notları etkinlik sayılarında neredeyse yarı yarıya bir fark olduğu görülmektedir. 5. sınıf ders kitabı iki kademedeki de aynıdır ve toplamda 21 etkinliğe sahiptir. 6. sınıf örgün eğitim ders kitabında yer alan etkinlik sayısı 17 iken açık öğretim ders notunda etkinlik sayısı neredeyse yarısına yani dokuza düşmektedir. Benzer şekilde; 7. sınıf örgün eğitim ders kitabında etkinlik sayısı 14 iken açık öğretim ders notunda etkinlik sayısı yedidir. Bu durum, SOKÜM ögeleri açısından değerlendirildiğinde, açık öğretim ders notlarına oranla örgün eğitim ders kitaplarında SOKÜM ögelerine daha fazla yer verildiği şeklinde değerlendirilebilir. Ayrıca, Sosyal

Bilgiler Öğretim Programı'nda kazanım sayısının en fazla olduğu 7. sınıfta etkinlikler hem örgün eğitim hem de açık öğretim ders kitaplarında daha azdır. Bu nedenle, SOKÜM öğeleri bakımından öğretim programı ile ders kitaplarının uygunluk göstermediği söylenebilir.

Araştırma Amaçlarından Farklı Olarak Analiz Sırasında Karşılaşılan Bulgular

Araştırmanın amacı ve bu amaca bağlı belirlenen alt amaçlar doğrultusunda araştırma ile doğrudan ilgili olmayan, ancak yapılan veri analizi sırasında dikkat çeken bazı anlatım bozuklukları, yazım hataları ve yanlış bilgilerin olduğu da dikkat çekmektedir. 6. sınıf ders notlarında “*Verilere göre, trafik kazalarının olmasında en çok hata kimlerden kaynaklanmaktadır?*” ve “*Bunun için okul kütüphanesinden, kitaplıklardan, İnternet'ten yararlanabiliriz*” gibi yazım ve noktalama yanlışlığı yapıldığı görülmektedir. Ayrıca, 7. sınıf ders notlarında Mesir Macunu'nun öyküsü anlatılırken “*Yavuz Sultan Selim'in annesi ve Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi Hafza Sultan*” şeklinde yanlış bilgiye yer verilmiştir.

Mesir Macunu

Yavuz Sultan Selim'in annesi ve Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi Hafza Sultan hastalanır ve saray doktorları tarafından derdine çare bulunamaz. Valide sultan, Sultan Külliyesi'ne ait darüşşifanın yöneticisi Merkez Efendi tarafından hazırlanan macun sayesinde şifa bulur. Başlangıçta Hafza Sultan'ın emriyle sadece darüşşifadaki hastalara verilmekte olan ve “mesir” adı verilen macun, halk arasında rağbet görür ve talebin büyük boyutlara ulaşmasıyla halka da dağıtmaya başlanır. Zamanla talebin karşılanamaz hâle gelmesi ve şikâyetlerin artması nedeniyle Sultan Camisi kubbe ve minarelerinden halka saçılmasına karar verilir. Mesir macununun ününün giderek yaygınlaşması, bölge, hatta ülke çapında talep edilir hâle gelmesine paralel olarak halka saçım işi törenselleşmiş ve bir şenlik hâline gelerek günümüze kadar ulaşmıştır. Çoğu baharat olmak üzere 41 çeşit maddeden yapılan mesir macunun yapımına nevruz günü Sultan Külliyesi'nde düzenlenen dua töreni ile başlanır. Mesir Şenlikleri nisan ayı boyunca sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerle kutlanır. Nisan ayının üçüncü ya da dördüncü pazar gününe rastlayan saçım töreninde halka saçılır.

www.manisa.gov.tr (Düzenlenmiştir.)

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada, ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile örgün eğitim ve açık öğretim ortaokul Sosyal bilgiler ders kitapları ve ders notlarında SOKÜM öğelerine yer verilme durumu incelenmiştir. Araştırma sonuçları elde edilen bulgular doğrultusunda üç ana başlıkta ortaya konulmuştur.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Araştırmanın öğretim programı ile ilgili kısmında, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda SOKÜM ile ilgili kazanım ve etkinlik örnekleri değerlendirilmiş ve araştırma sonucunda, programda SOKÜM ile ilgili kazanım ve etkinliklerin bulunduğu; Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda SOKÜM öğeleri ile ilgili kazanım ve etkinlik örneklerine en fazla 7. sınıfta yer verildiği ve 7. sınıfı sırasıyla 6. ve 5. sınıfların takip ettiği belirlenmiştir. Güler Bıyıklı (2010) da, 1974-2009 yılları arasında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarını kültürel mirasa yer verilme durumu açısından incelemiş ve Sosyal Bilgilerin kültürel mirasın sunumu açısından önemli bir ders olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Çengelci (2012) de Sosyal Bilgiler Öğretim Programı üzerine yaptığı çalışmasında, SOKÜM ile ilgili en fazla kazanıma 7. sınıf seviyesinde yer verildiğini belirlemiştir. Bu bakımdan, Çengelci (2012)'nin çalışmasının araştırmanın program ile ilgili sonuçlarına dayanak oluşturduğu görülmektedir.

Öğretim programı çerçevesinde en fazla kazanıma kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında yer verildiği de araştırmanın bir diğer sonucudur. Çengelci (2012) de program üzerine yaptığı çalışmasında en fazla ögeye kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında yer verildiğini belirlemiştir. Benzer şekilde, Akhan (2014)'te Sosyal Bilgiler dersinde kültürel mirasın öğretimine ilişkin yaptığı çalışmasında, öğretmenlerin SOKÜM'e ilişkin bilgilere genellikle kültür ve miras öğrenme alanında yer verildiğini

belirttiklerini vurgulamıştır. Bu bağlamda; 5. sınıf öğretim programında en fazla kazanımın Adım Adım Türkiye ünitesinde yer aldığı; Haklarımı Öğreniyorum, Gerçekleşen Düşler, Toplum İçin Çalışanlar ve Bir Ülke Bir Bayrak ünitelerinde ise SOKÜM ile ilgili herhangi bir kazanıma yer verilmediği dikkat çekmektedir. 6. sınıf öğretim programında en fazla kazanıma İpek Yolunda Türkler ünitesinde yer verilmiş; Sosyal Bilgiler Öğreniyorum, Demokrasinin Serüveni ve Elektronik Yüzyıl ünitelerinde ise SOKÜM ile ilgili herhangi bir kazanıma rastlanmamıştır. Benzer şekilde, 7. sınıf Öğretim Programında da en fazla kazanıma Türk Tarihinde Yolculuk ünitesinde yer verilmiş; Ülkemizde Nüfus ve Yaşayan Demokrasi ünitelerinde ise SOKÜM ile ilgili herhangi bir kazanıma rastlanmamıştır. Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda bütün ünitelerle ilişkilendirilerek verilmesi gerektiği belirtilen kültürel mirasa bütün ünitelerde yer verilmediği dikkat çekmektedir. Deveci (2009), öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler ile kültür arasında yakın bir ilişki olduğunu ve öğretmen adaylarının derslerini kültürel öğelerle ilişkilendirebileceklerini belirtmiştir. Bu bakımdan, programın SOKÜM açısından yeterliliği önemlidir. Akhan (2014)'te çalışmada, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler programını kültürel miras eğitiminde yeterli bulmadıklarını belirtmiştir. Benzer şekilde, Ünlü (2012) de sosyal bilgiler programının somut kültür öğeleri açısından yeterli olduğunu; ancak somut olmayan kültürel öğelerin öğretimi açısından çok başarılı olmadığını vurgulamıştır. Bu çalışmaların araştırmanın program boyutunda elde edilen sonuçları destekler nitelikte görülmektedir. Sertkaya (2010) da, çalışmada, kültür aktarımının sosyal bilgiler dersinde en çok kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında verilen ünitelerde olduğunu vurgulamıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda verilen etkinlik örneklerinde üç sınıf düzeyinde de SOKÜM öğelerinden en fazla sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine yer verildiği de araştırmanın sonuçları arasındadır. 5. sınıfta verilen sekiz etkinlik örneğinin beşinin ve 6. sınıfta 14 etkinlik örneğinin yedisinin sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesi ile ilişkili olduğu görülmektedir. 7. sınıfta verilen 19 etkinlik örneğinin ise 14'ünün sözlü gelenekler ve anlatımlar ve Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar öğeleri ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Etkinlik örnekleri içerisinde en az yer verilen SOKÜM ögesi ise gösteri sanatları ögesidir. Gösteri sanatları ile ilgili etkinlik örneklerine 5. ve 6.

sınıfta hiç yer verilmezken 7. sınıfta ise 19 etkinlik örneğinden sadece ikisinde gösteri sanatlarına yer verilmiştir.

Araştırmada, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın açıklama kısımlarında, bazı ünitelerde özellikle sözlü ve yazılı kültür öğeleri olarak türkü, şarkı, mâni ve masal gibi öğelere değinilmesi gerektiğinin vurgulandığı; bazı ünitelerde ise sadece somut ortak miraslara değinilmesi gerektiğinin belirtildiği tespit edilmiştir. Bu sonuç, Ünlü (2012) nin Sosyal Bilgiler programının somut ve somut olmayan kültürel öğelerin öğretimi açısından değerlendirildiğinde, programın SOKÜM' ün öğretiminde somut kültürel mirasın öğretimi kadar başarılı olmadığını belirtmesi sonucunu da desteklemektedir. Gürkan (2015) de ders kitaplarının bazı ünitelerinde SOKÜM'den bahsedilmese de UNESCO, kültürel miras ve ortak miras kavramlarından bahsedilmesinin de farkındalık yaratacağını belirtmiştir.

Örgün Eğitim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Örgün eğitim ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında SOKÜM öğelerine üç sınıf seviyesinde de yer verildiği; Örgün eğitim basamağında SOKÜM öğelerine en fazla 5. sınıf ders kitabında yer verildiği; bunu sırasıyla 6. sınıf ve 7. sınıf ders kitaplarının takip ettiği; program boyutunda en fazla kazanımın ve ders kitabı boyutunda en az etkinliğin 7. sınıfta olması nedeniyle program ile ders etkinlikleri arasında uygunluk olmadığı araştırmanın sonuçları arasındadır.

Araştırmanın örgün eğitim ders kitapları ile ilgili kısmında; SOKÜM öğelerinden 5. sınıf ders kitabında beş ögeye; 6. sınıfta dört ögeye ve 7. Sınıfta beş ögeye yer verildiği araştırmanın sonuçları arasındadır. Ayrıca, SOKÜM ile ilgili 5. sınıfta 21; 6. sınıfta 17 ve 7. sınıfta ise 14 etkinliğin yer aldığı; örgün eğitim basamağında en fazla etkinliğin 5. sınıf ders kitabında en az etkinliğin ise 7. sınıf ders kitabında bulunduğu araştırmanın örgün eğitim basamağı ile ilgili sonuçlarından biridir.

5. sınıf örgün eğitim ders kitabında beş ögeden en fazla Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ögesine yer verildiği; bu ögeyi sırasıyla, Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler, Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar, Gösteri Sanatları öğelerinin takip ettiği ve en az yer veren ögenin de El Sanatları Geleneği ögesi olduğu tespit

edilmiştir. Ayrıca 5. Sınıfta sözlü gelenekler ve anlatımlara ilişkin hikâye, türkü, fıkra, efsane, yer adları ve atasözlerine yer verildiği; jestler ve mimikler, sözlü tarih, destanlar, deyimler, masallar, mitler yemin sözleri, selam sözleri, küfürler ve argo sözler gibi diğer kültürel öğelere yer verilmediği dikkat çekmektedir. Gürkan (2015) de çalışmasında 5. Sınıfta beş SOKÜM ögesinin de yer aldığını; öğelerden en fazla Sözlü gelenekler ve anlatımlar ögesine yer verildiğini; bu bağlamda özellikle, türkü, fıkra ve folklorla önem verildiğini belirtmiştir.

5. sınıf örgün eğitim ders kitabında Gösteri Sanatları ögesine sadece iki üniteye yer verildiği; Halk Oyunları ve Halk Müziği alt temalarının ders kitabında horon ve âşıklık geleneği olmak üzere iki örnekle yer aldığı; ancak Zikir, Semah, Sıra geceleri, Yâren sohbetleri, Kına geceleri, Zeybek gibi diğer kültürel öğelerle Meddah, Karagöz, Ortaoyunu gibi halk tiyatrosu ögelerine yer verilmediği dikkat çekmektedir. Bu durumun gösteri sanatları ögesi açısından bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. Demir ve Özdemir (2013) çalışmalarında, karagöz gibi gölge oyunlarının bireylerin karakter gelişiminde etkili olduğunu; bu nedenle Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında temel kaynaklar olarak bulunması gerektiğini belirtmiştir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler ögesine dört üniteye yer verildiği; ders kitabının bu öge altında yer alan Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri ve Halk Sporları alt temaları üzerine şekillendirildiği; Halk Hukuku temasına değinilmediği; değinilen temalar altında bulunan maddelerden debayramlara ders kitabında geniş yer verildiği; bayramlar dışındaki düğün, sünnet, asker uğurlama, nişan gibi maddelerden ise sadece bilgi boyutunda halk oyunları konusu içinde bahsedildiği tespit edilmiştir. Ayrıca, aynı alt tema altında bulunan ziyaret- yerler ve adak- kurban uygulamalarına (türbe- yatır, büyü, fal, rüya, bolluk bereket ritüelleri) ders kitabının hiçbir bölümünde yer verilmediği dikkat çekmektedir. Halk sporları başlığı altında bulunan alt temalardan sadece “Çocuk Oyunları” na değinildiği, diğer halk sporlarına yer verilmediği dikkat çekmektedir.

5. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ögesine üç üniteye yer verildiği; bu öge kapsamında Halk Mimarisi, Halk Tarım ve Hayvancılığı, Halk Haberleşme Teknikleri alt temaları üzerine şekillendirildiği; Mitik, Şamanik, Kozmogonik, Eskatolojik Halk İnanışları, Doğa ve

Evrenin Yaratılışı İle İlgili Bilgi ve İnanışlar, Kıyamet, Halk Hekimliği, Halk Biyolojisi, Halk Botaniği, Halk Ekonomisi ve Halk Taşımacılığı, vb. ögelere ise yer verilmediği dikkat çekmektedir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında El Sanatları Geleneği ögesine sadece bir ünite de bir konu başlığı altında yer verildiği; ögenin Giyim- Kuşam ve Süslenme ve Geleneksel Meslekler alt temaları üzerine şekillendirildiği; ancak bu temalara sınırlı şekilde yer verildiği tespit edilmiştir.

6. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında beş ögeden dördüne yer verildiği; gösteri sanatları ögesinin ders kitabında yer almadığı; ögelere en fazla Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ögesine yer verildiği; bu ögelere sırasıyla Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler ve Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ve El Sanatları Geleneği ögelerinin takip ettiği araştırmanın sonuçları arasındadır. Gürkan (2015) de çalışmasında, 6. sınıf ders kitabında toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ögesine geniş yer verildiğini; gösteri sanatları ögesine ise yer verilmediğini belirtmiştir.

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ögesine ilişkin atasözü, destan ve deyimlere yer verildiği; jestler ve mimikler, sözlü tarih, efsane, adlar, selamlaşma sözleri, ninniler, maniler, bilmeceler, tekerlemeler, ilahiler, alkışlar, kargışlar, hikâyeler, fıkralar, jestler ve mimikler, argo sözler, masallar, mitler, yemin sözleri ve selam sözlerine yer verilmediği dikkat çekmektedir. Mindivanlı, Küçük ve Aktaş (2012) de çalışmalarında atasözü ve deyimlerin Sosyal Bilgiler 7. Sınıf değerlerinin aktarımında kalıcı bir etkiye sahip olduğu bu yüzden derslerde kullanımının önemli olduğunu belirtmiştir.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Toplumsal uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler ögesine ilişkin Törenler Kutlamalar ve Ritüelleri ve Halk Sporları alt temalarına yer verildiği; ancak bu iki alt temanın kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında ders kitabında, Törenler Kutlamalar ve Ritüelleri alt temasıyla ilgili bayram, yıl dönümleri, festival, düğün ve adak-kurban ögelerine değinildiği, nişan, doğum, ölüm, büyü, sihir, fal, hacca gitme, ölüm, diş hediği nazar, uğur, anma günleri, askerlik, sünnet gibi kültürel ögelere yer verilmediği araştırmanın sonuçları arasındadır. Benzer şekilde, Halk Sporları ile ilgili olarak da sadece boğa güreşi ve çevgan oyunundan

bahsedildiği, bilek güreşi, güreş, cirit, çocuk oyunları ve oyuncakları, horoz ve köpek dövüşleri gibi ögelere yer verilmediği dikkat çekmektedir. Halk hukuku temasına ise ders kitabında yer verilmediği belirlenmiştir.

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ögesine mitik, şamanik, kozmogonik, eskatolojik halk inançları, halk ekonomisi, halk mutfağı alt temalarının bazı kültürel ögelerine yer verildiği; ancak Dünya ve evrenin yaratılışı ile ilgili bilgi ve inanışlar, kıyamet, halk hekimliği, halk takvim ve meteorolojisi, halk biyolojisi, halk matematiği, halk mimarisi, halk taşımacılığı, halk haberleşme teknikleri ve halk tarım ve hayvancılığı alt temaları kapsamındaki kültürel ögelere değinilmediği araştırmanın bir diğer sonucudur.

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında El Sanatları Geleneği ögesi kapsamında Geleneksel Meslekler alt temasına yer verildiği; ancak bu alt temanın kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında ders kitabında bütün kültürel ögelere değinilmediği; Geleneksel Meslekler alt temasıyla ilgili bakırcılık, demircilik, dokumacılık, işlemecilik ve marangozluk ve oymacılık ögelerine değinildiği, bunun dışındaki, ebruculuk, hattatlık, urgancılık, tenekecilik, dericilik, saraçlık ve nakkaşlık gibi kültürel ögelere yer verilmediği belirlenmiştir. Giyim – Kuşam ve Süslenme alt teması ile ilgili ders kitabında herhangi bir ögenin yer almadığı araştırmanın sonuçları arasındadır.

7. sınıf örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitabında beş ögeye de yer verildiği; metin dağılımı bakımından ders kitabında en fazla Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ve Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ögelerinin bulunduğu; bu ögeleri sırasıyla Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler, El Sanatları Geleneği ve Gösteri Sanatları ögelerinin takip ettiği araştırmanın örgün eğitim ile ilgili sonuçlarındandır. Gürkan (2015) de çalışmasında 7. Sınıf ders kitabında beş ögeye de yer verildiğini ve en çok yer verilen ünitenin Türk Tarihinde Yolculuk ünitesi olduğunu belirtmiştir.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ögesine ilişkin atasözü, efsane ve hikâye alt temalarına yer verildiği; jestler ve mimikler, sözlü tarih, adlar, ninniler, maniler, bilmece, tekerlemeler, ilahiler, alkışlar, kargışlar, fıkralar, jestler ve mimikler, argo sözler, masallar, mitler ve yemin sözleri gibi kültürel ögelere ise yer verilmediği dikkat çekmektedir.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Gösteri Sanatları” ögesine sadece “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin bir konu başlığında “Halk Müziği” alt temasının Mevlevi Sema Gösterisi’ne yer verildiği araştırmanın sonuçları arasındadır.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler ögesine ilişkin Törenler Kutlamalar ve Ritüelleri, Halk Hukuku ve Halk Sporları alt temalarına sadece bir üniteye yer verildiği; ancak bu üç alt temanın kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında ders kitabında, Törenler Kutlamalar ve Ritüelleri alt temasıyla ilgili bayram ve düğün ögelerine değinildiği, bunun dışındaki, nişan, doğum, ölüm, büyü, sihir, fal, hacca gitme, ölüm, dış hediği nazar, uğur, anma günleri, askerlik, sünnet gibi kültürel ögelere yer verilmediği; Halk Hukuku alt teması ile ilgili sadece yardımseverlik ögesine yer verildiği; töre, gelenek, görenek, kan davası, and içme, konuk ağırlama, toplumsal statü ve akrabalık tanımı ve biçimi gibi ögelerin ders kitabında yer almadığı; Halk Sporları alt teması ile ilgili olarak da sadece cirit oyunundan bahsedildiği araştırmanın sonuçları arasındadır.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ögesine ilişkin “halk mutfağı” ve “halk mimarisi” alt temalarına yer verildiği; ancak dünya ve evrenin yaratılışı ile ilgili bilgi ve inanışlar, kıyamet, halk hekimliği, halk takvim ve meteorolojisi, halk biyolojisi, halk matematiği, mitik, şamanik, kozmogonik, eskatolojik halk inançları, halk taşımacılığı, halk haberleşme ve teknikleri ve halk tarım ve hayvancılığı, gibi alt temalara değinilmediği tespit edilmiştir.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında El Sanatları Geleneği ögesine ilişkin bir üniteye “Geleneksel Meslekler” ve “Giyim – Kuşam ve Süslenme” alt temalarına yer verildiği; ancak yer verilen alt temaların kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında da ders kitabında bütün kültürel ögelere değinilmediği; Geleneksel Meslekler alt temasıyla ilgili çömlekçilik, bakırcılık ve saraçlık ögelerine değinildiği, bunun dışındaki, ebruculuk, hattatlık, urgancılık, tenekecilik, dericilik, oymacılık ve nakkaşlık gibi kültürel mesleklere yer verilmediği ve Giyim – Kuşam ve Süslenme alt teması ile ilgili sadece kadın ve erkek giyim kuşamından bazı ögelere yer verildiği ve boya ve takı gibi süslenmeye ilişkin ögelerin ders kitabında yer almadığı belirlenmiştir.

Örgün eğitim ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında SOKÜM ögelerine üç sınıf seviyesinde de yer verildiği, örgün eğitim basamağında SOKÜM ögelerinin en

fazla 5. Sınıf ders kitabında yer aldığı, bunu sırasıyla 6. sınıf ve 7. sınıf ders kitapları takip ettiği, program boyutunda en fazla kazanımın ve ders kitabı boyutunda en az etkinliğin 7. sınıfta olmasının program ile ders kitabı etkinlikleri arasında bir tezatlık olduğunu ortaya koyduğu ve örgün eğitimde ders kitabı ile öğretim programının etkinliklere yer verme açısından uygunluk göstermediği araştırmanın örgün eğitim ders kitapları ile ilgili genel sonucudur.

Açık Öğretim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Notları

6. sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notunda beş SOKÜM ögesinden dördüne yer verildiği; gösteri sanatları ögesinin ders notunda yer almadığı; metin dağılımı bakımından en fazla Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ögesine yer verildiği; bu ögeyi sırasıyla Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler, El Sanatları Geleneği ve Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ögelerinin takip ettiği araştırmanın açık öğretim basamağı ile ilgili sonuçlarıdır.

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders notunda Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ögesine ilişkin sadece destana yer verildiği; jestler ve mimikler, sözlü tarih, efsane, adlar, selamlaşma sözleri, ninniler, maniler, bilmeceler, tekerlemeler, ilahiler, alkışlar, kargışlar, hikâyeler, fıkralar, jestler ve mimikler, argo sözler, masallar, mitler, yemin sözleri ve selam sözleri gibi kültürel ögelere yer verilmediği dikkat çekmektedir.

6. sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notunda sadece bir ünitenin iki konu başlığı altında Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler ögesine ilişkin metinlere ve görsellere yer verildiği; bu ögenin üç ana başlığı olan Törenler Kutlamalar ve Ritüelleri, Halk Hukuku ve Halk Sporları alt temalarından sadece birine değinildiği de araştırmanın bir diğer sonucudur. Alt temalarının kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında da ders notunda eksikliklerin olduğu; Törenler Kutlamalar ve Ritüelleri alt temasıyla ilgili bayram, kına gecesi, düğün ve türbe- yatır ögelerine değinildiği, bunun dışındaki, nişan, doğum, ölüm, büyü, sihir, fal, hacca gitme, ölüm, diş hediği nazar, uğur, anma günleri, askerlik, sünnet gibi kültürel ögelere yer verilmediği; Halk Sporları ve Halk hukuku alt temaları ile ilgili ise ders notunda hiçbir ögeye rastlanmadığı araştırma sonucunda belirlenmiştir.

6. sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notunda Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ögesine ilişkin Mitik, Şamanik, Kozmogonik, Eskatolojik Halk İnançları alt temasına yer verildiği; ancak Dünya ve evrenin yaratılışı ile ilgili bilgi ve inanışlar, kıyamet, halk hekimliği, halk takvim ve meteorolojisi, halk biyolojisi, halk matematiği, halk taşımacılığı ve halk haberleşme teknikleri alt temalarına değinilmediği araştırmanın sonucudur.

6. sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notunda El Sanatları Geleneği ögesine ilişkin sadece Geleneksel Meslekler temasına değinildiği; Giyim – Kuşam ve Süslenme alt temasına yer verilmediği; yer verilen Geleneksel Meslekler alt temasının kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında da, ders notunda bütün kültürel ögelere değinilmediği; Geleneksel Meslekler alt temasıyla ilgili bakırcılık, demircilik, dokumacılık ve işlemecilik ögelerine değinildiği, bunun dışındaki, ebruculuk, hattatlık, urgancılık, tenekecilik, dericilik, saraçlık ve nakkaşlık gibi kültürel ögelere yer verilmediği araştırma sonuçları arasındadır.

7. sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notlarında beş SOKÜM ögesinden üçüne yer verildiği Gösteri Sanatları ve Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar ögelerinin ders notlarında yer almadığı; Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar, Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler ve El Sanatları Geleneği ögelerine yer verildiği araştırmanın açık öğretim basamağı ile ilgili sonuçları arasındadır.

7. Sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notları incelendiğinde, sadece bir ünitenin üç konu başlığı altında Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler ögesine ilişkin metinlere ve görsellere yer verildiği görülmektedir. Ayrıca, bu ögenin üç ana başlığı olan “Törenler Kutlamalar ve Ritüelleri”, “Halk Hukuku” ve “Halk Sporları” alt temalarından sadece birine değinildiği de araştırmanın bir diğer bulgusudur. Alt temanın kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında da ders notlarında eksikliklerin olduğu görülmektedir. Törenler Kutlamalar ve Ritüelleri alt temasıyla ilgili bayram, kına gecesi, düğün ve türbe- yatır ögelerine değinildiği, bunun dışındaki, nişan, doğum, ölüm, büyü, sihir, fal, hacca gitme, ölüm, diş hediği nazar, uğur, anma günleri, askerlik, sünnet gibi kültürel ögelere yer verilmediği tespit edilmiştir. Halk Sporları ve Halk hukuku alt temaları ile ilgili ise ders notları hiçbir ögeye rastlanmadığı araştırmanın açık öğretim basamağına ilişkin sonuçlarındandır.

7. sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notlarında Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ögesine ilişkin Mitik, Şamanik, Kozmogonik, Eskatolojik Halk İnançları ve Halk Mimarisi alt temalarına yer verildiği; ancak Dünya ve evrenin yaratılışı ile ilgili bilgi ve inanışlar, kıyamet, halk hekimliği, halk takvim ve meteorolojisi, halk biyolojisi, halk matematiği, halk taşımacılığı ve halk haberleşme teknikleri alt temalarına değinilmediği tespit edilmiştir.

7. sınıf açık öğretim Sosyal Bilgiler ders notlarında El Sanatları Geleneği ögesine ilişkin bulgular incelendiğinde, “Geleneksel Meslekler” ve “Giyim – Kuşam ve Süslenme” alt temalarına yer verildiği; ancak yer verilen alt temaların kapsadığı kültürel ögeler dikkate alındığında, ders notlarında bütün kültürel ögelere değinilmediği belirlenmiştir. Geleneksel Meslekler alt temasıyla ilgili bakırcılık, dokumacılık ve işlemecilik ögelerine değinildiği, bunun dışındaki, ebruculuk, hattatlık, urgancılık, tenekecilik, dericilik, saraçlık ve nakkaşlık gibi kültürel ögelere yer verilmediği tespit edilmiştir. Giyim – Kuşam ve Süslenme alt teması ile ilgili sadece kadın ve erkek tören giyiminden bahsedilmiş, giyim- kuşam ve süslenmeye ilişkin ögeler ders kitabında yer almamıştır.

Açık öğretim ortaokul Sosyal Bilgiler ders notlarında SOKÜM ögelerine üç sınıf seviyesinde ve en fazla 5. sınıf ders notunda yer verildiği; bunu sırasıyla 6. sınıf ve 7. sınıf ders notları takip ettiği araştırmanın sonuçları arasındadır. Ayrıca, program boyutunda en fazla kazanımın ve ders notu boyutunda en az etkinliğin 7. sınıfta olması program ile açık öğretim ders notları arasında bir uygunluk olmadığını ortaya çıkarmıştır.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda hedeflenen kazanımlar aynı olmasına rağmen örgün eğitim ders kitapları ile açık öğretim ders notlarında verilen etkinlik sayılarında neredeyse yarı yarıya bir fark olduğu; 6. sınıf örgün eğitim ders kitabında yer alan etkinlik sayısı 17 iken açık öğretim ders notunda etkinlik sayısı 9’a düştüğü; 7. sınıf örgün eğitim ders kitabında etkinlik sayısı 14 iken açık öğretim ders notunda etkinlik sayısının 7 olduğu araştırma sonuçları arasındadır. Bu nedenle, açık öğretim ders notlarına oranla örgün eğitim ders kitaplarında SOKÜM ögelerine daha fazla yer verildiği ve kazanım sayısının en fazla olduğu 7. sınıfta etkinlikler hem örgün eğitim hem de açık öğretim basamağında daha az olduğundan, SOKÜM ögeleri

bakımından öğretim programı ile ders kitaplarının uygunluk göstermediği de açık öğretim basamağı ile ilgili sonuçlardandır.

Araştırmayla doğrudan ilgili olmayan, ancak yapılan veri analizi sırasında dikkat çeken bazı anlatım bozuklukları, yazım hataları ve yanlış bilgilerin olduğu da araştırmanın sonuçları arasındadır.

Öneriler

- Araştırma sonuçları dikkate alındığında, ders kitapları ve ders notlarının SOKÜM öğelerinin kapsadığı kültürel öğelere sınırlı şekilde yer verildiği ve genellikle hep aynı tür öğelere yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda, SOKÜM öğelerinin dağılımında çeşitliliğin sağlanmasına özen gösterilmeli ve farklı kültürel öğelere yer verilmelidir.
- Program boyutunda yer verilen kültürel mirasa ilişkin kazanım ve açıklamalarda farkındalık yaratmak amacıyla SOKÜM vurgusu daha fazla yapılmalıdır.
- Araştırma sonuçları SOKÜM öğelerinin en fazla Kültür ve Miras öğrenme alanının verildiği ünitelerde yer aldığı ortaya koymuştur. Fakat, programda kültürel mirasın ünite kapsamında sınırlandırılmayacağı özellikle belirtilmektedir. Bu bağlamda, ders kitapları ve ders notlarında SOKÜM öğeleri birkaç ünite sınırlanmamalı; tüm ünitelerle ilişkilendirilerek farkındalık oluşturulmaya çalışılmalıdır.
- Açık öğretim ders notları ile örgün eğitim ders kitapları arasında SOKÜM öğelerinin verilmesi açısından bir uyum söz konusu değildir. Bu bağlamda, açık öğretim ders notları SOKÜM öğeleri bakımından yeniden gözden geçirilmeli ve örgün eğitim basamağıyla eşit bir dağılım sağlanmalıdır.
- Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, örgün eğitim ders kitapları ve açık öğretim ders notlarının doküman incelemesi yöntemi kullanılarak SOKÜM öğeleri açısından incelenmiş, mevcut durum ortaya konmuş ve materyal boyutu ele alınmıştır. Bu bağlamda, ileride yapılacak araştırmalarda öğrenci- öğretmen boyutları üzerine araştırmalar yapılmalıdır.

- Sosyal Bilgiler dersi kapsamında yapılan bu araştırmaya ek olarak farklı dersler kapsamında araştırmalarda yapılarak öğrencilerin ortaokul kademesinde nasıl bir SOKÜM farkındalığı kazandığına ilişkin çalışmalar yapılmalıdır.
- Ders kitaplarında ve programda yer verilen SOKÜM etkinliklerin ve görsellerin bireylerin gelişim düzeylerine uygun olup olmadığını belirlemeye yönelik araştırmalar yapılmalıdır.
- Araştırma sırasında fark edilen yazım ve noktalama hataları ile bilgi yanlışlıklarının düzeltilmesi için ders kitapları ve ders notları yeniden gözden geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, Y. (2006). The scope and defination of heritage: from tangible to intangible. *International Journal of Heritage Studies*. 12 (3), 292-300.
- Aikawa, N. (2004). An historical overview of the preparation of the UNESCO international convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage. *Museum International*. 56 (1-2), 137-149.
- Akay, A. S. (2006). Somut olmayan kültürel mirasın tarih araştırmalarında kaynak olma özelliği. *Milli Folklor Dergisi*. 70, 38-58.
- Akdağ, H. (2012). Sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve Türkiye'deki yeri. R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-1* içinde (s. 1-24). Ankara: Pegem Akademi.
- Akhan, N. E. (2014). Teaching intangible cultural heritage in the social studies courses. *International Online Journal of Educational Sciences*. 6 (3), 722-736.
- Alivizatou, M. (2008). Contextualising intangible cultural heritage in heritage studies and museology, *International Journal of Intangible Heritage*. 3, 43-54.
- Altunkaya, H. (2013). Açık öğretim ortaokulu altıncı sınıf Türkçe ders notunun metin türleri ve öğrenme alanları açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 1-11.
- Amin, R. (2011). Transforming model to meta model for knowledge repository of malay intangible culture heritage of Malaysia. *International Journal of Electrical and Computer Engineering (IJECE)*. 2 (2), 231-238.
- Anayasa Mahkemesi. (2010). 1982 T.C Anayasası. <http://anayasa.gov.tr/index> adresinden 27 Mart 2015 tarihinde erişildi.
- Arıkan, İ. (2012). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin kültürel miras ile ilgili başarı düzeyleri ve tutumlarının bazı değişkenlerle incelenmesi (Adıyaman Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Adıyaman Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Artun, E. (2005). *Popüler Türk kültürünün dünya kültürlerine etki ve katkısı*. Uluslararası VI. Türk Kültürü Kongresi, Ankara.

- Ashworth, G. J. (1994). From history to heritage – from heritage to identity: In search of concepts and models. G.J. Ashworth & P. J. Larkham (Eds.), *Building a new heritage: Tourism, culture and identity in the new Europe* (s. 13-30). New York: Routledge.
- Aslan, Z. & Ardemagni, M. (2006). *Introducing young people to the protection of heritage sites and historic cites*. Web: <http://www.iccrom.org/> adresinden 25 Ağustos 2015 tarihinde erişilmiştir.
- Ata, B. (2011). Sosyal bilgiler öğretim programı. C. Öztürk (Ed). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 33-47). Ankara: Pegem Akademi.
- Bağcı, M. (2010). *Sosyal bilgiler 6 ders notu*. Ankara: M.E.B Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü.
- Bailey, K. (1994). *Methods of social research*. New York: The Free Press.
- Barber, J. P. & Walczak, K. K. (2009). *Conscience and critic: peer debriefing strategies in grounded theory research*. Paper presented at the meeting of the American Educational Research Association (AERA). California.
- Barr, R., Barth, J. L. & Shermis, S. S. (1970). *Sosyal Bilgiler'in doğası*. C. Dönmez (Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Başol S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). *İlköğretim sosyal bilgiler ders kitabı 5. Sınıf, (Beşinci Baskı)*. İ. H. Demircioğlu (Ed.). Ankara: MEB.
- Bıyıklı S. G. (2010). *Representation of cultural heritage in textbooks: examination of the illustration in the 4th and 5th grade social studies textbooks (1974- 2009) in Turkey*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Koç Üniversitesi, İstanbul.
- Bogdan, R. C. & Biklen, S. K. (2007). *Qualitative research in education: an introduction to theory and methods*. Boston: Pearson.
- Borelli, S. & Lenzerini, F. (2012). *Cultural heritage, cultural rights, cultural diversity: new developments in international law* (Vol. 4). Martinus Nijhoff Publishers.

- Buluç B. (2007). Eğitimin amaç ve işlevleri. E. Karip (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* içinde. Ankara: Pegem A.
- Creswell, J. W. (2013). *Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. basu.nahad.ir/uploads/creswell. pdf adresinden 13.04.2015 tarihinde erişildi.
- Çankaya, E. (2006). *Somut olmayan kültürel mirasın müzecilik bağlamında korunması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Çençen, N. ve Akça Berk, N. (2014). İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programlarında Türk halk kültürü öğelerinin yeri ve önemi. *Kafkas Üniversitesi, e- Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 1(3), 13-25.
- Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yeri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 25 (1), 185-203.
- Çetin, T. (2010). Cumalıkızık köyünde kültürel miras ve turizm algısı. *Milli Folklor Dergisi*. 87, 181-190.
- Çiçekoğlu, N. (2014). *Somut olmayan kültürel miras taşıyıcıları: Rize el sanatı ustaları üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Çulha Özbaş, B. (2009), İlköğretim sosyal bilgiler dersinde kültürel miras eğitimi, M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi (1. Basım)* içinde (s. 702-719). Ankara: Pegem Akademi.
- Demir, T. ve Özdemir, B. (2013). Türkçe eğitiminde karagöz/gölge oyunları ile değer eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 11 (25), 57-89.
- Demirel, Ö. (2009). *Öğretim ilke ve yöntemleri: Öğretme sanatı*. (15. Baskı), Ankara: Pegem A.
- Deveci, H. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanma: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültür portfolyolarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilgiler Dergisi*. 8 (28), 1-19.
- Deveci, H. (2011). Türk eğitim tarihinde sosyal bilgiler. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.). *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (s. 20-36). Ankara: Pegem A.
- Dönmez, C. ve Yeşilbursa, C. C. (2014). Kültürel miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa yönelik tutumlarına etkisi, *İlköğretim Online*. 13 (2), 425-442.

- Ekici, M. (2004a). Bir sempozyumun ardından: Somut olmayan kültürel mirasın müzelenmesi. *Milli Folklor Dergisi*. 61, 1-8.
- Ekici, M. (2004b). Somut olmayan kültürel miras neden ve nasıl korunmalı ve nasıl müzelenmeli: sorunlar, çözümler ve ülkelerden örnekler. M. Ö. Oğuz ve T. Saltık Özkan (Ed.). *Somut olmayan kültürel mirasın müzelenmesi sempozyum bildirileri* içinde (s. 57-65). Ankara: Başak.
- Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım.
- Erkal, H. (2010). *UNESCO yaşayan insan hazineleri ulusal sistemlerinin somut olmayan kültürel mirasın korunmasındaki etkileri üzerine ulusal sistemler analizi*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Eroğlu, B. ve Yıldız, E. (2006). Kültür mirasının sürekliliği için anıtsal binaların yeniden kullanılması bağlamında Ermenek Tol Medrese. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 15, 315-340.
- Final Declaration - 5th Annual Seminar of the South-East European Experts Network on the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage.
http://www.unesco.org/new/en/venice/about-this-office/single-view/news/final_declaration_5th_annual_seminar_of_the_south_east_european_experts_network_on_the_safeguarding_of_intangible_cultural_heritage/#.U9UPhfl_tAo adresinden 08 Mayıs 2015 tarihinde erişildi.
- Garcia, J. ve Michaelis, J. U. (2001). *Social studies for children*. Allyn and Bacon: Boston.
- Glesne, C. (2014). *Nitel araştırmaya giriş*. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu (Çev. Ed.). Ankara: Anı.
- Güler Bıyıklı, S. (2010). *Representation of cultural heritage in textbooks: Examination of the illustrations in the 4th and 5th grade social studies textbooks (1974-2009) in Turkey*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Koç Üniversitesi, İstanbul.
- Gülmez, B. (2013). Evrensel bir kavram: Kültür; Yeni bir bilimsel alan: Kültür tarihi. B. Gülmez (Ed.), *Kültür tarihi* içinde (2-20), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

- Gümüş, N. ve Adanalı, R. (2011). The attitude and behavior of students in high school towards historical and cultural heritage in Buca (İzmir). *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*. 30, 87-102.
- Gürçayır, S. (2011). Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi üzerine eleştirel bir okuma. *Milli Folklor Dergisi*. 92, 5-12.
- Gürgil, F. (2011). *İlköğretim sosyal bilgiler programında halk kültürünün yeri: ilköğretim öğrencilerinin halk kültürü dersi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi /Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürkan, B. (2015). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının somut olmayan kültürel miras açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adana.
- Güvenç, B. (2010). *İnsan ve kültür* (12. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İbiş, A. B. (2011). *Sosyal bilgiler 7 ders notu*. Ankara: M.E.B Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü.
- İnsanlığın sözlü ve somut olmayan mirası başyapıtları ilanı, http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/basyapit.pdf.
- Kabapınar, Y. (2012). *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (3. Basım). Ankara: Pegem A.
- Kaymakçı, S. ve Ata, B. (2012). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgilerin doğası ile ilgili görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. 3 (1), 35-64.
- Kılcan, B. ve Akbaba, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. *Journal of World of Turks*, 5 (3), 113-137.
- Kılıçoğlu, G. (2009). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve Türkiye’de gelişimi ve önemi. M. Safran (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 3-16). Ankara: Pegem A.
- Kızılcıaoğlu, A. (2003). Ortaöğretim coğrafya ders kitapları değerlendirme ölçütleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*. 8, 19-33.

- Kızılcılık, S. (2001). *Küreselleşme ve sosyal bilimler*. Ankara: Anı.
- Kim, Y. (2008). Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın somut olmayan kültürel hazine politikası. *Millî Folklor Dergisi*. 78, 12-21.
- Kirshenblatt-Gimblett, B. (2004). Intangible heritage as metacultural production. *Museum International*. 56 (1-2), 52-64.
- Koç, A. (2014). *Eskişehir'in Somut Olmayan Kültürel Mirası*. A. Koç (Ed.). Ankara: Sistem Ofset Basım Yayın San.
- Kolaç, E. (2009). Somut olmayan kültürel mirası koruma, bilinç ve duyarlılık oluşturmada Türkçe eğitiminin önemi. *Millî Folklor Dergisi (International and Quarterly Journal of Cultural Studies)* 21 (82), 19-31.
- Komasyon. (2014). *İlköğretim sosyal bilgiler ders kitabı 6. Sınıf, (Dördüncü Baskı)*. N. Köstüklü (Ed.). Ankara: MEB.
- Komasyon. (2014). *İlköğretim sosyal bilgiler ders kitabı 7. Sınıf, (Dördüncü Baskı)*. İ. Güven (Ed.). Ankara: MEB.
- Kurin, R. (2006). Safeguarding intangible cultural heritage: Key factors in implementing the 2003 convention. *International Journal of Intangible Heritage*. 2, 9-20.
- Kutlu, M. M. (2009). Somut olmayan kültürel mirasın korunmasında eğitime yönelik ilk adım: halk kültürü dersi. *Millî Folklor Dergisi*. 82, 13-18.
- Kültürel ifadelerin çeşitliliğinin korunması ve geliştirilmesi sözleşmesi. (2005). UNESCO, Paris. <http://www.unesco.org.tr/?page=11:144:5:turkce>. Adresinden 18 Mayıs 2015 tarihinde erişildi.
- Lakes, R. D. & Carter, P. A. (2012). Neoliberalism and education: An introduction. *educational studies. A Journal of the American Educational Studies Association*. 47 (2), 107-110.
- Lambaria, K. (2014). *Disciplining the Intangible UNESCO's Classification, Representation and Collection of Intangible Cultural Heritage*. LIS 502C: Libraries, Information and Society.
- Mahiroğulları, A. (2005). Küreselleşmenin kültürel değerler üzerine etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 50, 1275-1288.

- MEB. (2005a). Sosyal bilgiler dersi 4-5. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB (2005b). İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu (Taslak Basım). Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Memişoğlu, S. P. ve İsmetoğlu, M. (2013). Zorunlu eğitimde 4+4+4 uygulamasına ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 14-25
- Merriam, S. B. (2013). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. S. Turan (Çev.). Ankara: Nobel.
- Mindivanlı, E., Küçük, B. ve Aktaş, E. (2012). Sosyal Bilgiler dersinde değer aktarımında atasözleri ve deyimlerin kullanımı. *Journal of Research in Education and Teaching*, 1(3), 93-101.
- National Council of Social Studies, NCSS. (1994). *Expectations of excellence: Curriculum standards for Social Studies*. Washington: NCSS.
- Oğuz, M. Ö. (2007). UNESCO, kültür ve Türkiye. *Milli Folklor Dergisi*, 73, 5-11.
- Oğuz, M. Ö. (2008). SOKÜM' ün korunması sözleşmesine giden yolda 1989 tavsiye kararı. *Milli Folklor Dergisi*, 80, 26-32.
- Oğuz, M. Ö. (2009). Somut olmayan kültürel miras ve kültürel ifade çeşitliliği. *Milli Folklor Dergisi (International and Quarterly Journal of Cultural Studies)* 21(82), 6-12.
- Oğuz, M. Ö. (2013a). *Somut olmayan kültürel miras nedir?* (2. Baskı). Ankara: Geleneksel.
- Oğuz, M. Ö. (2013b). Terim olarak somut olmayan kültürel miras. *Milli Folklor Dergisi*, 5-13.
- Öztürk C. (2012). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk, (Ed.). *Sosyal Bilgiler öğretimi, demokratik vatandaşlık eğitimi* (3. Basım) içinde (s. 2-30). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. ve Deveci, H. (2011). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk (Ed.). *Farklı ülkelerin Sosyal Bilgiler öğretim programları* içinde (s. 1-40). Ankara: Pegem Akademi.

- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem A.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.). Ankara: Pegem A.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde* (1-19). Ankara: Pegem Akademi.
- Sertkaya K. B. (2010). *İlköğretim II. kademe Sosyal bilgiler dersi öğretiminde kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Sidekli, S. ve Karaca, L. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde yerel, kültürel miras öğelerinin kullanımına ilişkin öğretmen adayları görüşleri. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 5, 20-38.
- Smith, L. & Akagawa, N. (2008). *Intangible heritage*. Routledge.
- Somut olmayan kültürel miras listelerinde Türkiye. http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/SOKM_TR.pdf.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı.
- Sözer, E. (2008). Sosyal bilgiler dersinin tanımı, kapsamı ve ilköğretim programındaki yeri. Ş. Yaşar (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 41-55). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Tahir, M. (2007). Cultural tourism and the opportunities for presentation of the ethno cultural heritage. <http://vasil7penchev.files.wordpress.com/2007/11/cultural-tourism-mumun.pdf>
- Tezcan, M. (2002). Küreselleşmenin Eğitim Boyutu. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 6. 56-60.

- Tören, E., Kozak, N. ve Demiral, G. N. (2012). Eskişehir'in kültürel miras varlıklarının korunmasında kamu kurumlarının rolü. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*. 4 (2). 69-88.
- Türk Dil Kurumu (2006). *Güncel sözlük*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts adresinden 19 Mart 2015 tarihinde erişildi.
- Türkyılmaz, D. (2013). Somut olmayan kültürel miras çalışmaları bağlamında TÜRKSOY bölgesel seminerlerine ilişkin bir değerlendirme. *Milli Folklor Dergisi*. 100, 40-49.
- UNESCO (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. 32nd Session of the General Conference, Paris.
- Ünal, F. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan halk kültürü öğelerinin değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6 (14), 611-644.
- Ünlü, İ. (2012). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kültür algılarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 13 (1), 77-92.
- Vrdoljak, A. F. (2005). Minorities, cultural rights and the protection of intangible cultural heritage. In *ESIL Research Forum on International Law, Conference on Contemporary Issues, Graduate Institute of International Studies, Geneva* (pp. 26-28).
- Wendland, W. (2004). Intangible heritage and intellectual property: challenges and future prospects. *Museum International*. 56 (1-2), 97-106.
- Yaşar, Ş. (2008). Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan araç ve gereçler. Ş. Yaşar (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 121-141). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Yeşilbursa, C. C. (2011). *Sosyal bilgilerde miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa karşı tutumlarına ve akademik başarılarına etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin.

EKLER

EK A Etik Kurul Belgesi.....	121
EK B Somut Olmayan Kültürel Miras Ögeleri.....	122

EK A ETİK KURUL BELGESİ

Kayıt Tarihi: 07.05.2015

Protokol No: 11076

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ ETİK KURULU KARARI

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Eğitim Bilimleri
BAŞLIK:	Açık ve Örgün Eğitim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Öğretim Programında Somut Olmayan Kültürel Miras Öğelerinin İncelenmesi
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Doç. Dr. Emine KOLAÇ
TEZ YAZARI:	Ayşegül PEHLİVAN
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

ETİK KURUL ÜYELERİ

İMZA/ TARİH

04.06.2015

Prof. Dr. Aydın AYBAR
Rektör Yardımcısı / Etik Kurul Başkanı

Prof. Dr. Hayrettin TÜRK
Fen Bil. (Fen Fak.)

Prof. Dr. Yusuf ÖZTÜRK
Sağlık Bil. (Ecz. Fak.)

Prof. Dr. Esra CEYHAN
Eğitim Bil. (Eğitim Bil. Ens.)

Prof. Dr. Kemal YILDIRIM
Sos. Bil. (İkt. ve İd. Bil. Fak.)

Doç. Dr. Münevver ÇAKI
Güz. San. (Güz. San. Fak.)

EK B SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ÖGELERİ

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ÖGELERİ				
Sözlü gelenekler ve anlatımlar	Gösteri sanatları	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler	Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar	El sanatları geleneği
1. Mitler 2. Efsaneler a) Kır Efsaneleri b) Kent Efsaneleri c) Memoratlar d) Menkubeler 3. Destanlar (Epos, Epope) 4. Masallar 5. Halk Hikayeleri 6. Fıkralar 7. Deyimler 8. Atasözleri 9. Küfürler 10. Argo sözler 11. Yemin sözleri 12. Selamlaşma sözleri 13. Adlar a) Kişi adları b) Yer adları c) Sülale adları d) Lakaplar 14. Sözlü tarih 15. Halk şiiri a) Ninniler b) Maniler c) Türküler d) Ağıtlar e) Destanlar f) İlahiler g) Tekerlemeler h) Bilmeceler j) Alkışlar k) Kargışlar 16. Sözlü anlatımın yardımcı unsurları a) Jestler b) Mimikler	1. Halk Müziği a) Âşık müziği ve gösterimleri --Âşık fasılları --Âşık yarışmaları --Türküli hikayeler b) Tekke şiiri ve gösterimleri -- Zikir -- Sema -- Semah c) Anonim müzik ve gösterimleri -- Türkü türleri ve ezgileri (kırık hava, maya, bozlak vb.) --Türküli atışmalar (martufal, bayraktar, atma türkü vb.) -- Sıra geceleri -- Yâren sohbetleri -- Barana sohbetleri -- Kına geceleri --Düğün eğlenceleri d) Halk çalgıları --Vurmalı halk çalgıları -- Üfleli halk çalgıları -- Tezeneli halk çalgıları --Yaylıhalk çalgıları 2. Halk oyunları a) Halay b) Zeybek c) Bar d) Horon e) Köçek 3. Halk Tiyatrosu a) Köy seyirlik oyunları b) Karagöz c) Kukla d) Ortaoyunu e) Pandomim f) Meddah	1. Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri a) Geçiş Törenleri --Doğum *Çocuksuzluk ve çözüm uygulamaları * Gebelik dönemi * Doğum sırası * Doğum sonrası * Diş heddiği --Sünnet --Nişan --Düğün --Askerlik --Gurbete çıkma --Hacca gitme --Ölüm b) Kutlamalar --Bayramlar --Panayırılar --Festivaller --Yıl dönümleri --Anma günleri --Kandiller --Özel günler c) Ziyaret yerleri, adak-kurban uygulamaları --Türbe-yatır --Adak-kurban --Sihir-büyü --Fal-kehanet --Rüya --Bolluk ve bereket ritüelleri --Nazar --Uğur 2. Halk Hukuku a) Töre (Örf, Örnek: Evlenme modellerine ve eneset kurallarına mutlak itaat) b) Gelenek (An'ane, Örnek: Eş seçiminde otoriteye saygı) c) Görenek (Âdet, Örnek: Halkın düğün uygulamalarına saygı) d) Halk hukuku uygulamaları --Kan davası --Namus davası --Yemin, and içme sözünde durma --Konuk ağırlama --Yardımsızlık --Toplumsal statü ve farklılık ölçütleri --Akrabalık tanımı ve biçimi 3. Halk Sporları a) Cirit b) Güreş c) Bilek güreşi	1. Mitik, Şamanik, Kozmogonik, Eskatolojik İnanışları a) Tanrı b) Melek c) Şeytan d) Cin e) Peri f) Hızır g) Alkarısı/al basması h) Koncalus j) Enkebut, karabasan 2. Dünya ve Evren'in Yaratılışı İle İlgili Bilgi ve İnanışlar a) Güneş b) Ay c) Yıldızlar d) Dünya 3. Kıyamet a) Kıyamet işaretleri b) Kıyamet günü c) Kıyamet sonrası 4. Halk Hekimliği a) Ocaklar ve tedavi yöntemleri b) Halk hekimleri c) Halk ilaçları d) Sımkıçılar e) Halk baytarlığı ve zoolojisi 5. Halk Takvimi ve Meteorolojisi a) Halk takvimi b) Halk meteorolojisi 6. Halk biyolojisi 7. Halk botanigi 8. Halk matematiği a) Ölçü birimleri b) Tartı birimleri c) Hesaplama yöntemleri 9. Halk mimarisi a) Konutlar ve yapım teknikleri b) Ev içi mimari ve dekorasyon c) Hayvan barınakları ve samanlıklar d) Yiyecek-içecek depoları e) Fırınlar ve diğer ekme pişirme yerleri f) Kulübeler g) Çamaşırhane ve yunaklar h) Çeşmeler j) İbadethaneler 10. Halk ekonomisi a) Takas b) Hizmet karşılığı mal c) İmece 11. Halk taşımacılığı a) Kara taşımacılığı	1. Geleneksel Meslekler a) Demircilik b) Bakırcılık c) Kalaycılık d) Yorgancılık e) Semercilik f) Marangozluk ve oymacılık g) Urgacılık h) Tenekecilik j) Dokumacılık k) Örtücülük l) Oyacılık m) İşlemecilik o) Dericilik p) Saraçlık r) Ebruculuk s) Hattatlık t) Nakkaşlık u) Halk resmi 2. Giyim-Kuşam ve Süslenme a) Kadın giyimi --Bebek --Çocuk --Genç kız --Nişanlı kız --Gelin --Evlî kadın --Hamile --Dul --Yaşlı kadın --Günlük giyim --Tören giyimi b) Erkek giyimi --Bebek --Çocuk --Sünnet giyimi --Delikanlı --Damat --Yaşlı adam --Günlük giyim --Tören giyimi --Mesleki giyim c) Süslenme --Boya Sürme Rastık Kına Dövme --Taki Küpe Gerdanlık Bilezik Halhal Kemer --İşleme --Oya

-
- d) Nişan atma (ok, mızrak, taş, sapan, ateşli silah vb.)
e) Boğa güreşleri
f) Deve güreşleri
g) Horoz dövüşleri
h) Köpek dövüşleri
j) Çocuk oyunları ve oyuncakları
--Çocuk oyunları
--Oyuncaklar
- b) Tekerlekli araçlar
c) Kızaklı araçlar
d) İrmak, göl ve deniz taşımacılığı
--Sallar
--Tekneler
- 12. Halk haberleşme ve teknikleri**
a) Haberci/ulak
b) Hayvan kullanımı
c) Simge eşya
d) Mektup
- 13. Halk tarım ve hayvancılığı**
a) Ekincilik
b) Toplayıcılık
c) Avcılık
d) Hayvancılık
e) Balıkçılık
- 14. Halk mutfağı**
a) Gıda depolama kültürü
--Mevsimsel yiyecekleri saklama biçimleri
--Saklama mekanları
b) Yerel bilgi ve becerilerle üretilen yemekler
c) Mutfak, araç ve gereçleri
d) Kutsal ve törensel yemekler
-